

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MAJA TRČEK

MENTORICA: DOC. DR. VALENTINA HLEBEC

**SOCIALNA OPORA MLADOSTNIKOV, VKLJUČENIH V
PROGRAM PUM**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2004

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	4
2. PROGRAM PROJEKTNO UČENJE ZA MLAJŠE ODRASLE (PUM)	6
2.1. ČASOVNA ORGANIZACIJA PROGRAMA.....	10
2.2. SESTAVA PROJEKTNE SKUPINE.....	10
3. ADOLESCENCA IN SOCIALNA OPORA STARŠEV IN VRSTNIKOV.....	12
4. KONCEPT SOCIALNE OPORE.....	17
4.1. VIR SOCIALNE OPORE.....	18
4.2. VRSTE SOCIALNE OPORE	19
4.3. POSAMEZNIKOVA SUBJEKTIVNA ZAZNAVA SOCIALNE OPORE	21
5. HIPOTEZE	23
5.1. HIPOTEZA 1.....	23
5.2. HIPOTEZA 2.....	24
6. EMPIRIČNA ANALIZA.....	25
6.1. VZOREC	25
6.2. INDIKATORJI	33
6.2.1. MERJENJE SOCIALNE OPORE.....	33
6.2.1.1. INTERES UDELEŽENCEV V ZVEZI S CILJI PROGRAMA PUM.....	51
6.2.1.2. CILJI V ŽIVLJENJU.....	55
6.3. PREVERJANJE HIPOTEZ.....	58
6.3.1. PREVERJANJE HIPOTEZE 1	59
6.3.2. PREVERJANJE HIPOTEZE 2	62
7. DISKUSIJA.....	77
8. LITERATURA	82

PRILOGE.....	85
PRILOGA A: omrežje najboljših prijateljev, udeležencev PUM (tabela 6.6.1.)	85
PRILOGA B: omrežje dobrih prijateljev, udeležencev PUM (tabela 6.6.2.)	86
PRILOGA C – anketni vprašalnik udeležencev programa PUM ob začetku šolskega leta 2000/2001	87
PRILOGA D: izpisi iz SPSS.....	100

1. UVOD

Mnogi teoretiki poudarjajo, da je adolescentno obdobje sad moderne dobe, značilno za čas po II. svetovni vojni. V tem času se podaljševanje obveznega šolanja razširi na vse družbene sloje (predvsem srednji družbeni razred), k čemur pripomore predvsem izboljšanje življenjske ravni za vse družbene sloje. Šolanje torej ni več privilegij višjih slojev. Sočasno s splošnim podaljševanjem šolanja pa lahko začnemo govoriti tudi o mladosti (adolescenci) kot prehodnem obdobju med otroštvom in odraslostjo. Začele so se oblikovati mladinske združbe, ideologija in upor proti avtoritetam (starši, družba ...). Skupaj s tem se pri mladostnikih pojavijo tudi identitetne krize, ki se pri posameznikih lahko različno odražajo.

Za reševanje posameznih identitetnih kriz je pomembno, da ima mladostnik ob sebi osebo, na katero se obrne, če je v težavah. Ena izmed težav, ki se pojavljajo v mladosti, je tudi izpad iz rednega šolanja. V tej nalogi bom prikazala povezanost med različnimi vrstami socialne opore in mladostniki, ki so opustili redno šolanje. To povezavo bom prikazala na vzorcu mladostnikov, ki so se v šolskem letu 2000/2001 vključili v program Projektno učenje za mlajše odrasle, ki sta ga izpeljala Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Andragoški center Republike Slovenije (v nadaljevanju: program PUM). Program je namenjen mladostnikom, starim od 15 do 26 let, ki so ostali brez pridobljene formalne izobrazbe, so brezposelni, hkrati pa predstavljajo težje zaposljivo kategorijo, saj so brez ustreznih delovnih izkušenj. Namen programa je pomoč mladostnikom, da bi nadaljevali z opuščnim šolanjem in si s tem pridobili formalno izobrazbo ali pomoč pri iskanju ustrezne zaposlitve.

V diplomski nalogi se bom omejila na razlike med mladostniki, ki imajo socialno oporo pri starših ali vrstnikih, in tiste, ki ne poročajo o nobenem viru socialne opore. Opora je lahko emocionalne, informacijske narave ali pa katera druga. V prvem delu naloge bom za lažje razumevanje v nadaljevanju v prvem poglavju podrobneje predstavila samo delovanje programa PUM in nato v drugem poglavju še pojem adolescence, njene značilnosti in posebnosti, ki jo ločujejo od drugih življenjskih obdobj. Na podlagi te predstavitve bo jasneje, o kakšni skupini posameznikov je govor v tej nalogi. Za nadaljevanje naloge je treba predstaviti pojem socialne opore, vrste socialne opore in

njen pomen v življenju posameznika. Pojem adolescence in pojem socialne opore sta nato združena v dveh hipotezah, ki ju bom v nadaljevanju naloge preverjala.

V drugem delu naloge bodo predstavljeni empirični izsledki. Pri slednjih bo v 5. poglavju najprej predstavljen vzorec mladostnikov in nato še indikatorji, s katerimi bom preverjala postavljene hipoteze. V nadaljevanju sledi preverjanje postavljenih hipotez in nato bodo v 5. poglavju predstavljeni izidi preverjanja postavljenih hipotez, oziroma ali obstajajo razlike med mladostniki glede na prejemanje socialne opore in kakšne so.

2. PROGRAM PROJEKTNO UČENJE ZA MLAJŠE ODRASLE (PUM)

Izobraževalni program Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) je bil ustanovljen julija 1999, odredba o ustanovitvi pa je bila objavljena v Uradnem listu Republike Slovenije z dne 6. 8. 1999, št. 63 (PUM, 2000:3). Dan po objavi v Uradnem listu RS je program začel veljati.

K pripravi programa je avtorja prof. Natalijo Žalec in dr. Alberta Mrgoleta¹ napeljalo predvsem dejstvo, da v zadnjem času čedalje več mladih opušča redno šolanje, zaradi česar imajo zmanjšane možnosti za zaposlitev, saj nimajo ustreznih delovnih izkušenj niti ustrezne izobrazbe. Ker so teže zaposljiva kategorija, so odrinjeni na rob družbe, bliže revščini in deviantnim oblikam vedenja; njihov socialni položaj se torej slabša. Brezposelnost pa ne vodi samo v slabši ekonomski položaj. Mladostniki si hkrati ne morejo kakovostno urediti niti drugih socialnovarstvenih prispevkov, kot je npr. zdravstveno zavarovanje. Takšen položaj pa samo še povečuje brezizhodnost in občutek brezperspektivnosti (PUM, 2000:29).

Statistika, ki jo navaja Zavod RS za šolstvo, ugotavlja, da v Sloveniji vsako leto vsaj 30 odstotkov mladih med 15. in 25. letom starosti opusti redno šolanje. Najpogostejši razlogi za to so, da ne dokončajo osnovne šole, ne nadaljujejo šolanja po osnovni šoli ali pa izpadejo iz sistema nadaljevanja šolanja (PUM 2000:29). Skoraj tretjina iz vsake generacije ne pridobi temeljnega poklica.

Podatki, ki sem jih navedla, so skrb zbujujoči in so privedli do ustanovitve programa Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM). Program je namenjen izključno mladim, ki so predčasno izstopili iz rednega šolanja, in je usmerjen v odpravljanje vzrokov, ki so pripeljali do izstopa iz sistema šolanja ali dela. Mladostnike naj bi spodbujal k nadaljevanju šolanja, krepil pozitivne izobraževalne izkušnje in pomagal pri izdelavi

¹ Prof. Natalija Žalec (Andragoški center RS, Ljubljana) je avtorica prvotne zasnove programa, dr. Albert Mrgole pa avtor dopolnjene zasnove programa. Pri prvotni zasnovi programa sta sodelovala tudi prof. Sonja Klemenčič (Andragoški center RS) in mag. Jože Miklavc (Ministrstvo RS za šolstvo in šport), ki sta pripravila končni predlog programa.

poklicne strategije (PUM, 2000:7). Pomembno je, da so v načrtovanje programskih vsebin udeleženci aktivno vključeni, da torej mentorji upoštevajo njihove želje, potrebe in sposobnosti. Dokazano je namreč, da je med mladimi, ki opuščajo šolanje, največ takih, ki se teže sprijaznijo s podrejanjem v šoli, aktivno vključevanje v načrtovanje pa spodbudi zanimanje. O delovanju programa pa v nadaljevanju.

Organizacija delovanja programa je v ustanovni odredbi natanko določena. Vsak center, ki izvaja program PUM, ima po enega vodjo mentorske skupine, ki vodi center, in tri mentorje, ki so na voljo mladim, ki obiskujejo center. Z ustanovno odredbo programa PUM je natančno določena strokovna izobrazba vodje mentorske skupine in preostalih mentorjev. Vodja mentorske skupine predvsem skrbi, da delovanje centra poteka nemoteno (skrbi za finančna in materialna sredstva ...). V 2. členu ustanovne odredbe (Ur. l. RS, št. 63/99) je določeno, da je vodja mentorske skupine lahko oseba, ki ima končan univerzitetni študij in opravi izpopolnjevanje za mentorje v programu Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM, 2000:4), medtem ko je v 3. členu navedeno, da je lahko mentor oseba, ki si je pridobila najmanj visokošolsko izobrazbo, za delo v produkcijskem projektne delu pa najmanj srednjo strokovno izobrazbo in opravila študijski program za izpopolnjevanje za mentorje v programu projektno učenje za mlajše odrasle (Ur. l. RS št. 63/99 v PUM, 2000:3).

Program PUM je predvsem namenjen mladim med 15. in 25. letom, ki so opustili redno šolanje in nimajo zaposlitve, imajo pa status iskalcev zaposlitve in so brez statusa učenca ali dijaka. Ti mladi spadajo v kategorijo najteže zaposljivih na trgu delovne sile, saj večinoma nimajo nobene formalne izobrazbe oz. poklica, hkrati pa so brez ustreznih delovnih izkušenj. Pri tem so seveda izvzeti tisti, ki imajo končano srednjo šolo, pa se jim ni uspelo vpisati na nobeno fakulteto niti se po končani srednji šoli niso zaposlili in program obiskujejo le zato, da ne izgubijo delovnih navad. Vsi pa imajo še eno skupno lastnost: večinoma so se vsi v tem času srečali z neuspehom in z zavrnitvami in s to predpostavko morajo izvajalci programa pri načrtovanju programskih ciljev računati.

Ko so izvajalci oblikovali dejavnosti programa, o katerem govori ta diplomska naloga, so morali pri načrtovanju upoštevati še vrsto drugih okoliščin, ki so značilne za mladostnike, ki predčasno nehajo redno šolanje, in sicer (PUM, 2000:33):

- nestvarno dojemanje dela in zaposlovanja, pri čemer gre predvsem za to, da se ne zavedajo, kako težko se je danes zaposliti in obdržati zaposlitev, tudi če imaš končano formalno izobrazbo in pridobljen poklic, hkrati pa kljub svoji nepridobljeni izobrazbi nestvarno pričakujejo dobro plačan poklic;
- manjša motiviranost za izobraževanje, ki je predvsem posledica slabih izkušenj iz preteklega šolanja bodisi z učitelji, ki imajo izrazito formalen način poučevanja, ali pa gre le za odklonilen odnos do avtoritet;
- neustrezno načrtovanje poklicne kariere, in to predvsem v času prehoda iz osnovne šole v srednjo. Mladi so izbrali neustrezno poklicno odločitev (včasih tudi zaradi nejasno opredeljenih poklicnih ciljev), zanjo niso pokazali zanimanja, motivacija za učenje je bila zmanjšana;
- negativni učinki družbene osamelosti. Tu pride do izraza socialna opora. Če mladostnik nima zadostne socialne opore v ožjem okolju (starši), začne iskati potrditev za svoj neuspeh v šoli in brezposelnosti pri vrstnikih s podobnimi težavami. Namesto da bi v družbi napredoval oz. da bi napredovala celotna njegova okolica, se pojavi splošna apatija (več o tem v nadaljevanju);
- pomanjkanje izkušnje funkcionalnih socialnih spretnosti za uspešno komunikacijo v manjših skupinah in uspešno vključevanje v širšo družbeno skupnost, kar pomeni, da mladi, ki so ciljna skupina programa, nimajo ustreznih izkušenj in znanja v odnosih z ljudmi, predvsem s tistimi, ki se pojavljajo na različnih položajih družbene moči, in to predvsem zaradi situacije, v kateri so se znašli.

Naštete značilnosti igrajo pomembno vlogo pri načrtovanju dejavnosti programa projektno učenje mladih. Tako je pri izpeljavi programa najpomembnejše predvsem dejstvo, da mladi (v nadaljevanju: udeleženci) sodelujejo pri načrtovanju ciljev, upoštevan je torej tudi njihov interes. So torej sooblikovalci učnih vsebin, kar jim daje občutek veljavnosti, pomembnosti in ustvarjalnosti. Pri tem je upoštevana še druga točka problematike te mladine, to je, da se teže podrejajo avtoritetam in klasičnemu načinu poučevanja, ki jih že vnaprej odvrča od učenja in zmanjšuje motiviranost za sodelovanje. »Naloga mentorjev v programu je, da v načrtovanju projektnih vsebin zagotovijo ustrezno skladnost med individualnimi cilji udeleženk in udeležencev in programsko določenimi cilji, to pa zagotavlja, da bodo udeleženke in udeleženci pri nadaljnjem delu motivirani« (PUM, 2000:10).

Dejavnost poteka v strogem zaporedju, od tega, da posameznik določi svoje cilje pri vstopu v program, prek tega, da se cilji posameznika vključijo na raven ciljev skupine, do tega, da se cilji izvajajo in se na koncu ovrednotijo. Mentorji pa pri izvedbi seveda vseskozi natančno in skrbno zagotavljajo spoštovanje ciljev PUM.

Cilji na programski ravni PUM so določeni na treh ravneh (PUM, 2000:11).

1. Temeljni cilji programa, ki zajemajo predvsem pridobivanje splošne razgledanosti in večjo prožnost mišljenja. Nanašajo se predvsem na večje motiviranje za nadaljevanje opuščenega šolanja in omogočajo večjo praktičnost, ki ponuja večje možnosti pri tekmovanju na trgu delovne sile. Temeljni cilji programa zajemajo tudi razčlenitev in izdelavo poklicne strategije ter usposabljanje za delo.
2. Skupni cilji programa so usmerjeni predvsem na splošno razgledanost udeležencev, njihove cilje glede poklicne identitete in cilje glede socialnokulturnega delovanja. Splošna razgledanost se nanaša na njihovo zmožnost sprejemanja novega znanja, v kolikšni meri se torej lahko samostojno učijo učenja in pridobivajo izkušnje. Cilji pri razvoju poklicne identitete so povezani s poklicno obveščenostjo in zahtevami na trgu delovne sile. Ti cilji jih pripravljajo predvsem na zaposlitev.² Nazadnje so še cilji sociokulturnega delovanja, ki se nanašajo predvsem na psihološko raven posameznikov in zadevajo predvsem spodbujanje njihove samostojnosti pri iskanju zaposlitve.
3. Posebni cilji posameznih oblik izpeljave programa, ki zajemajo cilje izbirnega projektnega dela, cilje produkcijskega projektnega dela, cilje individualnih učnih projektov in cilje interesnih dejavnosti. Ti cilji zagotavljajo predvsem razvijanje lastnih interesov, samopredstavitvev in inovativnost udeležencev. Spodbujajo, da mladi razvijajo tudi nove oblike življenja, drugačne od tistih, ki so jih poznali do sedaj. V sklopu teh ciljev je tudi del, ki je namenjen individualnemu učenju in pripravi na izpite za nadaljevanje šolanja.

² Vsebuje: izdelavo načrta poklicne kariere, ki vsebuje ustrezno področje zanimanja, funkcionalno razumevanje in rabo strokovnega jezika poklicne dejavnosti, spoznavanje novih zaposlitvenih možnosti in izdelavo alternativne strategije, predstavitev izdelkov in navezovanje stikov s potencialnimi trgi v neposrednem okolju, v katerem pridobivajo nove informacije za zaposlitev, in s tem povezovanje s potencialnimi delodajalci v lokalnem okolju, razumevanje temeljnih sestavin delovnopravne zakonodaje in nazadnje tudi usposobljenost za iskanje zaposlitve (PUM; 2000:40).

2.1. ČASOVNA ORGANIZACIJA PROGRAMA

Programsko leto poteka od 20. septembra do 19. septembra naslednje leto (PUM, 2000:15) in v tem času naj bi se praviloma izpeljali trije projekti. V tem času so tudi prosti dnevi, in sicer takrat, ko so na koledarju šolske počitnice, tako da se v tem ne razlikuje od šolskega koledarja. Prvi projekt, ki se mu posvetijo, je ponavadi za mlade privlačnejši, težje projekte pa izvajalci izberejo na koncu.

Teden je razdeljen na dva dela. Štiri dni v tednu se izvaja projektno delo, produkcijsko projektno delo in stalne dejavnosti, kot so jutranja animacija in pisanje dnevnika. En dan v tednu se izvajajo bolj individualni učni projekti, kulturne dejavnosti, interesne dejavnosti in stalne dejavnosti. Teden se tako konča z refleksijo celotnega tedenskega dela.

Dnevna razporeditev je tudi zelo natančna in predpisana. Dnevna dejavnost traja največ sedem ur. Dan se začne z jutranjo animacijo, to je predstavitev dnevnih nalog. Dnevne naloge so določene po načelu prostovoljnega sodelovanja in soglasja skupine ob pomoči mentorja. Nato sledi priprava malice. Po malici, ki ji je namenjeno 30 minut, udeleženci izpolnjujejo osebne evalvacijske liste, sledi kratka evalvacija dnevnega dela z načrtom dejavnosti za naslednji dan. Udeleženci morajo vsak dan sproti voditi dnevnik dogodkov. Pred odhodom pa je treba vsak dan pospraviti prostore.

2.2. SESTAVA PROJEKTNE SKUPINE

Temelj za organizacijo dela je projektna skupina, ki jo vodi mentor. Pri pripravi programa PUM so načrtovalci presodili, da je najprimerneje, če projektno skupino sestavlja najmanj 6 in največ 8 udeležencev oz. udeleženk, za uresničevanje programa pa je najprimerneje, da se oblikuje skupina od 18 do 24 udeležencev. Če je udeležencev več, govorimo o razširjeni skupini (PUM, 2000:17).

Program je opredeljen kot neformalno izobraževanje, kar pomeni, da udeleženci ne pridobijo formalne izobrazbe. Namenjen je torej spodbujanju za nadaljevanje šolanja oz. pripravi in pomoči pri iskanju zaposlitve.

Udeleženci ob izstopu iz programa dobijo potrdilo o udeležbi v programu, v katerem so navedeni podatki, pri katerih projektih so sodelovali, in drugi dosežki, ki lahko pomenijo priporočilo za nadaljnje izobraževanje oz. zaposlovanje. Prav tako je tudi navedeno, koliko časa je udeleženec sodeloval v programu.

3. ADOLESCENCA IN SOCIALNA OPORA STARŠEV IN VRSTNIKOV

V tem poglavju se bom osredinila na glavni problem diplomske naloge, in sicer na razmerje med tistimi mladostniki, ki prejemajo socialno oporo od staršev, in tistimi, ki je ne in se za to raje obračajo po pomoč k svojim vrstnikom ali drugim ljudem. Izhodišče, ki bi tudi predstavljalo mojo glavno hipotezo, bi bilo, da je vpliv staršev, katerih podpore so deležni mladostniki, večji kot kateri koli drugi vpliv (npr. vrstniki), predvsem kar se tiče oblikovanja mladostnikove osebne identitete, šolanja in kasnejše poklicne identitete. To potrjujejo tudi mnoge teorije adolescence.

Pri vseh teorijah o adolescenci je poudarjen vpliv staršev od zgodnjega otroštva pa vse do pozne adolescence, ko se le-ta začne nekoliko zmanjševati in se mladostnik začne enačiti z vrstniki (Meeus, 1993). Takrat je mladostnikova identiteta (tudi poklicna) že oblikovana in mladostnik se vse bolj obrača k vrstnikom. Vendar raziskave dokazujejo, da je do takrat najpomembnejši vpliv staršev.

Mladostništvo ali adolescenca predstavlja obdobje, v katerem se posameznik znajde na prehodu med otroštvom in odraslostjo. »Je življenjsko izhodišče odraslega človeka« (Pečjak, Musek, 1997:237). Je obdobje, polno čustvene nestabilnosti in kriz, čeprav novejša teorije dokazujejo, da to obdobje le ni tako stresno, kot so psihologi navajali v prejšnjih teorijah. Na splošno si vsi predstavljamo, da imamo pred seboj mladostnika, ki se upira družbenim normam in odklanja avtoriteto staršev, vendar gre pri tem za stereotip, ki so ga »oblikovali klinični psihologi in psihiatri na podlagi kontaktov s problematičnimi mladostniki, pri tem pa so pozabili, da so ti mladostniki v manjšini« (Pečjak, Musek, 1997:238). Mnogi psihologi kot so Musgrove, Bandura in drugi, so ugotavljali, da so številni posamezniki v tem obdobju dosegali najpomembnejše dosežke v svojem življenju, ki so se odvijali v skladu z normami in pričakovanji »odraslega« sveta, upornišva pa ne gre pripisati le obdobju adolescence, temveč bolj drugim dejavnikom, kot so npr. moteni odnosi v družini (Pečjak, 1997), torej nezanimanje staršev za mladostnika in njegove želje.

Po Eriksonu poteka človekov razvoj skozi oblikovanje identitete oz. samopodobe. »Samopodoba je sklop predstav, pojmovanj, prepričanj, vrednotenj, ki jih nekdo oblikuje o samem sebi« (Pečjak, Musek, 1997:238). S temi predstavami se posameznik identificira v zunanjem svetu. Za vsako stopnjo razvoja je značilna samopodoba, ki se pod vplivom medosebnih in osebnostnih izkušenj še dodatno izoblikuje. »Na vsaki stopnji razvoja se pojavi značilna identiteta in samopodoba, ki je izid razrešitve temeljnih psihičnih soočenj, problemov in konfliktov prejšnje stopnje« (Pečjak, Musek: 239:1997). To Erikson imenuje identitetna kriza in od uspešne razrešitve ene identitetne krize je odvisno, kako uspešno bo potekal razvoj v naslednjih fazah.

Tudi drugi modeli osebnosti temeljijo na Eriksonovem modelu osebnosti, torej na uspešni razrešitvi identitetne krize, od česar je nato odvisen razvoj posameznikove identitete v nadaljevanju. Tako npr. Marcia na podlagi Eriksonove teorije osebnosti pravi, da je osebnost »organizacija notranjih želja, izkušenj, prepričanj ter osebnostne zgodovine« (Meeus, 1993:809). Na podlagi tega Marcia vidi obdobje adolescence kot obdobje, v katerem se mladi srečujejo s krizami in jih rešujejo z odločitvami glede svoje nadaljnje prihodnosti na številnih življenjskih področjih. Kriza in angažiranost v reševanju teh kriz sta glavni spremenljivki v Marcievem modelu osebnosti in na podlagi tega razdeli osebnost mladostnikov v štiri kategorije (Meeus, 1993, 810):

- mladostniki z raztreseno osebnostjo, za katere je značilno, da še niso prišli do končne odločitve oz. se še niso soočili s krizo;
- mladostniki z zapadlo osebnostjo, ki so prešli obdobje adolescence, ne da bi se soočili z adolescenco;
- mladostniki z osebnostjo, ki jo Marcia imenuje 'moratorij', za katero je značilno, da je mladostnik v obdobju krize, vendar ne sprejme odločitve za reševanje krize ali pa so te rešitve nejasne;
- mladostnik z uspešno izoblikovano osebnostjo, za katero je značilno, da ima mladostnik trdno osebnost in prebrodi krizo s sprejeto odločitvijo in rešitvijo problema.

Raziskave so pokazale, da imajo mladostniki z uspešno izoblikovano osebnostjo visoko samopodobo, avtonomijo in pozitivno razmišljajo v smislu moralnih vrednot, medtem ko imajo mladostniki z raztreseno osebnostjo nizko samopodobo in nizko avtonomijo (Meeus, 1993).

Tako se v obdobju adolescence posameznik znajde na razpotju, ko mora ustvariti lastno identiteto, s katero se bo pojavil v svetu odraslih. Lahko pride do identitetne zmedenosti (raztresena identiteta), ko posameznik ne ve čisto jasno, kaj hoče, in se zaradi tega znajde v težavah, ko mora prevzemati odgovornosti in naloge odrasle osebe. Identitetna zmedenost grozi mladostniku predvsem na treh področjih; to so intimnost, poklic in šolanje (Pečjak, Musek, 1997:239). Do negativne identitete pride, potem ko se mladostnik začne upirati avtoritetam, zavestno odklanja vloge in vedenje, ki jih od njega pričakuje širša okolica, paradoksalno pa je, da pri vsem tem sploh ne postane neodvisen (Pečjak, Musek, 1997). Pri vzpostavljanju lastne identitete je pomembno, da mladostnik izbere vlogo v odraslem svetu na podlagi lastnih želja in sposobnosti, ne pa na podlagi tega, kar od njega želijo in pričakujejo drugi, npr. starši. Starši so lahko samo predmet, ki daje socialno oporo in sprejema mladostnika, ko se v obdobju adolescence srečuje s težavami.

Tudi druge teorije osebnosti navajajo, da imajo ljudje potrebo po razvijanju lastnih potencialov. Carl Rogers je leta 1959 podal teorijo osebnosti, ki je pomenila eno prvih nasprotij psihoanalitičnim pristopom (Hayes, Orell, 1998:279). Prva točka njegove osebnostne teorije je, da na osebnost gleda kot na celoto in je ne deli, kot je to značilno za psihoanalitske študije. Druga značilnost njegove teorije pa je, da je temeljna potreba človekove osebnosti potreba po pozitivnemu vrednotenju, torej potreba po ljubezni, naklonjenosti in spoštovanju. »V življenju skoraj vsakega posameznika obstaja oseba, ki ga brezpogojno podpira ne glede na to, za kaj se odloči.« (Hayes, Orell, 1998:281). Po Rogersu lahko pri posamezniku, pri katerem gre za pomanjkanje pozitivnega vrednotenja, to onemogoča samoaktualizacijo. Pri adolescentih so to navadno starši. Raziskave kažejo, da je to največkrat mati, v manj primerih oče. Vrstniki so pomembni v prostem času, v pozni adolescenci pa postanejo pomembnejši tudi vrstniki.

»Pozitivno vrednotenje s strani neposrednega socialnega omrežja je še posebno pomembno, saj posameznika osvobaja potrebe, da si ves čas prizadeva za socialno odobravanje, in mu namesto tega neomejeno omogoča izražanje in raziskovanje svojih lastnih interesov.« (Hayes, Orell, 1998:281) Če mladostnik že kot otrok ne prejema zadosti podpore in sprejemanja s strani svojih staršev oz. je le-to pogojeno z njegovim dobrim vedenjem, se ta mladostnik razvije v osebo z nizko samopodobo, ki ne zna

reševati problemov, ko nastopi kriza. Po Rogersu je že nizka samopodoba povod za probleme (Hayes, Orell, 1998) in rešitev za to je le osvoboditev od potrebe po iskanju odobravanja in to, da jih neka oseba brezpogojno sprejme in ceni.

Tudi Margaret Mead je pokazala, da je sicer »kriza v adolescenci kulturno pogojena s civilizacijskim in razvojno-izobraževalnim sistemom in je odvisna od specifičnosti v socializaciji ...ter da Samoanci skoraj ne poznajo krize adolescence« (Šterk, 1998:15), vendar pa se otrok v težavah vseeno lahko obrne na nekoga v družbi. Ker je družba na otoku Samoa preprosto organizirana, otrok ni odvisen samo od staršev, temveč se lahko obrne na več ljudi. Torej mora vsakdo imeti nekoga, ko se sreča s težavami.

Mladostnik tako lahko rešuje krizo, ki nastopi v adolescenci, prek svojega socialnega omrežja. Vse psihološke teorije, ki opisujejo obdobje adolescence, navajajo pomembnost staršev in kasneje vrstnikov, torej socialnega omrežja v tem obdobju in socialne opore, ki naj bi jo to omrežje dajalo mladostniku. Če je socialno omrežje veliko, še ne pomeni, da je tudi učinkovit vir socialne opore.

V obdobju adolescence je pomembno, da mladostnik čuti, da mu njegovo omrežje daje zadovoljivo oporo takrat, ko jo potrebuje. Adolescenca je obdobje, ko se mora mladostnik počasi osamosvajati in prevzemati odgovornost za svoja dejanja, hkrati pa mora biti ob mladostniku vedno nekdo, ki mu je pripravljen priskočiti na pomoč ob težkih odločitvah v kriznih situacijah. Kot že rečeno, postajajo v tem obdobju pomembni tudi vrstniki, saj se mladostniki vedno raje obračajo po nasvet k njim, in ta pomembnost z leti narašča, vendar pa imajo vse do trenutka, ko se mladostnik zaposli, starši pomembno vlogo. Pri tem pa je pomembno, da se vpliv staršev zmanjšuje do te mere, da postane mladostnik emocionalno neodvisen od staršev in da starši postajajo samo vir materialne in informacijske socialne opore, kadar jo mladostnik potrebuje. Starši morajo upoštevati mladostnikove potrebe po samostojnosti in lahko pomagajo, da je prehod mladostnika skozi obdobje adolescence manj boleč in da se le-ta razvija v odgovorno osebo in se lažje prilagaja. Raziskave so pokazale (Lord et. al, 1994 v Iakson in Jarvis, 1998:6), da imajo tisti mladostniki, ki prejemajo pomoč od svojih staršev, pa jim dopuščajo dovolj svobode in avtonomije pri odločanju, več samozavesti in tudi raje hodijo v srednjo šolo kot pa tisti, ki se čutijo prikrajšane pri pomoči svojih staršev ali pa jim ne pustijo samostojno odločati. Takšni mladostniki s starši, ki so ukazovalni in

avtoritativni, ali pa, nasprotno, svojemu otroku ne dajejo zadosti opore, se razvijejo v osebo z nizko samozavestjo in so nesposobni sprejemati lastne odločitve. Ponavadi se v težkih trenutkih obrnejo na svoje vrstnike ali pa, kar je še huje, ne znajo poiskati pomoči, temveč raje problem rešujejo sami.

4. KONCEPT SOCIALNE OPORE

Pojem socialne opore predstavlja večrazsežen koncept, ki so ga začeli natančneje raziskovati v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja z raziskavami Cassela Caplana in Cobba. Vsi trije so se v svojih raziskavah osredinili na pomen socialne opore kot zavarovanja pred stresom. Cassel se je v svojih raziskavah skliceval na raziskovanje socialne opore kot zavarovanja pred stresom in povratnih informacij o socialni opori, ki jih posameznik daje o socialni opori. Omejeval se je na najbližje vezi. Caplan se je pri raziskovanju socialne opore omejil na pojmovanje socialne opore kot zavarovanja pred stresom v kriznih dogodkih, vendar je pri tem poudarjal vzajemnost odnosov in se ni toliko omejeval na najbližje vezi. Cobb je ravno tako razumel pojem socialne opore kot zavarovanja pred stresom v stresnih okoliščinah, vendar je že socialno oporo opredelil kot »informacijo, ki posamezniku omogoča, da se zaveda, da je ljubljen, sprejet, spoštovan in da pripada sistemu komuniciranja in vzajemnih obveznosti« (Vaux, 1988:33). Pri Cobbu je tako vzajemnost pomemben dejavnik socialne opore.

V 80. letih teoretiki socialne opore, npr. Thoits, še vedno poudarjajo pomen socialne opore kot zavarovanja pred stresom (Vaux, 1988), vendar pa v preučevanje že vpletajo trditve, da je socialna opora »interakcijski proces višjega reda« (Kogovšek, 2001:34). Vaux imenuje socialno oporo »kompleksen interakcijski proces med ljudmi« (Vaux,1988:34) in jo razdeli na tri ključne elemente, ki jih povezujejo procesi menjave in komuniciranja (Vaux, 1988, Kogovšek, 2001):

1. *vir socialne opore*, ki predstavlja del omrežja, na katerega se posameznik obrača po pomoč,
2. *oblike socialne opore*, ki predstavljajo dejanja, ki se ponavadi priznavajo kot namen dajanja pomoči bodisi spontano ali pa s prošnjo za pomoč, in
3. *posameznikova subjektivna zaznava socialne opore*, ki predstavlja oceno pristnosti, zadostnosti in kakovosti socialne opore. Predstavlja posameznikovo zadovoljstvo s prejeto socialno oporo. Ta ocena temelji tudi na podlagi odnosov med posameznikom in omrežjem. Ta element kaže, ali je socialna opora dosegla svoj namen.

Vaux je z delitvijo na tri elemente pravzaprav pokazal večrazsežnost koncepta socialne opore. S tem je pokazal, da je preučevanje pojma socialne opore nekaj več kot le zavarovanje pred stresom in skrb za mladostnikovo dobro počutje. Pri opazovanju pojma socialne opore je treba gledati na vse tri naštete elemente, ki se med seboj prepletajo.

4.1. VIR SOCIALNE OPORE

Vir socialne opore predstavlja posameznikovo socialno omrežje, na katerega se posameznik obrača po pomoč, posebej v trenutku krize. Ponavadi spadajo v to omrežje osebe, ki so posamezniku blizu, npr. družina, prijatelji in partner. Ta omrežja so ponavadi stabilna tako po velikosti kot po sestavi, razen v obdobju večjih življenjskih sprememb (Vaux, 1988), ko se to omrežje tudi spreminja. Vir socialne opore najbolje opišemo z vprašanjem, kdo zagotavlja socialno oporo.

Kot rečeno, so najučinkovitejši vir socialne opore ljudje, ki so posamezniku blizu. V moji diplomski nalogi predstavljajo vir socialne opore mladostnikom, ki so vključeni v program PUM, njihovi starši in prijatelji, saj se nanje obračajo po pomoč, kadar so v stiski. »Številne raziskave so potrdile, da so najbližji odnosi pomembni za dobro počutje in da najbližji posamezniki zadovoljujejo potrebe po socialni opori« (Kogovšek, 2001:64). Družina kot pomemben vir socialne opore lahko na več načinov omogoča posamezniku »varno izhodišče, od koder še kot otrok raziskuje odnose, ponuja mu model oz. zgled opornih in drugih interakcij z drugimi ljudmi in mu omogoča nove stike z drugimi ljudmi« (Kogovšek, 2001:70). Raziskave, ki so jih opravili Sarason, Sarason in Shearin (v Kogovšek, 2001:70) med mladimi študenti prav tako potrjujejo dejstvo, da so tisti mladostniki, ki so poročali o skrbi svojih staršev zanje, hkrati tudi poročali, da se znajo v krizni situaciji obrniti po pomoč na starše in druge ljudi.

Hkrati pa posameznik najbolj računa na socialno oporo ljudi, ki so mu najbliže (družina, partner, prijatelji) in se nanje tudi največkrat opre. Gre predvsem za neposredne stike z ljudmi, ki živijo v posameznikovi bližini. Za oporo ljudi, ki so posamezniku blizu, je značilno, da bo tudi bolj emocionalne narave.

V kasnejšem življenju lahko predstavljajo vir socialne opore tudi bolj oddaljeni odnosi, ki pa niso emocionalnega značaja. To velja posebej za situacije, ko npr. posameznik išče delo v oddaljenem kraju in se obrne po pomoč na osebo, ki mu ni blizu in z njo nima pogostih stikov. Sem bi prištela program Projektno učenje mladih, ki mladostnikom zagotavlja socialno oporo, vendar ta načeloma ni emocionalno obarvana, temveč jim s svojim programom le zagotavlja napotke, kako se znova vključiti v redno šolanje ali pa si uspešno izdelati načrt zaposlitve. Hkrati ima program tudi socialno integrativno vlogo, saj mladostniki tam sklepajo nova poznanstva in si s tem širijo socialno omrežje prijateljev in znancev.

Na tem mestu pa sem se že dotaknila naslednjega elementa socialne opore, ki ga Vaux pri svoji opredelitvi socialne opore imenuje »vrste socialne opore«.

4.2. VRSTE SOCIALNE OPORE

Vrste socialne opore so »dejanja, ki se ponavadi priznajo kot namen pomoči spontano ali s prošnjo posameznika za pomoč« (Vaux, 1988:35). Kot že rečeno, je pojem socialne opore večrazsežni konstrukt, ki zajema več vrst opore. Teoretiki so v svojih opredelitvah navajali različne vrste opore, nazadnje pa se je le izoblikoval konsenz, po katerem delimo socialno oporo v štiri glavne oblike (Kogovšek, 2001:36):

- instrumentalna socialna opora, ki zajema pomoč v materialnem smislu,
- informacijska socialna opora, ki predstavlja predvsem informacije, ki jih posameznik potrebuje za rešitev krize, ko je v stiski,
- emocionalna opora, ki predstavlja pomoč osebi ob večjih ali manjših krizah in se ponavadi izraža v skrbi, tolaženju in empatiji do prizadetega, in
- druženje, ki se izraža v obliki neformalnega druženja.

Nekateri avtorji navajajo še nekaj dodatnih oblik socialne opore, kot so npr. poslušanje izpovedi posameznika, vendar mu pri tem ne posreduješ nobenega nasveta niti ga ne obsojaš (angl. *listening support*), pomoč posamezniku, ne da bi pri tem obsojal njegovo

vedenje, vrednote in čustva (angl. *emotional challenge support*), nekdo, ki je podoben prejemniku opore in vidi stvari, kot jih vidi on, pomaga potrditi njegov pogled na svet (angl. *reality confirmation support*), spoštovanje in priznavanje dela posameznika in truda, ki ga je v to delo vložil (angl. *task appreciation support*), motiviranje posameznika za nadaljevanje dela in njegovo večjo aktivnost (angl. *task challenge support*), preskrbovanje s finančno pomočjo, materialnimi dobrinami in darili (angl. *tangible assistance support*) in pomoč v obliki storitev (angl. *personal assistance support*; Richman, Rosenfeld in Hardy v Richman, Rosenfeld in Bowen, 1998:310). Iz naštetih oblik socialne opore vidimo, da so le natančnejša razdelitev glavnih štirih oblik socialne opore.

Katera izmed glavnih štirih oblik socialne opore je najučinkovitejša, je odvisno od krizne situacije, v kateri je posameznik, pri tem pa seveda ne smemo zanemariti dejstva, kdo daje posamezniku socialno oporo. Ponavadi menijo, da je najučinkovitejši ščit pred stresom emocionalna opora, ki vsebuje empatijo in skrb, ki sta ključni za obvladovanje stresa. V nekaterih situacijah pa je za obvladovanje krize potrebnih več vrst opore.

Situacija, v kateri so se znašli mladostniki, seveda zahteva poleg emocionalne opore tudi učinkovito informacijsko oporo. Mladostnik potrebuje učinkovit nasvet oz. napotek, kako naj nadaljuje pretrgano šolanje oz. kako naj si poišče (svoji pomanjkljivi izobrazbi) primerno zaposlitev, hkrati pa nadaljuje šolanje. Ker pa so to mladostniki, je pomembno, da jim v tem obdobju stojijo ob strani odrasli, ki jim dajejo dovolj emocionalne opore in razumevanja za stiske, s katerimi se spopadajo, ali pa so privedle do izpada iz rednega šolanja. Ne smemo zanemariti niti tega, da so to mladostniki, ki se večinoma niso zmožni sami preživljati, zato sta pomembna tudi gmotna opora staršev in druženje s prijatelji.

Cilj naloge pa je predvsem ugotoviti razlike med mladostniki, ki prejemajo socialno oporo od staršev, vrstnikov, in tistimi, ki je ne prejemajo oz. je ta zelo šibka.

4.3. POSAMEZNIKOVA SUBJEKTIVNA ZAZNAVA SOCIALNE OPORE

Ta del zajema posameznikovo subjektivno oceno prejete socialne opore. O tej točki še najboljše govorita model percipirane in model dobljene socialne opore. Gre predvsem za to, kako posameznik dojema (percipira) dobljeno oporo in jo interpretira v konkretnem odnosu med sabo in dajalcem opore.

Dobljena opora se zbira večinoma pri prejemniku socialne opore, zato je nadvse pomembno, kako posameznik zaznava to oporo. Sprejemanje socialne opore je drugačno od dajanja socialne opore. Dajalec socialne opore lahko ponudi pomoč prejemniku v konkretni situaciji, vendar le-ta lahko to dejanje zazna kot oporno ali pa ga zaznava kot neoporno (Kogovšek, 2001).

Razlogov za nezadovoljstvo s prejeto socialno oporo je lahko več. Eden izmed njih je, da se prejemnik opore ob prejeti opori počuti preveč nadzorovanega in v njem to povzroči občutek nekompetentnosti (Kogovšek, 2001). Naslednji razlog za nezadovoljstvo s prejeto oporo je v neustrezni opori v konkretni situaciji. »V določeni situaciji se pojavi razkorak med dejanjem, ki je sicer mišljeno kot oporno, a je iz določenih razlogov percipirano kot neustrezno in tako opora zgreši svoj namen in povzroči občutek nezadovoljstva.« (Kogovšek, 2001:42)

Kako bo posameznik dojemal prejeto socialno oporo je odvisno tudi od odnosov znotraj njegovega socialnega omrežja, ki naj bi predstavljalo vir njegove socialne opore. Če ti odnosi niso pristni in v njih posameznik ne najde zadovoljstva, potem bo slabše ocenjeval prejeto socialno oporo tega omrežja, kot dejansko je.

Pri oceni socialne opore so pomembne tudi posameznikove osebne značilnosti. V literaturi Kogovšek omenja raziskavo in opredelitev posameznikove osebnosti na ekstravertirano (odprto) osebnost in introvertirano (zaprto) osebnost. Ekstravertirane osebnosti poročajo o večjem številu ljudi, s katerimi se čutijo blizu, so bolj odprtega značaja, poznajo več ljudi, so družabnejše in so nasploh bolj zadovoljne s prejeto socialno oporo svojega socialnega omrežja, medtem ko imajo introvertirane osebnosti

manjša omrežja, poročajo o nižjem zadovoljstvu s socialno oporo, slabše ocenjujejo svoje prijateljske vezi, so bolj zadržane in manj družabne ter se nasploh manj obračajo po pomoč (Kogovšek, 2001). »Sarason in Sarason poročata o tesni povezavi med percipirano dostopnostjo ter zadovoljstvom s to oporo in osebnostnimi značilnostmi. Pokazalo se je, da sta percipirana dostopnost opore kot zadovoljstvo z njo negativno povezana z anksioznostjo, depresivnostjo, sovražnostjo in nevrotičnostjo ter pozitivno povezana z ekstravertiranostjo« (Sarason, Sarason v Kogovšek, 2001:102). Depresivnost se je pokazala za negativno povezavi s številom prijateljev in pogostostjo stikov s sorodniki in prijatelji.

Iz navedenega torej sledi, da moramo na socialno oporo gledati v celoti, s stališča vseh treh naštetih dimenzij po Vauxu, s stališča vira socialne opore torej, vrst socialne opore in nazadnje še s stališča posameznikove subjektivne zaznave socialne opore. Ti elementi so med seboj tesno prepleteni, najmočnejše pa se pokažejo v posameznikovi subjektivni zaznavi socialne opore.

5. HIPOTEZE

Na podlagi teoretske razlage pojmov, ki so predmet te naloge, sem izpeljala naslednji dve hipotezi in ju v nadaljevanju tudi preverila:

5.1. HIPOTEZA 1

Prva hipoteza, ki jo bom postavila v svoji nalogi, je izpeljana iz teorije o adolescenci in socialne opore med mladostniki. V svoji nalogi bom skušala preveriti ugotovitve prejšnjih raziskav, da se namreč z leti mladostniki vedno bolj naslanjajo na vrstnike in iščejo pomoč pri njih, starši pa z leti izgubljajo veljavo. Na prehodu iz osnovne šole v srednjo se posameznik znajde na razpotju, ko zamenja do tedaj znano okolje. V obdobju adolescence se mladostnik počasi emocionalno oddaljuje od staršev in se obrača na vrstnike. Na prehodu v srednjo šolo se preseli v večji šolski okoliš, ki ga marsikdo ne zmore sprejeti, posebej če ga starši pri tem ne spodbujajo ustrezno. V srednji šoli si mora mladostnik znova izbojevati svoje mesto med vrstniki (Iakson, Jarvis, 1998:4). Ko se to utrdi, se začne odnos s starši spreminjati in mladostnik začne iskati oporo tudi drugje, npr. pri vrstnikih, vendar je ta drugačne vrste, kot jo pozna pri starših. Pri mladostniku, ki se razvija v normalno odraslo osebo, se njegova odvisnost od družine zmanjšuje (v emocionalnem smislu) in vrstniki postajajo vse pomembnejši, vendar pa družina ostaja še vedno prva pri najpomembnejših odločitvah (Iakson in Jarvis, 1998:4). Vrstniki namreč lahko mladostniku olajšajo prehod iz osnovne šole v srednjo, saj mu lahko rabijo kot model, kako naj se sooči z novimi odgovornostmi. Da pa si mladostnik brez težav poišče vrstnike, je spet odvisno od normalnih odnosov, ki jih ima s svojimi starši.

5.2. HIPOTEZA 2

Kot sem omenila na začetku, je glavni problem moje naloge tudi ugotoviti razlike med udeleženci programa PUM, ki prejemajo socialno oporo od svojih staršev in vrstnikov, in tistimi, ki prejemajo socialno oporo od drugih oseb ali pa menijo, da nimajo nikogar, na katerega bi se lahko obrnili v trenutku, ko se znajdejo v težavah. Glavna hipoteza, ki jo bom preverjala v svoji nalogi, se glasi, da so tisti mladostniki, ki prejemajo socialno oporo od svojih staršev in nato od svojih vrstnikov, samozavestnejši in želijo v svojem življenju doseči več kot tisti, ki nimajo ob sebi nikogar, na katerega bi se lahko obrnili, kadar so c težavah. Navedeno hipotezo sem izpeljala iz teorij o adolescenci, ki skoraj vse navajajo pomembnost prejete socialne opore od staršev in nato od vrstnikov. V obdobju adolescence je socialna opora staršev bolj omejena na šolanje, medtem ko je socialna opora vrstnikov bolj omejena na prosti čas in intimne zadeve (Baest in Baerveldt, 1999), vendar je Meeus v svoji raziskavi leta 1993 ugotovil, da je »vpliv starševske socialne opore za dobro adolescentov večji kot pa vpliv vrstnikov« (Meeus v Baest in Baerveldt, 1999:194). Iz tega izhaja, da je vpliv staršev na kasnejše izobraževanje mladostnikov večji kot vpliv vrstnikov.

6. EMPIRIČNA ANALIZA

6.1. VZOREC

Za preverjanje hipotez, ki sem ju postavila v svoji diplomski nalogi, sem uporabila podatke, zbrane na podlagi ankete, ki jo je opravil Andragoški center RS v šolskem letu 2000/2001 med mladimi, ki so takrat obiskovali izobraževalni program PUM. Anketa je bila sestavljena iz dveh delov, in sicer je bil prvi del izveden na začetku šolskega leta (ob začetku izvajanja programa), to je v obdobju od 27. 10. 2000 do 17. 11. 2000. Omeniti je treba, da je bila v tem šolskem letu ustanovljena še ena enota PUM v Ajdovščini, zato so prvi del ankete v tej enoti udeleženci izpolnjevali v mesecu aprilu. Drugi del so udeleženci izpolnjevali ob koncu šolskega leta (ob koncu izvajanja programa), v obdobju od 3. 5. 2001 do 21. 6. 2001. Andragoški center, ki je tudi sicer nosilec programa PUM, je v tem šolskem letu že drugič zaporedoma med mladimi ponovil to anketo in na ta način preveril uspešnost delovanja programa PUM.

V vzorec anketirancev, ki so odgovarjali na anketni vprašalnik, je bilo zajeto skupno 114 mladostnikov, ki so v šolskem letu 2000/2001 obiskovali program PUM. Od tega je bilo 59 mladostnikov ženskega spola (54,1 %) in 50 mladostnikov moškega spola (45,9 %).

TABELA 6.1: FREKEVNČNA PORAZDELITEV UDELEŽENCEV PUM PO SPOLU

spol	frekvenca	odstotek
ženske	59	54,1%
moški	50	45,9%
skupaj	109	100,0 %

Spolna sestava mladostnikov je ob koncu obiskovanja programa PUM nekoliko drugačna. Delež mladostnikov ženskega spola je 42,5-odstoten, medtem ko je delež mladostnikov moškega spola 57,5-odstoten. Razlog za to je v tem, ker v drugem merjenju nimamo istih udeležencev. Prvo merjenje se je izvajalao v vseh

organizacijskih enotah, to je v Slovenj Gradcu-Center Mocis, v Celju-Skala PUM, Murski Soboti-Ljudska univerza Murska Sobota, c Radovljici-Ljudska univerza Radovljica, Ajdovščini-Ljudska univerza Ajdovščina, Ljubljani-zavod TIN in v Mariboru-Andragoški zavod Maribor. V merjenju ob koncu šolskega leta so bili ravno tako udeleženi udeleženci omenjenih programskih enot, dodatno pa se je izvajalo merjenje še v Kopru-Izobraževalni center Memory, kjer so udeleženci odgovarjali samo na vprašalnik ob koncu šolskega leta. V populaciji v prvem merjenju ob začetka šolskega leta je bilo zajetih skupno 110 udeležencev, ob koncu šolskega leta pa to število naraste na skupno 166 udeležencev, ki so odgovarjali na anketni vprašalnik v aprilu 2001. Hkrati se je v času izvajanja programa spreminjalo število udeležencev v vseh programskih enotah, nekateri so se v času šolskega leta pridružili izvajanju programa PUM, nekateri pa so med letom program zapustili (Nadrag, 2002).

TABELA 6.2: FREKVENČNA PORAZDELITEV UDELEŽENCEV GLEDE NA STAROST

starost	frekvenca	odstotek	kumulativa frekvenca
15	1	0,9%	0,9%
16	4	3,6%	4,5%
17	11	10,0%	14,5%
18	11	10,0%	24,5%
19	19	17,3%	41,8%
20	15	13,6%	55,4%
21	16	14,5%	69,9%
22	13	11,8%	81,7%
23	11	10,0%	91,7%
24	3	2,7%	94,4%
25	1	0,9%	95,3%
26	2	1,8%	97,2%
27	3	2,7%	100,0%
skupaj	110	100,0%	

Na podlagi postavljene hipoteze številka 1, ki izhaja iz teorije o adolescenci ter ugotovitev prejšnjih raziskav socialne opore med mladostniki, »da se z leti mladostniki vedno bolj naslanjajo na vrstnike in s tem starši izgubljajo veljavo«, bom v tej nalogi mladostnike na podlagi raziskave o Socialni opori pri mladostnikih, ki izpadejo iz rednega šolanja (Richman et al., 1998) in raziskave, ki sta jo opravili La Greca in Lopezova v zvezi s povezavo med socialno anksioznostjo mladostnikov in številom prijateljev (La Greca, Lopez, 1998), razvrstila v dve skupini. V obeh raziskavah avtorji na podoben način razdelijo mladostnike na »mlajše adolescente« (6. – 8. razred osnovne šole) in na »starejše adolescente« (1. letnik srednje šole in več). Ameriška psihologinja Elizabeth Hurlock podrobneje opredeljuje obdobje adolescence po starosti, in sicer (Kalin, 2001:3):

- predadolescenca (približno od 10. do 12. leta starosti),
- zgodnja adolescenca (približno od 12. do 14. leta starosti),
- srednja dolescenca (od 14. do 17. leta starosti),
- pozna adolescenca (od 17. do približno 21. leta starosti).

V svoji nalogi bom upoštevala delitev adolescence po starosti, kot jo opredeli Elizabeth Hurlock. Iz frekvenčne porazdelitve mladostnikov, ki so se vključili v program PUM v šolskem letu 2000/2001, ugotovimo, da udeležence glede na starost uvrščamo v kategorijo srednjih in poznih adolescentov. Mladostniki, ki bi jih uvrstili v obdobje predadolescence in zgodnje adolescence, v program niso bili vključeni. Iz porazdelitve pa opazimo, da so program PUM obiskovali tudi udeleženci, ki so že prešli obdobje adolescence in so po opredelitvi Hurlockove že prešli v obdobje odraslosti. Pri tem lahko opozorim, da teoretske podlage nekoliko odstopajo od realnosti. V zadnjem času se zgornja starostna meja adolescence zelo pomika navzgor. Razlog za to lahko iščemo v tem, da večina mladostnikov nadaljuje redno šolanje na univerzi in s tem ostaja odvisna od svojih staršev. Po končanem šolanju (srednja šola, univerza) iščejo primerno zaposlitev. Iskanje je pogosto dolgotrajno, zato se mladi ne morejo osamosvojiti in si ustvariti družine, temveč tudi neredko do svojega 30. leta živijo pri starših in so ekonomsko deloma odvisni od njih.

Za nadaljnjo analizo bom udeležence programa PUM razdelila v dve skupini, in sicer na »mlajše adolescente«, med katere bom uvrstila udeležence, stare od 14 do 17 let (Hurlockova jih opredeli kot srednje adolescente), medtem ko bom udeležence v starosti

od 18. do 22. leta uvrstila med »starejše adolescente«, Udeležence, ki so starejši od 22 let, bom zaradi primernosti izločila iz nadaljnje obravnave. Frekvenčna porazdelitev obeh starostnih skupin je prikazana v spodnji tabeli 6.2.1.

TABELA 6.2.1: FREKVENČNA PORAZDELITEV UDELEŽENCEV GLEDE NA STAROST V DVE SKUPINI

starost	frekvenca	odstotek
14 do 17 let	27	26,7%
18 do 22 let	74	73,3%
skupaj:	101	100,0%

Povprečna starost udeležencev, ki so se v šolskem letu 2000/2001 vključili v program PUM, je bila 20 let (standardni odklon: 2,5). Ob izključitvi odraslih udeležencev se povprečna starost udeležencev zniža na 19 let (standardni odklon: 2,03) in zato po opredelitvi spadajo med »starejše adolescente«. V tem šolskem letu je program PUM obiskovalo 27 udeležencev, ki jih uvrščamo med »mlajše adolescente«, in 74 udeležencev, ki jih uvrščamo med »starejše adolescente«.

Glede na starost in ne glede na delitev v dve skupini so v tem obdobju večinoma vsi živeli pri starših (85,3 %).

V povprečju imajo končanih 9 let šolanja (standardni odklon 2,28 leta). To pomeni, da imajo mladostniki, ki so v šolskem letu 2000/2001 obiskovali program PUM, večinoma konačano osnovno šolo in še kakšen razred srednjega izobraževanja, do izpada iz šole pa je prišlo v srednji šoli. Nekaj mladostnikov navaja, da imajo celo nedokončano osnovno šolo.

TABELA 6.3: ŠTEVILO KONČANIH LET ŠOLANJA

št. let šolanja	frekvenca	odstotek	kumulativa
2	4	3,7 %	3,7%
6	4	3,7 %	7,4%
7	6	5,5 %	12,9%
8	30	27,5 %	40,4%
9	15	13,8 %	54,2%
10	14	12,8 %	67,0%
11	17	15,6 %	82,6%
12	18	16,5 %	99,1%
15	1	0,9 %	100,0%
Skupaj:	109	100,0 %	

Iz tabele, ki prikazuje število končanih let šolanja, vidimo, da je delež udeležencev z nedokončano osnovno šolo 12,9-odstoten, medtem ko je delež udeležencev, ki imajo nedokončano srednjo šolo, višji in znaša 69,7 odstotka. Po podatkih ima končano srednjo šolo le 17,4 odstotka udeležencev, vendar pri teh ne vemo, koliko je takih, ki jim manjka morda le zaključni izpit oz. matura za formalno pridobitev srednješolske izobrazbe. Natančneje deleža tistih udeležencev, ki so formalno končali srednjo šolo, ne moremo določiti. Mednje spadajo tudi tisti mladostniki, ki so se v program PUM vključili zaradi pomoči pri iskanju ustrezne zaposlitve. V anketi nimamo podatka, koliko udeležencev je obiskovalo triletni srednješolski program in kolikšni je bil delež tistih, ki so obiskovali štiriletni srednješolski program, zato bi bil morda odstotek tistih s končano srednjo šolo višji. Opazimo lahko tudi, da je največ udeležencev pretrgalo srednješolsko izobraževanje v prvem letniku srednje šole, kar potrjujejo tudi druge raziskave o adolescenci.

Na podlagi števila končanih let šolanja lahko mladostnike, ki so bili v šolskem letu 2000/2001 vključeni v program PUM, razdelimo v štiri skupine. V prvo skupino bi sodili udeleženci z »nedokončano osnovno šolo«, tisti torej, ki imajo končanih manj kot osem let šolanja (od 2 do 7 let šolanja). V drugo skupino bi sodili udeleženci z

»dokončano osnovno šolo«. Sem spadajo tisti udeleženci, ki imajo konačnih 8 let šolanja. V tretjo skupino sodijo udeleženci, ki imajo »nedokončano srednjo šolo«. V to skupino sodijo vsi tisti, ki imajo končanih od 9 do 11 let šolanja. V četrto skupino pa spadajo udeleženci, ki imajo končano srednjo šolo, vendar jim bodisi manjka zaključni izpit oz. matura za pridobitev formalne izobrazbe ali pa imajo le-to opravljeno in so se vključili v program PUM kot iskalci prve zaposlitve. V to skupino sodijo tisti udeleženci, ki imajo konačnih 12 let šolanja, in tisti udeleženec, ki navaja, da ima končanih 15 let šolanja, kar je prikazano tudi v tabeli 6.3.1.

TABELA 6.3.1: ŠTEVILO KONČANIH LET ŠOLANJA V ŠTIRIH SKUPINAH

končana leta šolanja	frekvenca	odstotek
nedokončana OŠ (od 2 do 7 let)	14	12,8%
dokončana OŠ (8 let)	30	27,5%
nedokončana SŠ (od 9 do 11 let)	46	42,2%
dokončana SŠ (12 in 15 let)	19	17,4%
skupaj	109	100,0%

V šolskem letu 2000/2001 se je v Sloveniji izvajalo sedem programskih enot PUM, to je v Radovljici, Gradcu, Celju, Ajdovščini, Murski Soboti, Ljubljani in Mariboru. Iz tega podatka lahko vidimo, da se največ programov izvaja na Štajerskem, eden v Ljubljani, eden v Primorski regiji, eden na Gorenjskem, medtem ko se noben program ne izvaja na Dolenjskem. Najbolj obiskana kraja, kjer se izvaja program, sta bila Celje (23,6 %) in Radovljica (20,9 %), medtem ko je najmanj udeležencev obiskovalo program, ki se je izvajal v Ajdovščini (9 udeležencev ali 8,2 %), kar je razumljivo, saj se je le-ta začel sredi šolskega leta, udeležencev pa je bilo za sestavo ene projektne skupine, za katero je zaželeno od 6 do 8 oseb (PUM, 2000:17). Presenetljivo malo, samo dvanajst, pa je bilo udeležencev programa, ki se je izvajal v Ljubljani.

TABELA 6.4: FREKVENČNA PORAZDELITEV UDELEŽENCEV GLEDE NA KRAJ IZVAJANJA PROGRAMA

kraj	frekvenca	odstotek
Radovljica	23	20,9 %
Slovenj Gradec	10	9,1 %
Celje	25	23,6 %
Ajdovščina	9	8,2 %
Murska Sobota	13	11,8 %
Ljubljana	12	11,0 %
Maribor	17	15,5 %
Skupaj	110	100,0 %

Glede na obiskanost programov po posameznih krajih ugotavljam, da razlike po spolu niso tako velike, kar je prikazano v tabeli 6.5. Splošna spolna sestava vzorca kaže, da je v program PUM vključenih več deklet kot fantov, če pa primerjamo spolno sestavo znotraj posameznega programa v posameznem kraju, pa vidimo, da je spolna sestava v vsakem kraju, kjer se program izvaja, enakomerno porazdeljena.

TABELA 6.5: SPOLNA SESTAVA UDELEŽENCEV GLEDE NA KRAJ IZVAJANJA PROGRAMA

kraj	spol		
	ženski	moški	skupaj
Radovljica	13 56,5%	10 43,5%	23 100,0%
Slovenj Gradec	5 50,0%	5 50,0%	10 100,0%
Celje	16 64,0%	9 36,0%	25 100,0%
Ajdovščina	4 44,4%	5 55,6%	9 100,0%

Murska Sobota	7 53,8%	6 46,2%	13 100,0%
Ljubljana	6 50,0%	6 50,0%	12 100,0%
Maribor	8 47,1%	9 52,9%	17 100,0%
Skupaj	59 54,1%	50 45,9%	109 100,0%

Kot je razvidno iz tabele 6.5 do večje razlike po spolu prihaja le v Celju, kjer je občutno več deklet (64 %) kot fantov (36 %). V nadaljevanju sem primerjala še razlike po posameznih programskih enotah PUM glede na spolno sestavo in ugotovila, da največ deklet, t. j. 16 (27,1 %), obiskuje programsko enoto v Celju, najmanj pa v Ajdovščini, in sicer 4 (6,8 %). Med fanti jih največ obiskuje programsko enoto v Radovljici, in sicer 10 (20 %), najmanj pa prav tako v Ajdovščini in Slovenj Gradcu, to je 5 udeležencev (10 %).

Na koncu predstavitve vzorca je pomembno dodati še to, da so anketiranci, ki so reševali to anketo in so hkrati udeleženci programa PUM v šolskem letu 2000/2001, mladostniki (adolescenti), ki so izpadli iz sistema rednega šolanja, nimajo redne zaposlitve in so brez statusa učenca ali dijaka. Nimajo torej pridobljene nobene formalne izobrazbe in so brez delovnih izkušenj, zato so težje zaposljiva kategorija na trgu delovne sile. V program PUM pa so vključeni tudi tisti, ki sicer so uspešno končali srednje izobraževanje, vendar se jim v tekočem letu ni uspelo vpisati na nobeno izmed ustreznih fakultet ali pa so se po koncu poklicnega izobraževanja soočili z več zavrnitvami pri iskanju zaposlitve. Pri vključitvi v program PUM je vsem tem skupno to, da v času obiskovanja programa ne bodo izgubili delovnih navad, ampak si bodo pridobili še kakšno novo znanje in izkušnje.

6.2. INDIKATORJI

Za preverjanje postavljenih hipotez v tej diplomski nalogi so uporabljeni podatki iz ankete, ki jo je izvedel Andragoški center Republike Slovenije v šolskem letu 2000/2001 med udeleženci programa PUM. Namen pričujoče ankete, ki jo sicer Andragoški center izvede vsako leto med udeleženci programa PUM, je preveriti uspeh o izpeljavi programa v določenem šolskem letu.

Pri svoji diplomski nalogi bom uporabila le nekaj vprašanj iz te ankete³, katerih tema se navezuje na socialno oporo oz. je z določenimi vprašanji mogoče preveriti postavljene hipoteze, ki so predstavljene v poglavju o adolescenci. Anketa je sestavljena iz dveh delov. Prvo merjenje se je izvajalo na začetku šolskega leta, ob vstopu v program PUM, vprašanja pa se večinoma navezujejo na življenje udeležencev pred vstopom v program PUM. Drugo merjenje se je izvajalo ob koncu šolskega leta, ko so »podobno« anketo znova razdelili med udeležence. Nekatera vprašanja iz prvega merjenja so bila v drugem merjenju izpuščena oz. so bila nekatera vprašanja, ki so se predvsem navezovala na življenje v času obiskovanja programa PUM, v drugem merjenju dodana. V tej diplomski nalogi bodo uporabljena vprašanja iz obeh vprašalnikov.

6.2.1. MERJENJE SOCIALNE OPORE

Pojem socialne opore je natančneje predstavljen v 3. poglavju. Glavni namen socialne opore je predvsem obvarovanje posameznika pred stresom in skrb za njegovo dobro počutje. Za merjenje socialne opore so iz anketnih vprašalnikov izbrana naslednja vprašanja:

V obeh anketnih vprašalnikih je bilo postavljeno vprašanje o številu najboljših prijateljev in dobrih prijateljev, ki jih ima udeleženec. S tem vprašanjem lahko ocenimo velikost omrežja mladostnikov. Vprašanje se je glasilo:

³ Anketa je v celoti predstavljena med prilogami.

8. Koliko dobrih prijateljev imaš?

Imam _____ najboljših prijateljev in _____ dobrih prijateljev (vpiši številko).

Rezultati so prikazani v tabelah številka 6.6.1 in 6.6.2, ki se nahajata v prilogi A in prilogi B.

V tabeli 6.6.1 (glej priloga A) je primerjalno prikazano omrežje najboljših prijateljev, ki so ga imeli udeleženci programa PUM pred vstopom v program in ob koncu šolskega leta, ko so že obiskovali program PUM. Iz tabele je razvidno, da udeleženci v obeh primerih največkrat navajajo po dva najboljša prijatelja, v povprečju pa v obeh primerih govorijo o treh najboljših prijateljih.

Na začetku šolskega leta 24 udeležencev (24,5 %) poroča o enem najboljšem prijatelju, medtem ko ima 27 oseb (27,55 %) dva najboljša prijatelja. Tri osebe kot najboljši prijatelje ima 12 udeležencev (12,24 %), o štirih najboljših prijateljih pa govori 7 udeležencev (7,14 %), medtem ko ima 5 udeležencev (5,10 %) pet najboljših prijateljev in dva (2,04 %) šest najboljših prijateljev. O večjem številu najboljših prijateljev govorijo le še posamezni udeleženci, zato jih ne bom posebej obravnavala in je njihovo število natančneje prikazano v tabeli. Nekaj udeležencev pa meni, da v svojem omrežju pred vstopom v PUM niso imeli nobenega najboljšega prijatelja. Teh oseb je bilo 8 (8,16 %).

Ob koncu šolskega leta ni bistvenih razlik v številu najboljših prijateljev. Nekaj več udeležencev, t. j. 31 oseb (27,43 %), meni, da ima enega najboljšega prijatelja, medtem ko ima 24 udeležencev (21,24 %) dva najboljša prijatelja. O treh najboljših prijateljih poroča enako število udeležencev kot na začetku šolskega leta, to je 12 oseb (10,62 %), prav tako se tudi število oseb s štirimi najboljšimi prijatelji ni spremenilo in je ostalo pri 7 udeležencih (6,19 %). Pet najboljših prijateljev ima sedaj 8 udeležencev (7,08 %), šest najboljših prijateljev pa še vedno 2 udeležencev (1,8 %). V primerjavi s prvim merjenjem ob začetku šolskega leta pa se je povečal delež tistih udeležencev, ki menijo, da nimajo nobenega najboljšega prijatelja. Kar 13 udeležencev (11,5 %) meni, da ne morejo nikogar smatrati kot najboljšega prijatelja. Tako kot v prvem merjenju na začetku

šolskega leta sem omrežje najboljših prijateljev, ki je večje od šest oseb, zanemarila, saj so ga navajali le posamični udeleženci in za nadaljnjo obravnavo ni relevantno.

Tudi v tabeli 6.6.2 (glej prilogo b), ki prikazuje omrežje dobrih prijateljev, so rezultati merjenja na začetku šolskega leta in ob koncu prikazani primerjalno. Na to vprašanje je ob začetku šolskega leta odgovorilo 83 anketirancev. Pri merjenju ob začetku šolskega leta šteje omrežje dobrih prijateljev v povprečju enajst oseb (standardni odklon: 11,85 osebe), sicer pa največ anketirancev navaja, da ima omrežje, ki šteje po deset dobrih prijateljev. Od vseh udeležencev, ki so odgovorili na to vprašanje, jih 20 (24,1 %) meni, da ima 10 dobrih prijateljev. Osem udeležencev (9,64 %) meni, ima pet dobrih prijateljev, prav toliko pa jih tudi meni, da ima omrežje dobrih prijateljev, ki šteje po dvajset oseb. 7 udeležencev (8,43 %) se je opredelilo, da ima v svojem omrežju po dva dobra prijatelja, medtem ko 5 udeležencev (6,02 %) navaja, da njihovo omrežje dobrih prijateljev šteje po tri osebe, enako število udeležencev pa meni, da njihovo omrežje šteje po sedem dobrih prijateljev. Po štiri dobre prijatelje imajo 4 udeleženci (4,82 %), isti delež anketirancev pa je mnenja, da imajo petnajst dobrih prijateljev. Omrežje osmih dobrih prijateljev imata 2 udeleženci (2,41 %), 1 udeleženec (1,21 %) pa meni, da ima dvanajst dobrih prijateljev, na katere se lahko opre. Omrežja dobrih prijateljev, kjer so udeleženci navajali po več kot dvajset oseb, veljajo samo za posameznike, zato jih, podobno kot v omrežjih najboljših prijateljev, v nadaljnji analizi ne bom natančneje obravnavala. Nekaj posameznikov, in sicer 4 udeleženci (4,82 %), pa so ob vstopu v program PUM menili, da v njihovem omrežju prijateljev ni nikogar, ki bi ga lahko imeli za dobrega prijatelja.

V primerjavi z merjenjem na začetku šolskega leta se ob koncu šolskega leta situacija ni bistveno spremenila. Na vprašanje o številu dobrih prijateljev je ob koncu šolskega leta odgovarjalo 111 udeležencev. Ob koncu šolskega leta šteje povprečno omrežje dobrih prijateljev, ki so jih imeli udeleženci v času, ko so obiskovali program PUM, 18 oseb (standardni odklon: 28,58 dobrega prijatelja). Povprečno število dobrih prijateljev v omrežju se je v času obiskovanja programa PUM povečalo za 7 oseb. To lahko pripišemo dejstvu, da so udeleženci v programu PUM spoznali nove prijatelje. V času obiskovanja programa PUM so zadovoljili potrebo po socialni integraciji, saj so spoznali nove vrstnike, s katerimi so jih vezala skupna zanimanja, cilji, izkušnje, stališča in okoliščine. (Lamovec, 1993). Ob koncu šolskega leta največ udeležencev

navaja, da ima v svojem omrežju po 9 dobrih prijateljev. Teh udeležencev je 26 (23,42 %). Osemnajst udeležencev (16,22 %) ima v svojem omrežju 5 dobrih prijateljev, medtem ko 6 udeležencev (5,41 %) meni, da njihovo omrežje dobrih prijateljev šteje po dve osebi. Za sedem dobrih prijateljev se je opredelilo 5 udeležencev (4,5 %), prav toliko pa jih meni, da ima dvajset dobrih prijateljev, 4 udeleženci (3,6 %) pa so prepričani, da imajo le enega dobrega prijatelja. Po dva udeleženci (1,8 %) navajata v svojem omrežju dvanajst oz. petnajst dobrih prijateljev, Po en udeleženec (0,9 %) pa meni, da ima tri oz. osem oz. štirinajst dobrih prijateljev. Število dobrih prijateljev, ki presega dvajset oseb v omrežju, je značilno za posameznike in je natančneje predstavljeno v tabeli 6.6.2. Podobno kot pri merjenju na začetku šolskega leta tudi pri merjenju ob koncu šolskega leta ni posebej relevantno. Število udeležencev, ki menijo, da dobrih prijateljev nimajo, se v primerjavi z merjenjem na začetku šolskega leta ni spremenilo. Ravno tako kot pri prvem merjenju tudi tukaj 4 udeleženci (3,6 %) menijo, da nimajo nobenega dobrega prijatelja.

Vrstniki so torej v obdobju adolescence pomemben vir socialne opore. Dobri prijatelji (tudi najboljši prijatelji) imajo pomembno vlogo v tem obdobju, saj se mladostniki z njimi družijo, so vir emocionalne opore, nekateri med njimi najdejo celo intimnega prijatelja in lahko s tem zadovoljujejo potrebe po izražanju intimnosti (La Greca in Lopez, 1998). S prijatelji, ki postajajo z leti čedalje pomembnejši, mladi zadovoljujejo različne potrebe, predvsem potrebe po druženju.

Naslednje vprašanje, ki je v obeh anketnih vprašalnikih pod zaporedno številko 13, sprašuje udeležence izključno po njihovem druženju s prijatelji:

13. Kolikokrat na teden greš zvečer ven (na zabavo, v kino...)?

S tem vprašanjem sem merila socialno oporo v obliki neformalnega druženja udeležencev z vrstniki. Na to vprašanje so udeleženci odgovarjali v obeh merjenjih. Ker pri primerjavi rezultatov pri merjenju ob začetku in ob koncu šolskega leta ni bilo bistvenih razlik, so za nadaljnjo raziskavo uporabljeni rezultati, ki so dobljeni pri prvem merjenju.

TABELA 6.7: FREKVENČNA PORAZDELITEV VEČERNIH IZHODOV (DRUŽENJE S PRIJATELJI)

število izhodov	fekvenca	odstotek	kumulativa
0	15	13,9%	13,90%
1	25	23,2%	37,1%
2	20	18,5%	55,6%
3	14	13,0%	68,6%
4	11	10,2%	78,8%
5	6	5,5%	84,3%
6	4	3,7%	88,0%
7	13	12,0%	100,0%
skupaj:	108	100,0%	

Podatki, ki jih daje anketa, izvedena ob začetku šolskega leta, povedo, da so anketiranci v povprečju navajali po 3 večerne izhode na teden (standardni odklon: 2 večera). Največ udeležencev sicer poroča o 1 večernem izhodu (23,2 %), nekaj manj pa jih navaja po 2 večerna izhoda na teden (18,5 %). Po 3 večerne izhode na teden navaja 13 odstotkov udeležencev, nato pa se z večjim številom večernih izhodov na teden odstotek udeležencev čedalje bolj zmanjšuje. Zanimiv je tudi podatek, da je kar 13,9 odstotka udeležencev, ki ne poročajo o večernih izhodih, hkrati je razmeroma visok tudi podatek, da je kar 12 odstotkov udeležencev navedlo večerni izhod vsak dan v tednu. Pri slednjih je po mojem mnenju lahko šlo za nerazumevanje anketnega vprašanja. Večina vprašanih je sicer to vprašanje interpretirala kot izhod do zgodnjih jutranjih ur, del njih pa je to vprašanje razumel kot druženje s prijatelji ob večernih urah in je zato prišlo do razmeroma visokega odstotka.

Za nadaljnjo analizo sem udeležence glede na število večernih izhodov združila v tri skupine, in sicer udeleženci, ki ne poročajo o druženju z vrstniki, udeleženci, ki se družijo bolj poredko (1-krat do 3-krat tedensko) in tisti udeleženci, ki se družijo pogosto (več kot 4-krat tedensko).

TABELA 6.7.1: FREKVENČNA PORAZDELITEV DRUŽENJA S PRIJATELJI V TREH SKUPINAH

druženje	frekvenca	odstotek	kumulativa
se ne druži	15	15,3%	15,30%
poredko se druži	49	50,0%	65,3%
pogosto se druži	34	34,7%	100,0%
skupaj:	98	100,0%	

Glede na rezultate, prikazane v Tabeli 6.7.1 vidimo, da se kar 65,3 odstotka udeležencev bolj poredko druži s svojimi vrstniki, medtem ko tretjina izmed udeležencev (34,7 %) navaja, da se pogosto druži s svojimi vrstniki.

Glede na izide že omenjene raziskave, ki sta jo med adolescenti izvedli La Grecova in Lopezova, v kateri raziskujeta povezavo med udeleženci, ki so zaradi osamljenosti vedno bolj izolirani in se zaradi občutka strahu tudi vedno bolj zapirajo vase in se zato tudi ne družijo pogosto z vrstniki, sem preverila, ali povezava med številom prijateljev in pogostostjo druženja z vrstniki drži tudi za mladostnike, ki so bili v šolskem letu 2000/2001 vključeni v program PUM. Osredinila sem se predvsem na tiste posameznike, ki ne navajajo nobenega dobrega prijatelja. Rezultati so prikazani v razsevnem grafikonu 1, ki grafično prikaže povezanost med dvema spremenljivkama, v našem primeru med številom prijateljev in številom večernih izhodov.

GRAF 6.1: RAZSEVNI GRAFIKON - ŠTEVILO VEČERNIH IZHODOV GLEDE NA ŠTEVILO DOBRIH PRIJATELJEV

Graf 6.1 nam kaže razvrstitev enot v dvodimenzionalnem prostoru, ki ga opisujeta prva in druga spremenljivka. Razvrstitev prve spremenljivke (število večernih izhodov) je ponazorjena na osi x, medtem ko je razvrstitev druge spremenljivke (število dobrih prijateljev) prikazana na osi y. Rezultati razsevnega grafikona 1 pokažejo, da gre za korelacijsko povezanost, saj se točke bolj ali manj odklanjajo od krivulje. Trditve, ki izhajajo iz raziskave La Grecove in Lopezove, delno veljajo tudi za mladostnike, vključene v program PUM. Tisti mladostniki, ki niso navedli nobenega dobrega prijatelja, večinoma navajajo, da se poredko družijo s svojimi vrstniki, saj kar 50 odstotkov teh udeležencev ne navaja večernih izhodov. To je skladno tudi z ugotovitvami, da so medosebni stiki osamljenih redkejši kot pri tistih, ki so bolj družabni. Iz razsevnega grafikona je razvidno, da je največja zgostitev točk pri dveh večernih izhodih na teden in tistimi, ki poročajo o okoli desetih dobrih prijateljih. Z rastjo števila dobrih prijateljev v omrežju pa nekoliko narašča tudi število večernih izhodov, vendar gostitev točk ne interpretira posameznih vrednosti (Ferligoj, 1995).

Kot izhaja iz teorije o adolescenci in teorije socialne opore, je pomembno, da ima posameznik ob sebi osebe, na katere se lahko obrača. Druženje z vrstniki je še posebej pomembno v obdobju adolescence, pomembnost pa z leti še narašča. V času druženja z vrstniki mladostnik svobodno izraža svoje interese, še posebej, če ima dovolj visoko razvito samopodobo. To pa lahko razvije, če že v zgodnjem otroštvu prejema dovolj socialne opore od svoje družine. V nasprotnem primeru se mladostnik razvije v osebo z nizko samopodobo in hkrati z nizko samozavestjo. Takšni mladostniki si tako ne znajo poiskati primerne kroga vrstnikov, s katerimi bi se družili (La Greca in Lopez, 1998; Musek in Pečjak, 1997).

Avtorji ankete so v obeh merjenjih pod točko 6 postavili vprašanje, kako so mladostniki preživljali dneve, ko niso več redno obiskovali šole. V prvem merjenju se je vprašanje nanašalo na obdobje pred vključitvijo v program PUM. Rezultati prvega merjenja so pokazali, da so mladostniki večinoma preživljali svoj vsakdanjik v brezdelju. Najbolj so se posvečali druženju z vrstniki, ki so bili očitno v tem času najpogostejši vir socialne opore. Največja težava, ki se je pojavila s pretrganjem šolanja, je bila, da jim je sočasno grozila tudi socialna osamitev.

Potreba po druženju predstavlja eno izmed temeljnih človekovih potreb, saj človek z druženjem zadovolji tudi druge socialne potrebe. Weiss je potrebo po druženju razčlenil v 6 tipov potreb (Lamovec, 1993), med katere spada tudi socialna integracija. »Socialno integracijo nudijo odnosi z ljudmi, s katerimi nas vežejo skupna zanimanja, cilji, izkušnje, stališča ali okoliščine. To so lahko prijatelji, kolegi ter različne interesne in samopomočne skupine.« (Lamovec, 1993:201) Prijatelji so v tem času predstavljali predvsem stik z zunanjim virom koristnih informacij (npr. vstop v program PUM), hkrati pa so mladostniki v družbi vrstnikov našli vir samopotrjevanja, občutek pripadnosti in socialne primerjave. Iz tega izhaja, da se začnejo mladostniki v obdobju adolescence čedalje bolj naslanjati na svoje vrstnike, ki jim lahko ponudijo raznoliko socialno oporo. Verjetno pa so imeli udeleženci kar nekaj takšnih prijateljev, na katere so jih vezale skupne izkušnje izstopa iz rednega šolanja in iskanja zaposlitve.

Bolj problematični pa so bili tisti udeleženci, ki so dneve preživljali doma in se niso družili s svojimi vrstniki. Tem udeležencem je grozila socialna osamitev, ki bi vodila v depresivnost in izgubo samospoštovanja. Karen Rook (v Lamovec, 1993) je preučevala učinke socialne opore, ki jih daje druženje. Ugotovila je, da se je »družabništvo konsistentno povezovalo z večjim zadovoljstvom, njegovo pomanjkanje pa je povzročalo negativne ocene do drugih in delovalo stigmatizirajoče« (Rook v Lamovec, 1993:201). Ugotovitve raziskave pokažejo, da druženje razbremeni posameznika učinka manjših stresov, predstavlja primarni vir zadovoljstva, povečuje kakovost življenja in posredno zvišuje samospoštovanje, saj daje občutek, da smo vredni in zaželeni (Lamovec, 1993). Že samo obdobje adolescence je dovolj stresno obdobje za mladostnika, status pretrganja šolanja pa še dodatno povečuje krizo, v kateri so se znašli posamezniki v prehodnem obdobju od pretrganja šolanja do vključitve v program PUM.

V drugem merjenju so udeleženci opisovali svoj vsakdanjik v času obiskovanja programa PUM. Rezultati so pokazali, da so dnevi postali bolj zapolnjeni in ustaljeni. Udeleženci so se veliko manj prepuščali brezdjelju. Pozitivni učinki vključenosti v program so se pokazali predvsem v tem, da je bil dan zapolnjen s številnimi aktivnostmi. Dan je bil razdeljen na dva dela: prvi del je bil posvečen delu in aktivnostim v programu PUM, medtem ko je bil drugi del dneva namenjen predvsem prostemu času, sprostitvi. Razporeditev časa je postala podobna urniku, ki je značilen za redno obiskovanje šole oz. zaposlitev.

Tudi v času obiskovanja programa PUM ima druženje z vrstniki pomembno vlogo. Formalno druženje se začne že z obiskovanjem programa, kjer so mladostnikom ponudili različne vrste socialne opore, predvsem informacijsko, saj je namen programa predvsem informirati mladostnike in jim s tem pomagati pri nadaljevanju opuščene šolanja, iskanju prve zaposlitve in reševanju krizne situacije, predvsem pa pri spremembi kakovosti življenja. Marsikateremu udeležencu pa so mentorji v programu PUM poleg informacijske opore predstavljali tudi vir emocionalne opore, saj so zadovoljevali predvsem potrebo po usmerjanju, ki je po Weissu ena izmed potreb, ki zapolnjuje druženje (Lamovec, 1993). Neformalno druženje s prijatelji pa ohrani enako vlogo kot v času pred vstopom v program, le da je bolj osredinjeno na popoldanski in večerni čas dneva, ko so druge obveznosti izpolnjene.

Vprašanje, s katerim lahko izmerimo predvsem emocionalno oporo, se glasi:

10. Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

To vprašanje se pojavi samo v prvem merjenju pod zaporedno številko 10. Na to vprašanje so anketiranci odgovorili tako, da so sami imenovali osebo, na katero se obrnejo, kadar so v težavah. S tem vprašanjem bom preverila, katera je tista oseba, ki mladostnikom najpogosteje stoji ob strani, ko se znajdejo v krizi. Glede na tip vprašanja ta oseba mladostnikom daje največ pomoči, in to ne glede na problem, pred katerim se znajdejo. Osebe, ki so jih anketiranci navajali in so predstavljene v spodnji tabeli, mladostnikom dajejo zadovoljivo »varstvo pred stresom«.

TABELA 6.8: FREKVENČNA PORAZDELITEV OSEB, NA KATERE SE UDELEŽENCI OBRNEJO V TEŽAVAH

oseba v težavah	frekvenca	odstotek
mama	21	19,6%
oče	3	2,8%
starši	15	14,0%
brat	4	3,7%

sestra	1	0,9%
partner	12	11,2%
prijatelj	30	28,0%
druga oseba	7	6,5%
nihče	3	2,8%
nase	11	10,3%
skupaj	114	100,0%

Iz tabele 6.8 je razvidno, da je prijatelj najpogostejša oseba, na katero se mladostniki obračajo v težavah. Dobljeni podatki so rezultat predvsem tega, da so te osebe anketirancem prve prišle na misel pri tem vprašanju. Te osebe dajejo mladostnikom vse vrste pomoči; emocionalno oporo, pomoč pri reševanju različnih nalog, dajanje različnih informacij, nasvetov, denarno pomoč in druge vrste materialne pomoči.

Dobljene podatke pri tem vprašanju bom razdelila v tri skupine, in sicer: v prvi skupini bodo mladostniki, ki se v težavah najprej obrnejo na svoje starše, v drugi skupini bodo vsi tisti mladostniki, ki se v težavah najprej obrnejo na svoje prijatelje, sestre, brate, partnerja ali na drugo osebo, v tretji skupini pa bodo tisti mladostniki, ki se v težavah ne morejo obrniti na nikogar oz. menijo, da se lahko zanesejo samo nase.

TABELA 6.8.1: OSEBE, NA KATERE SE UDELEŽENCI OBRNEJO V TEŽAVAH, ZDRUŽENO V SKUPINE

oseba v težavah	frekvenca	odstotek
starši	39	36,4%
vrstniki	54	50,5%
nihče	14	13,1%
skupaj	107	100,0%

Razdelitev oseb, na katere se udeleženci obračajo v težavah, na tri skupine nam da podatke, da se mladostniki najpogosteje obračajo na svoje vrstnike (50,5 %). Na starše se obrača malo manjši delež mladostnikov (36,4 %). Kar nekaj pa je takšnih (13,1 %),

ki menijo, da v njihovi okolici ni primerne osebe, na katero bi se lahko v težavah obrnili.

Socialna opora v smislu pogovora z osebo je merjena z naslednjim vprašanjem. To vprašanje je eno izmed ključnih v tej nalogi za preverjanje druge postavljene hipoteze, saj bom z njim lahko preverila trditev v hipotezi, da je socialna opora staršev v obdobju adolescence bolj omejena na šolanje, socialna opora vrstnikov pa bolj na druženje.

30. S kom si se pogovarjal o tem, da bi se vpisal v PUM?
(Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogočih je več odgovorov.)

Tudi to vprašanje se je pojavilo v anketi, ki je bila izvedena ob začetku šolskega leta pod zaporedno številko 30. Pri tem vprašanju so imeli anketiranci vnaprej podane odgovore, med katerimi so lahko izbirali, lahko so izbrali tudi več odgovorov hkrati. Zaradi dejstva, da so anketiranci lahko izbrali tudi po več odgovorov hkrati, pri tem vprašanju ni bilo mogoče narediti preproste frekvenčne porazdelitve. Podatki, ki so predstavljeni v tabeli 6.9, so dobljeni z metodo »multiple response«⁴.

Na to vprašanje je odgovorilo 107 anketirancev.

TABELA 6.9: ŠTEVILO ODGOVOROV ZA POSAMEZNO OSEBO, S KATERO SO SE UDELEŽENCI POGOVARJALI O VPISU V PUM

pogovor o vpisu v PUM	frekvenca	odstotek glede na odgovore	odstotek glede na anketirance
mama/mačeha/rejnica	58	33,1%	50,9%
oče/očim/rejnik	26	14,9%	22,8%
brat ali sestra	14	8,0%	12,3%
drugi sorodniki	2	1,1%	1,8%

⁴ Metoda 'multiple response' zgolj prešteje število, kolikokrat izmed vseh odgovorov, je bil določen odgovor izbran. Uporabljamo jo v primeru, ko anketiranec lahko izbira med večimi podanimi odgovori.

prijatelji	21	12,0%	18,4%
fant/dekle	19	10,9%	16,7%
sosed	1	0,6%	0,9%
nekdo drug	18	10,3%	15,8%
nihče	16	9,1%	14,0%
skupaj	175	100,0%	

V tabeli 6.9 so zbrani podatki, ki jih dobimo z metodo »multiple response« o tem, s katerimi osebami so se udeleženci pogovarjali o tem, da bi se priključili programu PUM. Mama je bila poleg drugih oseb največkrat izbrana za vir socialne opore v obliki pogovora (33,1 %), saj je kar 50,9 odstotka vseh udeležencev navedlo, da je za pogovor o vstopu v PUM izbralo mamo. Tej izmed vseh izbranih odgovorov sledi oče, saj je bil za pogovor o vstopu v program PUM kot vir socialne opore izbran v deležu 14,9 odstotka, poleg drugih oseb je izbralo očeta 22,8 odstotka vseh udeležencev. V deležu 22,9 odstotka vseh odgovorov je bil izbran odgovor vrstniki, bodisi so to prijatelji (13,3 %), partner (10,9 %) ali brat oz. sestra (8 %). 35,1 odstotka vseh udeležencev je za pogovor o vstopu v program PUM izbralo svoje vrstnike. Iz tabele 6.9 je tudi razvidno, da je 14 odstotkov vseh udeležencev izbralo odgovor, da v svojem omrežju niso našli primerne osebe za pogovor. Delež le-teh med vsemi izbranimi odgovori znaša 9,1 odstotka.

Tudi pri tem vprašanju bi lahko odgovore razdelili v tri skupine. V prvo skupino bi sodili odgovori, kjer so anketiranci izbrali za pogovor svoje starše. Odgovor starši (mama in oče) je bil izmed vseh odgovorov v anketi izbran v 84 primerih (48,0 %). Delež anketirancev, ki so izmed vseh naštetih odgovorov v zvezi z virom socialne opore v obliki poslušanja izbrali svoje starše znaša 73,7 odstotka. V drugo skupino sodijo odgovori, kjer so bili za pogovor pred vstopom v program PUM izbrani vrstniki in druge osebe. Skupno število izbranih odgovorov v tej skupini je 54 (31,4 %). Delež anketirancev, ki so poleg drugih oseb za pogovor o vstopu v program PUM izbrali (tudi) svoje vrstnike, znaša 47,4 odstotka. V zadnjo, tretjo skupino pa sodijo odgovori, kjer se udeleženci niso mogli z nikomer pogovoriti glede vstopa v program PUM oz. so za pogovor o vključitvi v program izbrali katero drugo osebo zunaj ožjega omrežja. Število

teh odgovorov je 34 (19,8 %), delež anketirancev, ki niso nikogar našli za pogovor o vstopu v program PUM, pa znaša 29,8 odstotka.

Socialna opora v obliki pogovora je marsikomu olajšala težko odločitev. Oblika socialne opore v pogovoru se že nanaša na odzivanje sogovornika, saj poleg tega, da prislunne prejemniku socialne opore, tudi svetuje in ga ob primerni odločitvi spodbuja (angl. *technical challenge support*). Iz podatkov je razvidno, da so oporo pri odločitvi v program PUM mladostnikom večinoma dajali njihovi starši. To potrjuje tudi trditve iz teorij, da v obdobju adolescence ne glede na starost ostajajo v trenutkih pomembnejših odločitev glavni vir opore starši. Raziskava, ki jo je v letu 1998 izvedel Richman s svojimi sodelavci v zvezi z dajanjem socialne opore adolescentom pri pojavu izpada iz šole, kaže podobne rezultate. Srednješolci in študentje so za pogovor v obliki spodbude (angl. *technical challenge support*) ponavadi izbirali svoje starše oz. drugo odraslo osebo, saj le-ti lahko aktivno sodelujejo pri pomembnejših odločitvah, medtem ko so se srednješolci po pomoč v obliki poslušanja (angl. *listening support*) v glavnem obračali na svoje vrstnike. Pri omenjeni raziskavi je zanimivo, da so študentje za to obliko socialne opore večinoma izbirali svoje starše ali skrbnike (Richman et al., 1998). Glavna ugotovitev raziskave je, da »so starši oz. odrasli skrbniki glavni vir socialne opore tako za srednješolce kot tudi za študente, staršem pa sledijo vrstniki« (Richman et al., 1998:317). V kategorijo tistih udeležencev programa PUM, ki za pogovor niso našli primerne osebe, sem vključila tudi udeležence, ki so navedli neko drugo osebo za pogovor. Menim, da te osebe večinoma predstavljajo socialne delavce oz. druge javne delavce, ki so seznanili udeležence v zvezi s programom PUM. Richman s sodelavci v omenjeni raziskavi poudarja, da ti mladostniki niso toliko osamljeni, vendar v svoji bližini (starši, vrstniki) »nimajo ustreznega znanja, da bi mladostniku nudili ustrezno socialno oporo« (Richman et al., 1998:320), v tem primeru le nasvet v pogovoru.

Socialno oporo predstavlja tudi ustrezno informiranje, ki ima za posameznika ugodne posledice. Z naslednjim vprašanjem je mogoče predstaviti, kje je anketiranec dobil ustrezne informacije, da se je lahko vključil c program PUM.

28. Kako si izvedel za PUM? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom.

Mogočih je več odgovorov.)

Podobno kot pri prejšnjem vprašanju velja tudi pri tem, da se pojavi le v merjenju ob začetku šolskega leta pod zaporedno številko 28. Tudi pri tem vprašanju so anketiranci izbirali med vnaprej danimi odgovori, lahko so jih izbrali tudi po več. Zaradi tega je tudi tukaj mogoče prikazati rezultate izbranih odgovorov s pomočjo metode »*multiple response*«.

TABELA 6.10: INFORMACIJA, KAKO UDELEŽENEC IZVE ZA PUM-ŠTEVILO ODGOVOROV

kako izve za PUM	frekvenca	odstotek glede na odgovore	odstotek glede na udeležence
šolska svetovalna služba	8	4,3%	7,0%
starši	12	7,2%	10,5%
brat, sestra	6	3,6%	5,3%
sorodniki	5	3,0%	4,4%
prijatelji	22	13,3%	19,3%
sosejce	2	1,2%	1,8%
zavod za zaposlovanje	55	33,1%	48,2%
center za socialno delo	10	6,0%	8,8%
časopis	11	6,6%	9,6%
radio	2	1,2%	1,8%
TV	3	1,8%	2,6%
drugo	30	18,1%	26,3%
skupaj	166	100,0%	

Pri rezultatih v tabeli 6.10 vidimo, da so udeleženci programa PUM največkrat izvedeli za program na zavodu za zaposlovanje. Odgovor zavod za zaposlovanje je bil izbran v 55 primerih (33,10 %), 48,2 odstotka vseh udeležencev pa je poleg drugih odgovorov izbralo odgovor zavod za zaposlovanje. To potrjuje, da so se ti mladostniki želeli pred vstopom v program PUM zaposliti (imajo status iskalcev zaposlitve), zato so se pri iskanju zaposlitve obrnili na zavod za zaposlovanje. Glede na dejstvo, da so pretrgali redno šolanje in je njihova izobrazba pomanjkljiva, predstavljajo teže zaposljivo

kategorijo na trgu delovne sile (PUM, 2000). Kot sem že navedla v predstavitvi programa PUM v 1. poglavju te diplomske naloge, je zato Andragoški center RS v sodelovanju z zavodom za zaposlovanje ustanovil program PUM, ki naj bi pomagal mladim pri pridobivanju formalne izobrazbe in iskanju zaposlitve. Tako je referentka na zavodu za zaposlovanje skoraj polovico mladostnikov, ki so bili v šolskem letu 2000/2001 vključeni v program PUM, seznanila s samim programom in jih napotila, da se vključijo in nadaljujejo pretrgano šolanje. V tem primeru je bil zavod za zaposlovanje vir najučinkovitejše informacijske socialne opore.

Velikokrat (18,10 %) je bil med odgovori izbran tudi tisti, ki pravi, da so za program PUM izvedeli prek virov, ki jih anketa ni ponudila. Ta odgovor je bil izbran v 30 primerih, vendar ne izvemo posebej, kdo so bile osebe oz. organizacije, ki so bile verjetno posamični subjekti.

Zavodu za zaposlovanje kot viru informacij sledijo prijatelji. Kar 22 (13,3 %) izmed vseh izbranih odgovorov navaja, da so udeleženci (med drugim) prek prijateljev izvedeli za program PUM. V tem primeru gre za verjetnost, da se bili nekateri izmed prijateljev že sami vključeni v ta program ali pa so zanj izvedeli prek različnih virov. Delež udeležencev, ki so za program PUM izvedeli prek svojih prijateljev, znaša 19,3 odstotka.

V primeru seznanjanja mladostnikov s programom PUM sta šolska svetovalna služba in center za socialno delo odigrala razmeroma pomembno vlogo, ko sta mladostnike seznanila z možnostjo vključitve v program PUM. Odgovor center za socialno delo je bil izbran 10-krat (6 %), medtem ko se odgovor, da je bila kot vir informacijske opore izbrana šolska svetovalna služba, pojavlja v 8 primerih (4,3 %). Delež udeležencev ankete, ki je poleg drugih virov informacij navedel, da so za program PUM izvedeli prek centra za socialno delo, znaša 8,8 odstotka, medtem ko je delež tistih, ki so odgovorili, da jim je svetovala šolska svetovalna služba, 7-odstoten.

Drugi viri se niso izkazali kot pogost vir informacijske socialne opore oz. so bili izbrani le v nekaj posamičnih primerih. Gre bolj za naključne vire informacij, ki so bili tudi sami naključno seznanjeni prek drugih virov, bodisi prek zavoda za zaposlovanje in medijev, bodisi prek svojih znancev in prijateljev. V 12 primerih (7,2 %) je bil izbran

odgovor, ki kot vir informacijske opore navaja starše, medtem ko je odgovor sestra oz. brat izbran 6-krat (3,6 %). Odgovor, da so udeleženci za program PUM izvedeli prek svojih sorodnikov, se pojavi 5-krat (3 %), medtem ko je odgovor sosed izbran v 2 primerih (1,2 %).

Mediji se izkažejo tudi kot pogost vir informacijske opore. Kot učinkovit vir informacijske opore se izkaže časnik⁵, saj je bil med vsemi odgovori v anketi ta odgovor izbran kar 11-krat (6,6 %). Rezultat pokaže, da je kar 9,6 odstotka vseh udeležencev izvedelo za program PUM iz časnika. Tudi televizija in radio sta kar nekaj udeležencev seznanila s programom PUM. Odgovor televizija se pojavi v 3 primerih (1,8 % vseh odgovorov), medtem ko se odgovor radio pojavi 2-krat (1,2 % vseh odgovorov). Za program PUM je prek televizije izvedelo 2,6 odstotka, prek radia pa 1,8 odstotka udeležencev. Te odgovore sem združila z odgovori, ki so navajali, da so udeleženci za program PUM izvedeli sami.

Vire informacijske opore sem razdelila v štiri skupine. Podobno kot pri prejšnjih vprašanjih so glavni viri socialne opore starši ali vrstniki, nekateri ne prejema opore, le da sem tokrat tem virom dodala še formalni vir socialne opore. Pri vprašanju v zvezi z informacijo o programu PUM sem ugotovila, da je tokrat formalni vir socialne opore (zavod za zaposlovanje, center za socialno delo, šolska svetovalna služba) najpogostejši vir informacij, saj so bili med vsemi odgovori ti odgovori izbrani kar 73-krat (54,5 %). Kar 64 odstotkov udeležencev je izbralo odgovor formalni vir opore. Torej se je večina udeležencev s programom PUM seznanila pri formalnih organizacijah. Delež tistih udeležencev, ki navajajo, da so za program PUM izvedeli prek svojih staršev, znaša 7,2 odstotka, medtem ko znaša delež tistih, ki so odgovorili, da so jih s programom PUM seznanili vrstniki (brat oz. sestra, prijatelji, sosedje) 18,1% odstotka. Razlaga za to se skriva v Richmanovi trditvi, da so starši in vrstniki večinoma premalo seznanjeni s programom PUM.

Od izstopa pa do trenutka, ko so se udeleženci seznanili s programom, je preteklo kar nekaj časa. Nekateri so izvedeli zelo hitro, drugi pa so potrebovali leta, da so prek

⁵ V začetku šolskega leta 2003/2004 se je v časniku Delo in časniku Dnevnik pogosto pojavljal oglas za vključitev v program PUM.

katerega koli vira izvedeli za obstoj programa PUM. Vprašanje, s katerim izvemo čas do vključitve v program PUM, se glasi:

6. a Koliko časa je preteklo od izstopa iz šole do vključitve v PUM? (Napiši na črti.)

_____ let in _____ mesecev

Anketiranci so sami navedli čas, ki je pretekel od izstopa iz šole do vključitve v program PUM. Pri tem so navedli posebej število let in število mesecev, kot je od njih zahteval vprašalnik. Za lažjo obravnavo podatkov so vsi podatki enotno preračunani v število mesecev. Čas, ki je pretekel od izstopa iz šole do vključitve v PUM, je predstavljen v frekvenčni porazdelitvi v tabeli 6.11.

TABELA 6.11: ČAS OD IZSTOPA IZ ŠOLE DO VKLJUČITVE V PUM

čas do vključitve v PUM (v mesecih)	frekvenca	odstotek	kumulativa
nad 0 do 6 mesecev	42	40,8%	40,8%
nad 6 do 12 mesecev	10	9,7%	50,0%
nad 12 do 18 mesecev	12	11,7%	61,5%
nad 18 do 24 mesecev	7	6,8%	68,3%
nad 24 mesecev	33	6,8%	100,0%
skupaj	103	100,0%	

Iz tabele 6.11 je razvidno, da je največ udeležencev, kar 42 (40,8 %) navedlo, da je od izstopa iz šole pa do vključitve v PUM preteklo do 6 mesecev. Šolati so se nehali sredi leta ali do konca šolskega leta in ob učinkoviti informacijski opori so se ob začetku novega šolskega leta 2000/2001 vključili v program PUM. Podobno velja tudi za tiste udeležence, ki so do vključitve v program PUM potrebovali več kot pol leta, vendar so se v roku enega leta pridružili programu PUM. Teh udeležencev je 10 (9,7 %). 12 udeležencev (11,7 %) se je programu PUM pridružilo, ko je od izstopa iz šole že preteklo eno leto, vendar ne več kot leto in pol. V tabeli so združeno prikazani podatki

za tiste udeležence, ki so za vključitev v program PUM porabili več kot 2 leti. Delež teh mladostnikov skupno znaša 22,4 odstotka. Iz rezultatov v tabeli 10 pa je nadalje razvidno, da bolj ko se časovno obdobje od pretrganja šolanja do vključitve v program PUM podaljšuje, manjša je frekvenca udeležencev. Najdaljše obdobje od prenehanja šolanja do vključitve v program PUM navaja en udeleženec (1 %), in sicer 92 mesecev oz. malo več kot 7 let. Povprečen čas od prenehanja šolanja do vstopa v program PUM je približno 2 leti.

Vprašnji pod točko 6 a in 28 sta med seboj tesno povezani, zato je nujno treba preveriti to povezanost, saj le s tem dobimo jasno sliko o učinkovitosti socialne opore. Čas od prenehanja rednega šolanja pa do vključitve v program PUM je tesno povezan z dejstvom, kako učinkovita je bila informacijska opora udeleženca s strani njegove okolice oz. njegovega omrežja. Pri tem je pomembno tudi dejstvo, da je mladostnik znal poiskati ustrezno pomoč oz. da se je znal tudi sam obrniti na tiste vire, ki so bili dovolj učinkoviti, da so mu lahko zagotovili ustrezne informacije v zvezi z vstopom v program PUM. Vprašnji sta torej povezani na način, da so se tisti udeleženci, ki so imeli učinkovitejšo socialno oporo v obliki informiranja o programu PUM s strani svojega omrežja, hitreje vključili v program PUM kot tisti, pri katerih je bila opora šibkejša. Ta povezanost je prikazana v spodnji kontingenčni tabeli.

TABELA 6.11.1: PRIMERJAVA SOCIALNE OPORE IN ČAS OD PRETRGANJA ŠOLANJA DO VSTOPA V PROGRAM PUM

	starši	vrstniki	formalni vir	nihče	skupaj
nad 0 do 6 mesecev	12,5%	27,9%	45,8%	14,6%	100,0%
nad 6 do 12 mesecev	14,3%	0,0%	71,4%	14,3%	100,0%
nad 12 do 18 mesecev	5,6%	38,9%	50,0%	5,6%	100,0%
nad 18 do 24 mesecev	0,0%	12,5%	87,5%	0,0%	100,0%
nad 24 mesecev	7,3%	14,6%	65,9%	12,2%	100,0%
skupaj	11,6%	28,4%	45,3%	14,7%	100,0%

V tabeli 6.11.1 je prikazana primerjava med časovnim razmikom od pretrganja šolanja pa do vstopa v program PUM ter števila virov informacij, po katerih so udeleženci izvedeli za program PUM. Iz tabele je razvidno, da so udeleženci za program PUM v največji meri izvedeli iz formalnih organizacij (zavod za zaposlovanje, center za socialno delo, šolska svetovalna služba) ne glede na to, koliko časa je preteklo od pretrganja šolanja do vključitve v program PUM. V obdobju enega leta so viri opore najbolj raznoliki, s povečevanjem časovnega obdobja pa raznolikost virov upada, glavni vir seznanjanja s programom PUM ostajajo formalne organizacije.

6.2.1.1. INTERES UDELEŽENCEV V ZVEZI S CILJI PROGRAMA PUM

Med pomembne elemente socialne opore sodi, kot rečeno, po Vauxu (1988) tudi osebno vrednotenje socialne opore, ki jo Vaux interpretira kot »osebno oceno opornega odnosa osebe in opornega vedenja, ki se dogaja znotraj tega, to je primarni indikator, kako dobro so bile oporne funkcije nudene« (Vaux, 1988:29). Iz Vauxove definicije vrednotenja socialne opore je že jasno, da prejemnik oceni pomoč, ki mu je bila dana. Osebno pozitivno vrednotenje socialne opore pa ni omejeno samo na dejanje dajanja pomoči, temveč je odvisno od odnosa, ki ga ima oseba z dajalcem opore, in od tega, ali je bila opora dana v pravem trenutku, ko je prejemnik potreboval pomoč, pa tudi od tega, ali je bila dana v pravi meri. Neustrezna opora je za prejemnika lahko prav tako obremenjujoča kot sama krizna situacija, v kateri se nahaja.

Z naslednjimi vprašanji so avtorji anketnega vprašalnika želeli izmeriti interes udeležencev v zvezi z zastavljenimi cilji programa PUM. Interes udeležencev ob začetku šolskega leta je merjen z naslednjimi vprašanji (v celoti so navedena v prilogi):

32. V programu PUM si želim spoznati (pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš, ali ne):

33. Kaj pričakujem od PUM (pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš zelo, deloma, ali že znaš, ali te ne zanima):

34. Kaj pričakujem od PUM (pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš zelo, deloma, ali že znaš, ali te ne zanima):

Vprašanja pod zaporednimi številkami 32, 33 in 34 sem združila v 3 sestavljene spremenljivke, ki merijo stopnjo interesa udeležencev za vsebine, ki prinašajo večjo splošno razgledanost ob vstopu v program PUM. S pomočjo te sestavljene spremenljivke so rezultati stopnje interesa prikazani v tabeli 6.12.

TABELA 6.12: INTERES UDELEŽENCEV ZA VSEBINE, KI DAJEJO SPLOŠNO RAZGLEDANOST

splošna razgledanost	število odgovorov	minimum	maksimum	povprečje	standardni odklon
vprašanje 32 (št. vprašanj: 21)	81	1	3	1,7995	0,4129
vprašanje 33 (št. vprašanj: 22)	89	1,09	2,82	1,7314	0,4031
vprašanje 34 (št. vprašanj: 25)	75	1	3	1,7253	0,423

Ob vstopu v program PUM poročajo udeleženci predvsem o delnem interesu za to, da bi si v programu PUM pridobili nekaj splošne razgledanosti. Med te vsebine sodijo predvsem znanja, ki bi bila udeležencem dodatno v pomoč pri nadaljnjem šolanju in iskanju primerne zaposlitve.

Ta vprašanja združim v enotno skupino, ki jo bom poimenovala *Interes za pridobitev splošne razgledanosti*. Ta sestavljena spremenljivka je nastala tako, da sem za vsako vprašanje posebej seštela vse odgovore pri tem vprašanju in jih nato delila s številom odgovorov. Rezultat pokaže, da je interes udeležencev za vsebine splošne razgledanosti zelo nizek. Zaradi nadaljnje analize teh vprašanj nisem združevala v enotno spremenljivko, saj število odgovorov pri tej sestavljeni spremenljivki močno upade in znaša komaj 58 udeležencev. Zaradi močnega upada števila odgovorov bom v nadaljevanju uporabila odgovore za vsako vprašanje posebej, kot je prikazano v tabeli 6.12.

Med naslednje skupne programske cilje, ki so si jih zastavili avtorji programa PUM, spadajo tudi cilji v zvezi z oblikovanjem poklicne identitete. Avtorji so si pri zasnovi

programa PUM zadali, da bodo v ospredju izvajanja programa tudi cilji, ki bodo udeležencem ponudili poklicno obveščenost in usposabljanje za lažje prehajanje med različnimi zahtevami na trgu delovne sile. Med te cilje spada predvsem spoznavanje različnih poklicev, ki spadajo med posameznikova interesna področja, izpolnitev pogojev za pridobitev želenega poklica, povezovanje s posameznimi delodajalci in ne nazadnje tudi usposobljenost za iskanje zaposlitve. Ta sklop ciljev je v vprašalniku zajet pri vprašanju pod zaporedno številko 35 (PUM, 1999).

35. Ali meniš, da boš v programu PUM (pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš zelo, delno, ali ne):

Pri vprašanju številka 35 je bilo 6 trditev, ki so vse spraševale po interesu udeležencev v zvezi z zadevami, ki se dotikajo predvsem nadaljevanja opuščenega šolanja in iskanja primerne zaposlitve. Pri vsaki trditvi se je moral udeleženec opredeliti, ali si v programu PUM »zelo želi« pridobiti informacije v zvezi z nadaljnjim šolanjem oz. zaposlitvijo, ali si to le »delno želi«, ali pa si tega »ne želi«. Tudi pri tem vprašanju sem odgovore seštela in jih delila s številom vseh trditev ter na ta način dobila sestavljeno spremenljivko. Sklop vprašanj pod zaporedno številko 35 sem v nadaljevanju poimenovala *Interes za pridobitev poklicne identitete*.

TABELA 6.13: ŽELJA UDELEŽENCEV ZA PRIDOBITEV POKLICNE IDENTITETE

interes za pridobitev poklicne identitete	število odgovorov	minimum	maksimum	povprečje	standardni odklon
pridobitev poklicne identitete	98	1	3	2,3741	0,5233

Iz podatkov, ki sem jih dobila, sem ugotovila, da se interes udeležencev za poklicno informiranost in nadaljevanje opuščenega šolanja poveča, večina udeležencev izraža delni ali močan interes za pridobitev poklicne identitete.

Avtorji programa PUM pa so si zastavili še en cilj, in sicer, da bi mladi ob vstopu v program PUM pridobili toliko znanja, da bi se tudi osebnostno spremenili, si pridobili

samozavest in se začeli zanimati za sociokulturno okolje. Vprašanja, ki zajemajo cilje sociokulturnega delovanja, so v vprašalniku pod zaporedno številko 36. To vprašanje sprašuje udeležence po pričakovanjih, ali se jim bodo z vstopom v program PUM zgodile spremembe tudi na osebostnem področju. Vprašanje je bilo postavljeno tako, da so anketiranci izbirali med 9 vnaprej postavljenimi trditvami, ki so zajemale predvsem sociokulturno področje. Pri tem so se morali pri vsaki trditvi opredeliti, ali si z obiskovanjem programa PUM »zelo« želijo sprememb na sociokulturnem področju, ali si te spremembe želijo »delno«, ali pa si teh sprememb sploh »ne želijo«. Podobno kot pri prejšnjih vprašanjih sem tudi tukaj naredila sestavljeno spremenljivko, tako da sem odgovore pri vsaki trditvi seštelila in jih nato delila s številom vseh trditev. To spremenljivko sem poimenovala *Interes za oblikovanje sociokulturne identitete*.

36. Pričakujem, da bom med obiskovanjem programa PUM (pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš, delno, ali ne):

Rezultati anketnega vprašanja pod zaporedno številko 36 so prikazani v spodnji tabeli.

TABELA 6.14: INTERES UDELEŽENCEV ZA PRIDOBITEV SOCIOKULTURNE IDENTITETE

interes za pridobitev sociokulturne identitete	število odgovorov	minimum	maksimum	povprečje	standardni odklon
pridobitev poklicne identitete	97	2	3	2,6575	0,2744

Podobno kot pri vprašanju v zvezi z interesom po pridobivanju poklicne identitete, večina udeležencev izraža tudi močno zanimanje za to, da bi v času obiskovanja programa PUM pridobili temelj za spremembe na osebostnem in sociokulturnem področju, kot je to prikazano v tabeli 14. Interes udeležencev za pridobitev sociokulturne identitete je celo večji kot interes za pridobitev poklicne identitete.

V drugem merjenju ob koncu šolskega leta pa sta bili pod zaporednima številčkama 35 in 36 postavljena vprašanja, ki sta se konkretno nanašala na oceno zadovoljstva s socialno oporo, ki jo je mladostnikom ponujal program PUM v tistem šolskem letu, v obliki informacij, druženja, v obliki instrumentalne, marsikomu pa tudi emocionalne pomoči.

Rezultati, ki jih ob koncu šolskega leta dobimo pri 35. in 36. vprašanju, pokažejo, da so bila pričakovanja udeležencev po pridobivanju poklicne identitete večinoma izpolnjena. Pri vsaki trditvi, v zvezi s katero so anketiranci pridobivali bodisi informacije, bodisi različne nasvete za nadaljnje odločitve v življenju, so bila uresničena njihova pričakovanja ob začetku šolskega leta, da bi prišlo tudi do sociokulturnih sprememb v njihovem življenju.

Na splošno lahko rečemo, da je program PUM v tem šolskem letu izpolnil svoje poslanstvo, ki je usmerjeno predvsem v to, da mladostnike znova pripelje na pot, ki jih vodi v dokončanje opuščene šolanja ali pa jim je v pomoč glede iskanja zaposlitve, hkrati pa pridobijo tudi nova poznanstva.

6.2.1.2. CILJI V ŽIVLJENJU

Ob vstopu v program PUM so si mladostniki zastavili cilje, ki so jih nameravali doseči v prihodnjem življenju. Kakšni so bili cilji udeležencev, izvemo z naslednjimi vprašanji:

14. Kaj si želiš početi v življenju? (Opiši.)

Pri tem vprašanju, ki se je pojavilo v obeh merjenjih, so predstavljeni načrti udeležencev programa PUM za prihodnost. Pri tem vprašanju so anketiranci sami vpisali svoje načrte za prihodnost. Čeprav so nekateri anketiranci navedli več odgovorov, sem za nadaljnjo analizo uporabila le prve odgovore (število odgovorov: 110). Pri vsakem naslednjem odgovoru število močno upade, hkrati pa menim, da je bila to najpomembnejša izbira anketirancev. Naslednji odgovori po mojem mnenju niso pomembni za nadaljnjo analizo.

Anketa, ki je bila izvedena ob začetku šolskega leta, ponuja naslednjo porazdelitev odgovorov med udeleženci: največ udeležencev ima v življenju cilj, da si poiščejo primerno zaposlitev ali pa si odprejo obrt (38,2 %), temu odgovoru sledi dokončanje opuščene šolanja (26,4 %). Preostali odgovori so porazdeljeni na naslednji način: pet oseb si je zastavilo cilj, da se bodo ukvarjali z umetnostjo (4,5 %), štirje posamezniki si

nameravajo ustvariti družino (3,6 %), po dva udeleženca sta si kot cilj izbrala zabavo (1,8 %), prav tako dva udeleženca si predstavljata, da bosta preživela mirno življenje, brez stresov, eden pa se želi osamosvojiti in si poiskati lastno stanovanje (0,9 %).

V merjenju ob koncu šolskega leta je frekvenčna porazdelitev najpogostejših odgovorov, kako si udeleženci predstavljajo svojo prihodnost po izstopu iz programa PUM. Največ udeležencev želi v življenju najti primerno zaposlitev (32,5 %), vendar pa je mnogim jasno, da brez dokončane formalne izobrazbe tega ne bodo mogli doseči, zato je naslednji najpogostejši odgovor dokončanje opuščene šolanja (26,3 %) in nato nadaljnje izobraževanje. Drugi odgovori se porazdeljujejo med nekaj manj kot polovico udeležencev, ki si malce drugače predstavljajo svojo prihodnost. Osem udeležencev (7 %) si je postavilo za cilj, da bodo svoje življenje preživeli v miru, brez stresov. Petim udeležencem (4,4 %) je cilj v življenju »čim bolj se zabavati«, medtem ko si štirje udeleženci (3,5 %) želijo ustvariti družino, trije (2,6 %) pa bi se radi ukvarjali z umetnostjo. Eden izmed udeležencev (0,9 %) bi si najraje poiskal stanovanje in se čim prej osamosvojil.

Kot je videti na podlagi rezultatov obeh anket, so anketiranci v obeh merjenjih navajali približno enake odgovore in se deleži bistveno ne razlikujejo.

Naslednje vprašanje sprašuje po ambicijah mladostnikov, ki jih imajo v prihodnosti:

15. Kakšen poklic/službo bi rad/a opravljal/a? (Opiši.)
--

To vprašanje se je pojavilo v obeh vprašalnikih. Nanj so morali anketiranci odgovoriti tako, da so napisali poklic, ki si ga želijo opravljati. Največ udeležencev si želi opravljati poklic, v katerem bi bilo vključeno delo z ljudmi (16,7 %). Temu odgovoru sledi želja, ki jo ima trinajst udeležencev, in sicer, da bi opravljali poklic v gostinstvu oz. slaščičarstvu (12 %). Šest udeležencev si želi opravljati poklic v vojaški službi (5,6 %), štirje udeleženci bi radi svoj poklic opravljali v trgovini (3,7 %), prav tako štirje udeleženci si želijo opravljati poklic v prometu (3,7 %) in v zdravstvu (3,7 %). Trije udeleženci (2,8 %) želijo opravljati osebne storitve, po dva udeleženca (1,9 %) si želita opravljati administrativno delo ali pa si poklic poiskati v ekonomski stroki, po en

udeleženec (0,9 %) želi opravljati poklic cvetličarja oz. aranžerja, prav tako en udeleženec (0,9 %) želi opravljati poklic v elektroniki.

V merjenju ob koncu šolskega leta se slika ne spremeni bistveno. Največ udeležencev si želi opravljati delo, kjer bodo imeli stike z ljudmi (8,8 %), isti delež udeležencev si želi opravljati poklic v gostinstvu (8,8 %). Pet udeležencev si želi, da bi opravljali poklic v trgovini (4,4 %), isti delež si želi opravljati poklic v prometu (4,4 %). Po štirje udeleženci si želijo opravljati poklic v umetnosti (3,5 %), elektroniki (3,5 %), zdravstvu (3,5 %), ekonomiji (3,5 %), cvetličarstvu oz. aranžerstvu (3,5 %) in administraciji (3,5 %). Trije udeleženci (2,6 %) se želijo zaposliti v turizmu, dva (1,8 %) želita opravljati osebne storitve, en udeleženec (0,9 %) pa se želi zaposliti v vojski.

Pri obeh merjenjih se več kot polovica odgovorov razporeja med druge zaposlitve.

Kaj nameravajo udeleženci početi po izstopu iz programa PUM, je bilo merjeno z naslednjim vprašanjem:

18. Kaj nameravaš početi po izstopu iz programa PUM? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogoč je samo en odgovor.)

TABELA 6.15: CILJI UDELEŽENCEV PO IZSTOPU IZ PROGRAMA PUM

cilji po PUM	frekvenca	odstotek
zaposlil/a se bom	18	16,1%
nadaljeval/a bom redno šolanje	37	33,0%
zaposlil/a se bom in nadaljeval/a šolanje ob delu	37	33,0%
imam nekaj idej	5	4,5%
odšel služiti vojaški rok	1	0,9%
ne vem	3	2,7%
drugo	11	9,8%
skupaj:	112	100,0%

To vprašanje se pojavi pod zaporedno številko 18 v vprašalniku, ki so ga udeleženci programa PUM izpolnjevali ob koncu šolskega leta. Anketiranci so izbirali med odgovori, ki so predstavljeni v tabeli 6.15.

V povprečju si želi večina anketirancev nadaljevati redno šolanje oz. se zaposliti in nadaljevati šolanje ob delu. Odgovori, ki so jih udeleženci izbirali pri tem vprašanju, si sledijo: sedemintrideset udeležencev (33 %) ima namen po končanem programu PUM nadaljevati redno šolanje, prav toliko (33 %) pa se namerava po izstopu iz programa PUM zaposliti in ob delu nadaljevati s šolanjem. Osemnajst udeležencev (16,1 %) se ima namen samo zaposliti, pri tem pa ne nameravajo nadaljevati šolanja. Pet udeležencev (4,5 %) namerava izpolniti nekaj lastnih idej, ki so si jih zamislili, trije udeleženci (2,7 %) še ne vedo, kaj bodo počeli po izstopu iz programa PUM, en udeleženec (0,9 %) pa si je zadal, da bo šel po končanem programu PUM služiti vojaški rok. V tem pogledu je program PUM izpolnil svoje poslanstvo, saj se večina udeležencev namerava vrniti v šolo, bodisi redno, bodisi ob delu. Tisti, ki so pred vstopom v program PUM končali šolanje, se nameravajo zaposliti, saj so v času obiskovanja programa PUM pridobili potrebne informacije v zvezi z zaposlitvijo.

6.3. PREVERJANJE HIPOTEZ

Za preverjanje prve hipoteze bom mladostnike programa PUM razdelila v tri skupine, in sicer: na tiste, ki se lahko v težavah obrnejo na svoje starše, tiste, ki se v težavah obrnejo na svoje vrstnike, in tiste, ki se v težavah ne morejo obrniti na nikogar. S tem bom merila prejeto socialno oporo, kot jo opredeljujejo tudi teoretiki, ki obravnavajo teorije adolescence.

V večini teorij o adolescenci je navedeno, da je prejeta socialna opora staršev nenadomestljiva in da z leti vloga opore vrstnikov narašča, vendar starši vedno ostanejo pomembni, predvsem kar se tiče šolanja. To je seveda res, kadar so odnosi v družini normalni. Nasprotno pa je bilo v raziskavah ugotovljeno, da se adolescent že v zgodnji dobi začne raje obračati na svoje vrstnike, kadar so »njegove izkušnje o starših negativne in se bo zato raje oprl na vrstnike« (van Beest, Baerveldt, 1999:194) oz. ne bo

iskal pomoči pri nobeni osebi in se bo raje zanesel sam nase, saj ima precej negativnih izkušenj iz domačega okolja in nezaupanja do ljudi. Kot že rečeno, večina teorij tako potrjuje pomembnost socialne opore staršev in nato vrstnikov za normalen razvoj mladostnikove samozavesti in s tem povezanih rezultatov v šoli.

Za potrditev hipotez, ki so postavljene v začetku te naloge, sem naredila primerjavo med spremenljivkami, ki merijo interes mladostnikov za vsebine programa PUM, in spremenljivkami, ki merijo nadaljnje ambicije mladostnikov oz. njihovo samozavest. Glede na hipotezo številka 1 pa so vse navedene spremenljivke prikazane primerjalno še glede na starost, saj se po postavljeni hipotezi adolescenti z leti čedalje bolj obračajo po pomoč k vrstnikom, starši pa imajo le še obrobno funkcijo, ostanejo pomembni le še v zadevah, ki se tičejo šolanja.

6.3.1. PREVERJANJE HIPOTEZE 1

Teoretiki, ki obravnavajo obdobje adolescence, navajajo, da se mladi v kasnejši dobi adolescence čedalje bolj zanašajo na svoje vrstnike in se z leti vpliv staršev zmanjšuje. Mladostniki se obračajo na starše le še v trenutkih, ko gre za pomembnejše zadeve, ki se nanašajo predvsem na šolanje, zaposlitev in intimne zadeve. Adolescenca je obdobje, kjer mladi doživljajo velike spremembe v svojem življenju. Na prehodu iz osnovne šole v srednjo ali pa iz srednje šole na univerzo pogosto spremenijo svoje življenjsko okolje; s tem se tudi oddaljujejo od svoje primarne družine. V tem obdobju začnejo navezovati odnose s partnerji, ki pogosto postanejo pomemben vir socialne opore, predvsem emocionalne.

Za preverjanje hipoteze številka 1 sem primerjala starost udeležencev glede na vire različnih oblik socialne opore. V predstavitvi vzorca udeležencev, ki so sodelovali v anketi, je navedeno, da je bila povprečna starost udeležencev ob vključitvi v program 20 let (standardni odklon: 2,5 leta). Upoštevati je treba, da je ciljna skupina mladih, ki se vključujejo v program, stara od 14 in 26 let.

V skladu s teorijo, ki jo je postavila Elizabeth Hurlock, sem udeležence ob vstopu v program PUM razdelila na mlajše in starejše adolescente. V skupino mlajših

adolescentov spadajo udeleženci, stari med 14 in 17 let, to je na prehodu iz osnovne šole v srednjo pa do konca srednje šole. V skupino starejših adolescentov spadajo mladi, ki so se v program PUM vključili z 18 leti in več. V tem obdobju postanejo mladostniki polnoletni, zapustijo srednjo šolo, nadaljujejo izobraževanje na univerzi, ali pa se zaposlijo. Po teoriji Hulockove pa mlade nad 22 let že uvrščamo v obdobje odraslosti, zato sem mladostnike, starejše od 22 let, izključila iz nadaljnje obravnave.

Prva primerjava, ki sem jo opravila za preverjanje hipoteze številka 2, je primerjava povezanosti med spremenljivkama starost udeležencev glede na vir emocionalne opore. Rezultati te primerjave so prikazani v spodnji tabeli.

TABELA 6.16: VIR EMOCIONALNE OPORE GLEDE NA STAROST UDELEŽENCEV

	nihče	vrstniki	starši	skupaj
mlajši adolescenti	3,7%	51,9%	44,4%	100,0%
starejši adolescenti	18,3%	46,5%	35,2%	100,0%
skupaj	14,3%	48,0%	37,8%	100,0%

V tabeli 6.16 je prikazana primerjava med starostjo udeležencev in virom emocionalne opore. Iz tabele je razvidno, da se udeleženci v trenutku težav večinoma obračajo na vrstnike nekoliko manj pa na svoje starše, nekaj udeležencev je tudi takšnih, ki se zanašajo samo nase. Pri primerjavi spremenljivk ugotovim, da so ne glede na starost udeležencev glavni vir emocionalne opore vrstniki. Kljub temu pa je pri mlajših adolescentih delež, ki ga predstavljajo starši kot vir emocionalne opore, nekoliko višji kot pri starejših adolescentih. Pri starejših adolescentih delež mladostnikov, ki se obračajo na svoje starše, nekoliko upade in se ta razlika porazdeli med tiste, ki iščejo emocionalno oporo pri svojih vrstnikih, naraste pa delež udeležencev, ki svoje težave rešujejo sami.

Pri dobljenih rezultatih pa je treba poudariti, da je v vzorcu, ki je bil zajet pri tej raziskavi, delež mlajših adolescenotv v primerjavi s starejšimi adolescenti razmeroma majhen, zato iz te analize ne moremo v celoti potrditi hipoteze številka 1. Razlike se samo nakazujejo, vendar niso dovolj velike, da bi lahko na podlagi teh rezultatov

sklepali na celotno populacijo. Dobljene rezultate lahko utemeljim s tem, da gre v tem primeru za specifično skupino mladostnikov, katerih značilnosti bi se v celoti ujemale z značilnostmi adolescentnega obdobja na splošno, ki so podane v teorijah. Če bi bila v vzorcu zajeta populacija mlajših adolescenotv višja, bi laže ugotavljali povezavo med starostjo in virom emocionalne opore.

Hipoteza številka 1 vsebuje tudi trditev, v kateri je navedeno, da starši z leti izgubljajo veljavo in se mladostniki raje obračajo na svoje vrstnike. Kljub temu pa se na starše še vedno obračajo takrat, ko gre za pomembnejše odločitve, kot so šolanje, iskanje zaposlitve in intimnost. To trditev sem preverila s povezavo med spremenljivkama starost udeležencev in pogovor o vstopu v program PUM.

TABELA 6.17: VIR SOCIALNE OPORE UDELEŽENCEV GLEDE NA STAROST UDELEŽENCEV

	nihče	vrstniki	starši	skupaj
mlajši adolescenti	14,6%	19,5%	65,9%	100,0%
starejši adolescenti	18,0%	35,2%	46,8%	100,0%
skupaj	17,2%	31,3%	51,5%	100,0%

V tabeli številka 6.17 so prikazani rezultati primerjave med starostjo udeležencev in virom socialne opore v obliki pogovora. Pogovor o vključitvi v program PUM predstavlja eno izmed pomembnejših odločitev, ki so jih morali sprejeti udeleženci pred vstopom v program PUM. Iz tabele je razvidno, da so se udeleženci ne glede na starost večinoma posvetovali s svojimi starši, ko so sprejemali odločitev za vstop v program. Delež udeležencev, ki so se pogovarjali s svojimi starši, je pri mlajših adolescentih višji kot pri starejših adolescentih, kljub temu pa se je tudi največ starejših udeležencev pogovarjalo s svojimi starši. Pri tem pa opazimo, da pri starejših udeležencih močno naraste tudi delež tistih, ki so se pogovorili s svojimi vrstniki. Ta primerjava potrjuje trditev v hipotezi številka 1, ki se glasi, da starši ostajajo glavni vir socialne opore, ko gre za pomembnejše odločitve, zato lahko to hipotezo v tem primeru sprejmem.

6.3.2. PREVERJANJE HIPOTEZE 2

Druga hipoteza, ki sem jo postavila v nalogi, se glasi: mladostniki, ki prejemajo socialno oporo od svojih staršev in nato od svojih vrstnikov, so samozavestnejši in želijo v svojem življenju doseči več kot tisti mladostniki, ki nimajo nikogar, na katerega bi se lahko v trenutku težav obrnili.

Za preverjanje navedene hipoteze sem uporabila spremenljivke, s katerimi je merjena socialna opora (emocionalna opora, pogostost druženja, informacijska opora in opora v obliki pogovora), in spremenljivke, s katerimi so merjene ambicije udeležencev v prihodnjem življenju in njihova samozavest, ter spremenljivke, ki merijo interes udeležencev za spoznavanje novih vsebin, ki jih ponuja program PUM (vsebine splošne razgledanosti, oblikovanje poklicne identitete in oblikovanje sociokulturne identitete).

V prvi sklop vsebin programa PUM spada izobraževanje udeležencev z vsebinami splošnega značaja, ki bodo udeležencem koristile v nadaljnjem življenju. Sklop teh ciljev je v vprašalniku pod zaporednimi številkami 32, 33 in 34 cilj za oblikovanje

Prvo preverjanje hipoteze 2 sem opravila s pomočjo analize variance (ang. *One-Way ANOVA*), na podlagi katere sem preverila hipoteze o enakosti povprečij. Pri tem sem izbrala neodvisni spremenljivki: emocionalna opora, opora v obliki druženja z vrstniki, ki vzorec razdelita na več delov, nato pa za vsako skupino posebej izračunata povprečje za izbrano neodvisno spremenljivko. Določim stopnjo značilnosti $\alpha=0,05$, na podlagi katere določim kritično območje.

V naslednjem koraku postavim ničelno hipotezo, ki je alternativna temeljni hipotezi, in jo nato preverjam. Ničelna hipoteza se v tem primeru glasi, da ni razlik v interesu in ambicijah med mladostniki, ki prejemajo oporo, in tistimi, ki je ne prejemajo. S tem korakom se izognemo napaki I. vrste (zavrnitev pravilne domneve) in napaki II. vrste (sprejetje napačne domneve). (Ferligoj,)

Preverjanje hipoteze je prikazana v spodnji tabeli:

TABELA 6.18: PREVERJANJE DOMNEVE O RAZLIKAH V INTERESU UDELEŽENCEV ZA VSEBINE, KI JIH PONUJA PUM GLEDE NA PREJEMANJE EMOCIONALNE OPORE IN POGOSTOST DRUŽENJA

odvisna spremenljivka	emocionalna opora		pogostost druženja	
	F	značilnost	F	značilnost
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 21)	0,586	0,559	3,904	0,025
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 22)	0,955	0,389	4,243	0,018
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 25)	2,028	0,140	0,136	0,873
interes za pridobitev poklicne identitete	0,635	0,533	3,059	0,052
interes za pridobitev sociokulturne identitete	1,299	0,278	0,627	0,537

Stopnja značilnosti je 0,05..

V zgornji tabeli je prikazano preverjanje domneve o razlikah v interesu udeležencev za vsebine, ki jih ponuja program PUM glede na prejemanje emocionalne opore in pogostost druženja. Iz tabele je razvidno, da razvrstitev glede na vir prejemanja emocionalne opore v tri skupine (nihče, vrstniki, starši) v nobenem primeru ne vpliva na razlike v interesu udeležencev za vsebine, ki jih ponuja program PUM (splošna razgledanost, pridobitev poklicne identitete in pridobitev sociokulturne identitete). V vseh primerih je značilnost večja od 0,05, kar pomeni, da v tem primeru zavrnem temeljno hipotezo. Razlike v interesu udeležencev glede na vir prejemanja emocionalne opore, saj podatki kažejo na statistično neznačilne razlike.

Glede na to, da statistično značilnih razlik med udeleženci glede na vir prejemanja emocionalne opore ni, sem želela preveriti še povprečja znotraj posamezne skupine. Povprečja so prikazana v spodnji tabeli:

TABELA 6.18.1: PRIKAZ POVPREČIJ V INTERESU UDELEŽENCEV ZNOTRAJ POSAMEZNE SKUPINE GLEDE NA VIR EMOCIONALNE OPORE

emocionalna opora	ni opore	vrstniki	starši
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 21)	1,7202	1,7644	1,8621
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 22)	1,6553	1,6853	1,8011
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 25)	1,8	1,62	1,8336
interes za pridobitev poklicne identitete	2,2692	2,3447	2,4495
interes za pridobitev sociokulturne identitete	2,5455	2,6288	2,6936

Zgornja tabela potrди prejšnjo ugotovitev, da razlike med posameznimi skupinami niso statistično značilne. Pri interesu za pridobitev vsebin, ki dajejo splošno razgledanost, se kaže, da so udeleženci v povprečju le delno zainteresirani za pridobitev splošne razgledanosti. Ugotovimo, da je stopnja interesa za pridobitev splošne razgledanosti nekoliko višja pri tistih udeležencih, ki navajajo kot vir emocionalne opore vrstnike in starše, kot pri tistih, ki od nikogar ne prejemaajo emocionalne opore.

Ne glede na vir prejemanja emocionalne opore pa se interes udeležencev za pridobitev poklicne identitete in sociokulturne identitete močno poveča. Udeleženci izražajo v povprečju velik interes za to, da končajo opuščeno šolanje in si pridobijo formalno izobrazbo ter si nato poiščejo ustrezno zaposlitev. Kljub temu pa lahko opazimo, da je interes udeležencev višji pri tistih, ki poročajo o prejemanju emocionalne opore od staršev in nato vrstnikov. Najnižji interes za pridobitev poklicne identitete izražajo udeleženci, ki se v trenutku težav ne morejo obrniti na nikogar, kar nekoliko potrjuje domnevo, ki je postavljena v hipotezi 2.

Podobno velja tudi pri izražanju interesa za pridobitev sociokulturne identitete, kjer je interes udeležencev v povprečju najvišji. Mladostniki so ne glede na vir prejemanja opore najbolj zainteresirani za spremembo trenutnega načina življenja, ureditev statusa in socializacijo v družbi, kar je seveda posledica nadaljevanja opuščenešga šolanja in pridobitve ustrezne zaposlitve.

Naslednja primerjava za preverjanje hipoteze 2 je preverjanje razlik v interesu udeležencev za vsebine programa PUM glede na pogostost druženja. V tabeli 17.1 je

prikazana razvrstitev pogostosti druženja v tri skupine: na udeležence, ki se ne družijo z vrstniki, udeležence, ki poročajo o občasnem druženju (1-krat do 3-krat tedensko), in udeležence, ki se družijo pogosto (več kot 4-krat tedensko).

Razvrstitev pogostosti druženja z vrstniki glede na interes za vsebine, ki jih ponuja program PUM, pokaže, da obstajajo statistično značilne razlike v interesu udeležencev za vsebine, ki prinašajo splošno razgledanost, in vsebine, ki oblikujejo poklicno identiteto, glede na pogostost druženja z vrstniki. Značilnosti v teh dveh primerih je manjša od stopnje značilnosti $\alpha = 0,05$. V primeru interesa za oblikovanje sociokulturne identitete so razlike med udeleženci statistično neznačilne.

Ne glede na prejšnjo ugotovitev pa so me zanimala tudi povprečja v interesu udeležencev za vsebine programa PUM znotraj posamezne skupine.

TABELA 6.18.2: RAZLIKE V POVPREČJIH ZNOTRAJ SKUPIN V INTERESU UDELEŽENCEV GLEDE NA POGOSTOST DRUŽENJA

pogostost druženja	se ne družijo	občasno	pogosto
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 21)	1,881	1,8972	1,6111
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 22)	2,0289	1,7705	1,6191
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 25)	1,7636	1,7541	1,6964
interes za pridobitev poklicne identitete	2,2738	2,4917	2,1927
interes za pridobitev sociokulturne identitete	2,6508	2,6905	2,6165

Zgornja tabela pokaže, da je podobno kot v primeru analize glede na vir emocionalne opore tudi v primeru pogostosti druženja povprečni interes za pridobitev splošne razgledanosti razmeroma nizek oz. imajo udeleženci le delni interes. Iz tabele je razvidno, da imajo udeleženci, ki se ne družijo oz. udeleženci, ki poročajo o občasnem druženju, občutno višji interes za pridobitev splošne razgledanosti kot tisti udeleženci, ki poročajo o večernih izhodih več kot 4-krat tedensko. Tudi v primeru interesa za oblikovanje poklicne in sociokulturne identitete je le-ta najvišji pri udeležencih, ki se družijo občasno oz. ne poročajo o večernih izhodih. Razlago za to lahko iščemo v domnevi, da so udeleženci, ki se pogosto družijo ob večerih, bolj »razpuščeni« oz. je

avtoriteta njihovih staršev razmeroma nizka. Menim, da udeleženci, ki poročajo o pogostem druženju, prejemajo socialno oporo od vrstnikov in manj od staršev ali pa sploh ne prejemajo opore.

Z metodo T-test sem preverila povprečja v interesu udeležencev za vsebine PUM glede na prejemanje informacijske opore (kako si izvedel za program PUM) in glede na oporo v obliki pogovora (s kom si se pogovarjal o vključitvi v program PUM). V obeh primerih sem vzorec razdelila na dve skupini, in sicer na udeležence, ki ne prejemajo socialne opore, in udeležence, ki so našli vsaj en vir socialne opore (informacijska ali opora v obliki pogovora).

Preveritev hipotez s pomočjo T-testa je preprostejša kot metoda primerjave več povprečij, saj v tem primeru primerjamo med seboj le dve povprečji. »S pomočjo T-testa preverjamo hipoteze o enakosti povprečij. Izberemo neodvisno spremenljivko, ki vzorec razdeli na dva dela, nato pa za vsak del izračunamo povprečje izbrane spremenljivke. Na koncu med seboj primerjamo povprečja in določimo stopnjo značilnosti α , na podlagi katere določimo kritično območje« (Rogelj, 2002:61). Kolikor pade eksperimentalna v kritično območje, zavrremo ničelno hipotezo in sprejmemo temeljno hipotezo.

TABELA 6.19: PRIMERJAVA POVPREČIJ ZNOTRAJ POSAMEZNIH SKUPIN V INTERESU UDELEŽENCEV GLEDE NA VIR INFORMACIJSKE OPORE IN OPORE V OBLIKI POGOVORA

odvisne spremenljivke	informacijska opora				opora v obliki pogovora			
	ni opore	opora	t-statistika	značilnost	ni opore	opora	t-statistika	značilnost
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 21)	2,0397	1,7803	1,492	0,140	1,8974	1,8296	0,585	0,560
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 22)	1,8442	1,7217	0,770	0,444	1,6364	1,7597	-1,029	0,307
interes za splošno razgledanost (št. vprašanj 25)	1,6720	1,7291	-0,290	0,773	1,7908	1,7186	0,549	0,585
interes za pridobitev poklicne identitete	2,2381	2,3846	-0,712	0,478	2,2604	2,3745	-0,785	0,435
interes za pridobitev sociokulturne identitete	2,5694	2,6654	-0,947	0,346	2,5385	2,6709	-1,646	0,103

Kot je bilo že prej predstavljeno, se je večina udeležencev seznanila s programom PUM pri formalnih organizacijah, kot so zavod za zaposlovanje, šolske svetovalne službe, center za socialno delo ipd. Mladi, ki se vključujejo v program, so večinoma brez pridobljene poklicne ali strokovne izobrazbe in/ali so na zavodu za zaposlovanje prijavljeni kot iskalci prve zaposlitve brez poprejšnjih delovnih izkušenj (PUM, 1999). Zaradi tega predstavljajo najteže zaposljivo kategorijo. Na zavodu za zaposlovanje jim je bil v ta namen predstavljen program PUM, ki naj bi bil mladim v pomoč pri pridobivanju formalne izobrazbe in pridobivanju izkušenj pri iskanju primerne zaposlitve. Prav tako je nekaj udeležencev prejelo informacije v zvezi s programom pri šolski svetovalni službi. Menim, da gre v tem primeru predvsem za udeležence, ki so predčasno izstopili iz rednega šolanja in jim je šolska svetovalna delavka predstavila program, s katerim bi jim bilo omogočeno nadaljevanje izobraževanja. Nekaj udeležencev se je s programom seznanilo pri svojih vrstnikih, za katere je najverjetnje, da so bili ali so tudi sami udeleženci programa PUM oz. poznajo nekoga, ki obiskuje program. Zelo majhen delež pa predstavljajo udeležencev, ki so informacije v zvezi s programom PUM pridobili prek svoje družine.

Anketno vprašanje v zvezi s seznanitvijo s programom PUM je bilo postavljeno tako, da so anketiranci izbirali med vnaprej ponujenimi odgovori; pri tem so lahko izbrali tudi več ponujenih odgovorov hkrati. Zaradi lažje obravnave rezultatov sem v tem vprašanju udeležence razdelila na dve skupini, in sicer na tiste, ki so navedli vsaj en vir informacijske opore, in tiste, ki so se s programom PUM seznanili sami, brez pomoči drugega vira.

V tabeli 6.19 so prikazana povprečja med posameznimi skupinami v interesu udeležencev za prejemanje vsebin PUM glede na prejemanje informacijske opore oz. opore v obliki pogovora. V obeh primerih vidimo, da so razlike v interesu udeležencev glede na to, ali prejemajo socialno oporo ali pa te opore ne prejemajo, statistično neznačilne. V vseh primerih je značilnost večja od stopnje značilnosti $\alpha=0,05$. Temeljno hipotezo, da so mladostniki, ki prejemajo informacijo oporo, bolj angažirani in imajo v življenju večje ambicije kot tisti, ki opore ne prejemajo, zavržem. V primeru udeležencev programa PUM ta trditev ne velja.

Kljub temu pa lahko natančneje pogledamo povprečja v interesu udeležencev za vsebine PUM glede na prejemanje informacijske opore. Tudi v primeru prejemanja informacijske opore vidimo, da je povprečni interes udeležencev za pridobitev splošne razgledanosti razmeroma nizek (le deloma si želijo pridobiti splošno izobrazbo). Pri primerjavi med udeleženci, ki so navedli vsaj en vir informacijske opore, in tistimi, ki so se s programom PUM seznanili sami, ugotovim, da imajo slednji večjo željo po pridobitvi splošne razgledanosti kot pa udeleženci, ki so navedli vsaj en vir informacijske opore, vendar razlike niso statistično značilne. Pri primerjavi interesa udeležencev za pridobitev kulturne identitete ali sociokulturne identitete glede na prejemanje informacijske opore ugotovim, da v obeh primerih, za obe skupini udeležencev, interes močno naraste. Udeleženci so v obeh skupinah zelo zainteresirani za pridobitev obeh vrst identitet. V obeh primerih so udeleženci, ki so navedli vsaj en vir opore, nekoliko bolj zainteresirani za pridobitev formalne izobrazbe, zaposlitev, ureditev statusa in spremembo načina življenja kot pa udeleženci, ki so se s programom sami seznanili.

Ko so se udeleženci seznanili s programom, so piskali primerno osebo, s katero so se pogovorili o vključitvi v program. Za nasvet so prosili bodisi osebo iz ožjega omrežja, bodisi katero drugo osebo, ali pa so odločitev o vključitvi v program sprejeli sami, brez vnaprejšnjega pogovora. Že prej je bilo prikazano, da je večina vseh udeležencev prosila za nasvet svoje starše, nekaj manj je bilo odgovorov, kjer so udeleženci za nasvet prosili vrstnike, nekaj odgovorov pa je bilo tudi takšnih, da udeleženci v svojem omrežju niso našli nobene primerne osebe za pogovor. Ugotavljam, da skladno s teorijami o adolescenci ostajajo glavni vir opore v trenutkih pomembnih odločitev (šolanje, zaposlovanje ...), kar odločitev o vstopu v program PUM gotovo je, pogovori.

Vprašanje, s katerim sem merila oporo v obliki pogovora, je bilo postavljeno tako, da so anketiranci izbirali med vnaprej podanimi odgovori, pri tem pa so lahko izbrali tudi več odgovorov. Zaradi lažje interpretacije sem odgovore razdelila v dve skupini: na tiste udeležence, ki so navedli vsaj en vir opore, in tiste, ki za pogovor niso našli nobene primerne osebe.

V tabeli 6.19 so prikazana povprečja o interesu udeležencev za vsebine programa PUM glede na vir opore v obliki pogovora. Za vsebine, ki nudijo splošno razgledanost, je

interes udeležencev razmeroma nizek oz. si le delno želijo pridobiti znanja, ki bi jim dajala splošno razgledanost. Pri pregledu vsebin, ki oblikujejo poklicno identiteto, oz. vsebine, ki oblikujejo sociokulturne identitete, opazimo, da so udeleženci v povprečju veliko bolj zainteresirani za te vsebine. Interes udeležencev je v obeh skupinah delni oz. se približuje velikemu interesu. V tem primeru izražajo v povprečju nekoliko večji interes udeleženci, ki so navedli vsaj en vir, s katerim so se pogovarjali o vstopu v program PUM.

Pri primerjavah razlik med udeleženci v stopnji interesa v pridobivanju splošne razgledanosti glede na vir socialne opore lahko sklenem, da je želja po splošni razgledanosti razmeroma nizka. Večinoma imajo udeleženci, ki ne navajajo vira socialne opore, nekoliko večji interes za pridobivanje splošne razgledanosti kot tisti udeleženci, ki so navedli vsaj en vir socialne opore. Razlike med skupinama udeležencev v interesu so pri vseh primerjavah zelo majhne in niso statistično značilne.

Glede na prvi del preverjanja hipoteze številka 2 lahko ugotovim, da se postavljena hipoteza številka 2 ne potrди oz. jo moram zavreči. Pri preverjanju hipoteze s pomočjo analize variance (primerjava povprečij več skupin) in s pomočjo T-testa (primerjava povprečij znotraj dveh skupin) se izkaže, da so razlike v interesu udeležencev v povprečju med udeleženci, ki prejema socialno oporo, in tistimi, ki je ne prejema, majhne in niso statistično značilne. Pri tej analizi v glavnem ne morem potrditi hipoteze 2, saj so rezultati analize v nasprotju s teoretskimi predpostavkami, da so udeleženci brez prejemanja socialne opore nekoliko bolj zainteresirani za splošno izobrazbo.

Nasprotno pa - ne glede na vir socialne opore - udeleženci izražajo velik interes za pridobitev poklicne identite, torej da bi nadaljevali opuščeno šolanje, si pridobili informacije v zvezi s poklici in si poiskali ustrezno zaposlitev. To potrjuje dejstvo, da se je večina udeležencev vključila v program PUM z namenom, da bi nadaljevali izobraževanje in si poiskali ustrezno zaposlitev. Pri pregledu rezultatov primerjav stopnje interesa za oblikovanje poklicne identitete glede na vir socialne opore ugotovim, da kljub temu tisti udeleženci, ki so navedli vsaj en vir socialne opore, izražajo nekoliko večji interes za pridobitev poklicne identitete kot udeleženci, ki niso navedli vira socialne opore. Razlike so v vseh primerih zelo majhne in niso statistično značilne.

Primerjava oblikovanja poklicne identitete glede na vir emocionalne socialne opore pokaže, da imajo udeleženci v povprečju višje želje po pridobitvi informacij v zvezi s poklicno izobraženosti glede na vir opore (aritmetična sredina = 2,3722), kot so jih imeli udeleženci v zvezi s pridobitvijo splošne razgledanosti. To je razumljivo, saj je bil primarni namen vstopa v program PUM predvsem pridobitev usposobljenosti za nadaljnje izobraževanje, pomoč pri navezovanju stikov s potencialnimi delodajalci in iskanjem ustrezne zaposlitve. Glede na vir emocionalne opore opazimo, da imajo največji interes za pridobitev ustrezne poklicne identitete tisti udeleženci, ki so navajali, da se v težavah obrnejo na svoje starše (aritmetična sredina = 2,4495), nekoliko nižji interes imajo tisti udeleženci, ki se v trenutku krize obrnejo na svoje vrstnike (aritmetična sredina = 2,3447), medtem ko so najmanj zainteresirani tisti udeleženci, ki se v težavah ne morejo zanesti na nikogar (aritmetična sredina = 2,2692). Pri ambicijah udeležencev za oblikovanje poklicne identitete glede na vir emocionalne opore imajo tako starši največjo vlogo. Čeprav razlike med interesom za oblikovanje poklicne identitete pri udeležencih glede na vir emocionalne opore niso velike, pa sovečje v primerjavi z interesom udeležencev za pridobitev splošne razgledanosti. Razlike niso statistično značilne, nakazujejo pa skladnost s trditvijo v hipotezi številka 2, vendar hipoteze ne morem sprejeti.

Naslednje preverjanje hipoteze 2 je bila primerjava med interesom udeležencev za oblikovanje poklicne identitete glede na pogostost druženja z vrstniki. Tudi tukaj rezultati, pridobljeni z metodo analize variance, pokažejo, da imajo, podobno kot pri interesu za pridobitev splošne razgledanosti največji interes tisti udeleženci, ki se družijo z vrstniki enkrat do trikrat tedensko. Nekoliko manj so zainteresirani udeleženci, ki se z vrstniki ne družijo, medtem ko so za pridobitev poklicne identitete najmanj zainteresirani udeleženci, ki poročajo o skoraj vsakodnevnem druženju z vrstniki. Razlike, ki se pokažejo, so tudi pri tej analizi podatkov zelo majhne in niso statistično značilne. Na podlagi dobljenih rezultatov lahko sklepamo, da tistim mladostnikom, ki se skoraj vsak večer družijo s svojimi vrstniki, starši ne dajejo zadostne opore oz. so njihove družinske razmere slabe, zato se mladostniki raje obračajo na svoje vrstnike.

Pri primerjavi med spremenljivkama, ki merita interes za oblikovanje poklicne identitete glede na vir informacijske opore, ugotovim, da je interes mladostnikov za oblikovanje poklicne identitete v povprečju višji kot pri interesu za pridobitev splošne

razgledanosti (aritmetična sredina = 2,3729). Razloge za to lahko iščemo pri ugotovitvah, da se je večina udeležencev seznanila s programom PUM na zavodu za zaposlovanje, kjer so se prijavi kot iskalci prve zaposlitve oz. kot brezposelni. Razlike med interesom udeležencev glede na vir socialne opore pokažejo, da ni večjih razlik med udeleženci, ki so navedli vsaj en vir informacijske socialne opore, in tistimi, ki so se s programom seznanili sami, in tudi niso statistično značilne. Nekoliko večji interes za oblikovanje poklicne identitete izražajo udeleženci, ki so navedli vsaj en vir informacijske opore, razlog za to pa je večinoma v tem, da so le-ti nekoliko bolj zainteresirani za pridobitev ustrezne zaposlitve, saj so kot brezposelni prijavljeni na zavodu za zaposlovanje.

Podobne rezultate pokaže tudi primerjava med interesom za oblikovanje poklicne identitete glede na vir opore v obliki pogovora. V povprečju izražajo udeleženci velik interes za pridobitev ustrezne zaposlitve in nadaljevanje opuščene šolanja (aritmetična sredina = 2,3772), večji kot za pridobitev splošne razgledanosti. Razlika med udeleženci, ki so se o vključitvi v program pogovarjali vsaj z eno osebo, in tistimi, ki so odločitev sprejeli sami, je majhna in ni statistično značilna. Opazimo, da nekoliko večji interes izražajo tisti udeleženci, ki so navedli vsaj eno osebo, s katero so se pogovorili o vstopu v program PUM.

Dobljeni rezultati pri primerjavi interesa za oblikovanje poklicne identitete pri udeležencih glede na različne vire socialne opore pokažejo, da udeleženci v splošnem izkazujejo večji interes za nadaljevanje opuščene šolanja in iskanje ustrezne zaposlitve kot pa za pridobitev splošne razgledanosti. To potrjuje dejstvo, da se je večina udeležencev v program PUM vključila z namenom, da nadaljujejo izobraževanje in si na podlagi pridobitve formalne poklicne ali strokovne izobrazbe poiščejo tudi ustrezno zaposlitev. Pri primerjavah glede na vire socialne opore izražajo večji interes za oblikovanje poklicne identitete udeleženci, ki so navajali vsaj en vir opore, kot pa tisti, ki socialne opore niso prejeli.

Pri sociokulturnem oblikovanju identitete gre predvsem za psihološko oblikovanje identitete in celostne spremembe na osebnostnem področju, predvsem na področju povečanja samostojnosti v širšem pomenu (PUM, 1999). Ti cilji so predvsem pričakovani cilji, njihovega izida se ne da napovedati, pričakovanje v vzvezi s tem pa je,

da se bo z uresničitvijo ciljev pridobitve splošne razgledanosti in oblikovanjem poklicne identitete postopoma preoblikovala tudi osebnost udeležencev, ki so ob vstopu v program PUM nesamostojni, depresivni in nemotivirani.

Pri primerjavah udeležencev v zvezi z interesom pridobivanja splošne razgledanosti glede na vir socialne opore lahko ugotovim, da je želja po splošni izobrazbi relativno nizka. Večinoma imajo udeleženci, ki ne navajajo vira socialne opore, nekoliko večji interes za pridobivanje splošne razgledanosti kot tisti udeleženci, ki so navedli vsaj en vir socialne opore. Pri tej analizi v glavnem ne morem potrditi hipoteze 2, saj so rezultati analize v nasprotju s teoretskimi predpostavkami, da so udeleženci brez prejemanja socialne opore nekoliko bolj zainteresirani za splošno izobrazbo.

Želje udeležencev po spremembah na področju sociokulturnega delovanja v primerjavi s prejemanjem emocionalne opore so v povprečju zelo velike (aritmetična sredina = 2,6527). Primerjava želja udeležencev pokaže, da so razlike v interesu udeležencev glede na prejemanje emocionalne opore zelo majhne in niso statistično značilne. Ne glede na vir emocionalne opore udeleženci pričakujejo, da jim bo program PUM omogočil spremembe na osebnostnem področju.

Med skupne programske cilje, ki jih v programu PUM zasledujejo izvajalci programa, spadajo tudi cilji sociokulturnega delovanja. V tem primeru gre predvsem za psihološko oblikovanje identitete ter celostne osebnostne spremembe, predvsem na področju povečanja samostojnosti v širšem pomenu (PUM, 1999). Ti cilji so predvsem pričakovani cilji, njihovega izida se ne da napovedovati, pričakovanje v zvezi s tem pa je, da se bo z uresničitvijo ciljev pridobitve splošne razgledanosti in oblikovanjem poklicne identitete postopoma preoblikovala tudi osebnost udeležencev, ki so ob vstopu v program PUM nesamostojni, depresivni in nemotivirani.

Podobni rezultati se pokažejo tudi pri primerjavi stopnje želja udeležencev po spremembah v sociokulturnem delovanju glede na pogostost druženja z vrstniki. Ne glede na pogostost druženja sta interes in pričakovanja udeležencev po spremembah vsaj delna (aritmetična sredina = 2,6577).

Pri pričakovanjih udeležencev po spremembah v primerjavi s prejemanjem informacijske opore se pokaže, da razlik pri udeležencih, ki so za program PUM izvedeli vsaj preko enega vira informacij, in tistimi, ki so se s programom PUM seznanili sami, skoraj ni oz. se le-te zelo majhne in niso statistično značilne. Nekoliko večjo željo in pričakovanja izražajo tisti udeleženci, ki so navedli vsaj en vir informacijske opore, v obeh primerih pa izražajo udeleženci zelo visok interes (aritmetična sredina = 2,6586).

Tudi v primerjavi s pogovorom o vstopu v program PUM se pokaže, da je v splošnem interes udeležencev zelo velik (aritmetična sredina = 2,6364). Razlike med udeleženci glede na prejemanje (oz. ne prejemanje) socialne opore so zelo majhne in niso statistično značilne. Nekoliko večje zanimanje in pričakovanja o spremembah na področju sociokulturnega delovanja izražajo tisti udeleženci, ki so navedli vsaj eno osebo, s katero so se pogovorili o vključitvi v program PUM.

Pri primerjavi želja udeležencev za spremembe pri sociokulturnem delovanju glede na različne vrste socialne opore se pokaže, da so le-te zelo močne. Vsi trije cilji, ki so si jih avtorji programa zastavili kot skupne programske cilje so med seboj povezani. Tega se delno zavedajo tudi udeleženci sami. Res je interes za splošno razgledanost nekoliko nižji, vendar je še vedno zadosti visok, da bodo s tem lažje zasledovali cilje, povezane z oblikovanjem poklicne identitete. S pridobitvijo splošne razgledanosti bodo lažje nadaljevali opuščeno šolanje oz. si bodo lažje poiskali primerno zaposlitev. Ko pa se bodo znova vključili v šolanje oz. bodo s pridobljenimi izkušnjami pridobili tudi ustrezno zaposlitev, bodo na podlagi tega postali samozavestnejši, lažje bodo sklepali nova poznanstva, sproščeno komunicirali z drugimi ljudmi, s tem postali samostojnejši in se lahko tudi osamosvojili. Tudi pri primerjavi želja v zvezi s sociokulturnim delovanjem glede na prejemanje socialne opore hipoteze številka 1 ne morem potrditi, saj so razlike med udeleženci, ki prejemajo oporo, in tistimi, ki je ne prejemajo, v vseh primerih zelo majhne in niso statistično značilne.

Glede na prvi del preverjanja hipoteze številka 2 lahko sklenem, da se postavljena hipoteza številka 2 ne potrdi oz. jo moram zavreči. Pri preverjanju hipoteze s pomočjo analize variance (primerjava povprečij večih skupin) in s pomočjo T-testa (primerjava povprečij znotraj dveh skupin) se izkaže, da so razlike v interesu udeležencev v

povprečju med udeleženci, ki prejemajo socialno oporo, in tistimi udeleženci, ki je ne prejemajo, majhne in niso statistično značilne. Pri tej analizi v glavnem ne morem potrditi hipoteze 2, saj so rezultati analize v nasprotju s teoretskimi predpostavkami.

Drugi del postavljene hipoteze številka 2 zajema tudi trditev, da so udeleženci, ki prejemajo socialno oporo s strani staršev oz. pozneje vrstnikov, samozavestnejši oz. imajo jasneje opredeljene življenjske cilje od tistih, ki opore ne prejemajo od nikogar. Ta del trditve sem preverila s primerjavo spremenljivke, ki meri zastavljene cilje udeležencev ob izstopu iz programa PUM glede na vir prejetanja emocionalne opore. To primerjavo sem opravila s primerjavo povezanosti podatkov teh dveh spremenljivk, ki so prikazani v spodnji kontingenčni tabeli.

TABELA 6.20: PRIMERJAVA ZASTAVLJENIH CILJEV GLEDE NA PREJEMANJE EMOCIONALNE OPORE

	zaposlil se bom	nadaljeval bom redno šolanje	zaposlil se bom in nadaljeval redno šolanje ob delu	imam nekaj idej	ne vem	drugo	skupaj
nihče	7,1%	14,3%	28,6%	28,6%	7,1%	14,8%	100,0%
vrstniki	16,7%	42,6%	14,8%	13,0%	5,6%	7,4%	100,0%
starši	13,9%	16,7%	38,9%	2,8%	5,6%	22,2%	100,0%
skupaj	14,4%	29,8%	25,0%	11,5%	5,8%	13,5%	100,0%

Dvodimenzionalna frekvenčna porazdelitev o povezavi med spremenljivkama zastavljeni cilji po izstopu iz programa PUM in virom socialne opore, prikazana v kontingenčni tabeli 6.20, nam pokaže, da lahko v tem primeru potrdimo hipotezo številka 2. Udeleženci, ki so ob vstopu v program PUM prejemali socialno oporo od staršev in vrstnikov, so veliko bolj samozavestni in imajo jasneje zastavljene cilje kot tisti, ki ne navajajo vira socialne opore ali pa se v trenutkih krize lahko zanesejo samo nase. V adolescentnem obdobju se mladostnik pogosto znajde na razpotju, ko ne ve, kako naj deluje, in tedaj pogosto pride do identitetne zmedenosti, ki se najpogosteje pojavlja pri načrtovanju prihodnosti. Glede na rezultate, prikazane v gornji tabeli, lahko ugotovimo, da ima identitetna zmedenost pri mladostnikih, ki se lahko oprejo na svoje

domače ali vrstnike, manjše učinke in je kratkotrajnejša kot pri tistih, ki opore ne prejema in je vizija za delovanje v prihodnosti bolj nejasna. Iz tabele je razvidno, da nameravajo skoraj vsi mladostniki po končanem programu PUM končati opuščeno izobraževanje in se nato zaposliti. V tabeli pa je izražen tudi podatek, da je pri nekaterih udeležencih, ki ne prejema opore, višji delež tistih, ki še vedno nimajo jasno zastavljenih ciljev v prihodnosti. V tem primeru lahko potrdim hipotezo številka 2.

Poleg jasno izdelanih načrtov za prihodnost lahko ocenimo tudi samozavest udeležencev, glede na to, koliko so sposobni doseči v prihodnosti. Za oceno stopnje samozavesti udeležencev ob vstopu v program PUM sem v vprašalniku izbrala spremenljivko, s katero udeleženci ocenijo svoje sposobnosti glede stopnje izobrazbe, ki so jo sposobni doseči. Da bi preverila hipotezo številka 2, sem naredila primerjavo med to spremenljivko glede na vir prejemanja socialne opore in dobila naslednje rezultate, ki so prikazani v kontingenčni tabeli številka 6.21.

TABELA 6.21: SAMOZAVEST UDELEŽENCEV GLEDE NA PREJEMANJE EMOCIONALNE PODPORE

	osnovna šola	srednja šola	univerza	drugo	skupaj
nihče	23,1%	23,1%	23,1%	30,8%	100,0%
vrstniki	5,6%	46,3%	35,2%	13,0%	100,0%
starši	2,6%	47,4%	39,5%	4,3%	100,0%
skupaj	6,7%	43,8%	35,2%	14,3%	100,0%

Dvodimenzionalna frekvenčna porazdelitev, prikazana v tabeli številka 6.21, pokaže, da ima večina udeležencev ob vstopu v program PUM mnenje, da so sposobni doseči srednješolsko izobrazbo (43,8 %) ali visoko izobrazbo (35,2 %). Delež udeležencev, ki menijo, da niso zmožni doseči višje izobrazbe, kot je osnovnošolska, je majhen (6,7 %). Primerjava glede na vir socialne opore pa pokaže, da so udeleženci, ki prejema socialno oporo s strani staršev ali vrstnikov, samozavestnejši od tistih udeležencev, ki ne prejema socialne opore, saj so mnenja, da so sposobni doseči višjo izobrazbo.

Veliko večji je delež udeležencev, ki ne prejemajo socialne opore in so prepričani, da je osnovnošolska izobrazba največ, kar so zmožni doseči.

S primerjavo, prikazano v kontingenčni tabeli številka 6.21, lahko sprejemem postavljeno hipotezo številka 2, saj je v skladu s trditvijo, da so udeleženci, ki se lahko v težavah obrnejo na svoje starše ali vrstnike, samozavestnejši in imajo višje cilje v življenju kot tisti, ki te opore ne prejemajo. Obstaja torej povezava med samozavestjo udeležencev in prejetjem socialne opore. Prav tako obstaja povezava med jasno zastavljenimi načrti za prihodnost in prejetjem socialne opore, kar potrjuje postavljeno hipotezo. Hipoteza pa se ne potrdi pri preverjanju povezave med spremenljivkami, ki merijo interes za zasledovanje splošnih programskih ciljev, in spremenljivkami, ki merijo različne vrste socialne opore. Tu razlik pri udeležencih glede na prejetje različnih vrst socialne opore skoraj ni oz. so le-te zelo majhne in niso statistično značilne. Razlog za to lahko iščemo pri dejstvu, da so se udeleženci ne glede na prejetje socialne opore vključili v program PUM z željo, da bi uresničili zastavljene splošne programske cilje.

Pri tem se je treba zavedati, da vzorec mladostnikov, ki se vključujejo v program PUM, ni naključno izbran, temveč je sestavljen iz ciljne skupine mladih, ki jim je namenjen program PUM. Vsi se v program vključujejo samo z namenom, da si uredijo status, v katerem so se znašli. Status je pri vseh teh mladostnikih podoben ne glede na prejetje socialne opore, zato tukaj ne moremo posploševati dobljenih rezultatov na celotno populacijo adolescentov, saj gre v tem primeru za posebno skupino mladih.

7. DISKUSIJA

Mnoge teorije o adolescenci poudarjajo, da le-ta predstavlja eno najbolj obremenjujočih obdobj v človekovem življenju. Med adolescente spadajo mladostniki, stari od 14 do 22 let. V zadnjem času pa se starostna meja pomika navzgor, predvsem zaradi podaljšanega izobraževanja in drugih vzrokov, ki otežujejo proces osamosvajanja (npr. težave pri iskanju prve zaposlitve, težave pri iskanju stanovanja ipd.). Obdobje adolescence je prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo. Prav zaradi tega se mladi v tem obdobju srečujejo z mnogimi krizami, ki jih nekateri bolj, drugi pa manj uspešno rešujejo. V tem obdobju je telesni razvoj mladostnikov na stopnji odrasle osebe, medtem ko so duševno še vedno bliže otroštvu. To nasprotje predstavlja enega izmed poglavitnih vzrokov za srečevanje s krizami, saj se mladi v tem obdobju pogosto sprašujejo, kdo so in kaj si želijo doseči v življenju. Glede na navedeno se mladi v tem obdobju srečujejo tudi s pomembnimi odločitvami, za katere njihova okolica pričakuje, da jih bodo reševali kot odrasle osebe, medtem ko je njihov miselni razvoj še vedno na stopnji otroka. Pri takšnih odločitvah je pomembno, da se mladostniki zavedajo, da v svojem okolju lahko poiščejo oporo bodisi v krogu svoje družine, bodisi pri vrstnikih.

Prva pomembna odločitev, do katere pride v tem obdobju, je prehod iz osnovne šole v srednjo. Takrat so mladostniki stari med 14 in 15 let in se morajo z izbiro srednješolskega programa odločiti, kaj želijo početi v svoji prihodnosti. Mnoge ta odločitev zaznamuje za vse življenje, predvsem takrat, ko se izkaže, da odločitev o izbiri poklica ni bila primerna. Stres pri izbiri srednješolskega programa povečuje še omejitve vpisa na nekatere programe, ki so zahtevnejši ali pa med mladimi bolj zaželeni. Ta selekcija pogosto privede do tega, da se morajo nekateri, ki ne izpolnjujejo pogojev omejitve vpisa, vpisati na programe, ki niso zaželeni in jih ne zanimajo. Tako pride med mladimi do »velikega neskladja med željami in možnostmi za vpis«. Podobna situacija se pojavi tudi pri prehodu s srednje šole na univerzo.

Z vpisom v program, ki ni v skladu z željami posameznika, se pogosto pojavi nezainteresiranost, ker jih delo v izbranem poklicu ne veseli. Do nezainteresiranosti za izbrani srednješolski program pride tudi zaradi nepravilne odločitve ob vpisu, ki je tedaj

sicer v skladu z željami mladostnika, vendar med šolanjem mladostnik ugotovi, da ga ta poklic ne zanima, in s tem izgubi motivacijo za učenje. Nezainteresiranost privede do izogibanja šoli in posledično pripelje do slabšega učnega uspeha. Šolski sistem je naravnano tako, da učenec oz. dijak ne more ponavljati razreda več kot dvakrat, zato pri drugem neuspehu mladi izgubijo pravico do rednega šolanja in morajo izstopiti iz šolskega sistema za mladino (PUM, 1999) ter nadaljevati šolanje po sistemu za odrasle. Ob zadostni podpori iz svojega okolja (starši, vrstniki, šolska svetovalna služba) mladostnik lahko premaga nezadovoljstvo s šolo in znova pridobi motivacijo za učenje ali pa se prepiše na ustrežnejši program in s tem poveča možnost za uspešno končanje rednega šolanja.

Pogosto pa mladi v takšnih situacijah ne najdejo oziroma niti ne iščejo opore v svojem omrežju. Takrat pogosto pride do identitetne zmedenosti, ko mladostnik niti ne ve natančno, kaj si želi, in se zato znajde v težavah, ko mora sprejeti odgovornost odrasle osebe, česar pa brez pomoči ni sposoben doseči. Posledica raztresene osebnosti je nizka samopodoba. K temu privede tudi upiranje avtoritetam, ki jih v šoli predstavljajo učitelji. Za upiranje avtoritetam so pogosto vzrok slabe izkušnje v preteklem šolanju, na primer slabši učni uspeh. Mladostnik, ki se upira avtoritetam, meni, da si s tem pridobiva samostojnost, vendar pri tem sploh ne postane neodvisen. Prav nasprotno. Ena od oblik odvisnosti predstavlja tudi opustitev šolanja in nepridobitev formalne izobrazbe, zaradi česar so možnosti za zaposlitev zelo majhne. Mladi se prijavijo na zavodu za zaposlovanje kot iskalci prve zaposlitve in pridobijo status brezposelne osebe. Zaradi čedalje večjih zahtev na trgu delovne sile so ti mladostniki najtežje zaposljiva kategorija, saj so brez pridobljene formalne izobrazbe in delovnih izkušenj. Na podlagi izsledkov, ki so bili prej predstavljeni, ugotavljam, da na zavodu za zaposlovanje večino teh mladostnikov napotijo v program PUM, ki naj bi jim pomagal pri iskanju zaposlitve in pri nadaljevanju opuščene šolanja.

Ciljna skupina programa PUM so mladostniki-adolescenti brez pridobljene formalne izobrazbe, bodisi je to nedokončana osnovna ali srednja šola oz. so na zavodu za zaposlovanje prijavljeni kot iskalci prve zaposlitve. Zaradi statusa, v katerem so se znašli, so ponavadi družbeno osamljeni, kar »izhaja iz učinkov pomanjkanja socialne opore« (PUM, 1999:34). Ta položaj jim »ne omogoča pridobivanja izkušenj v odnosu z ljudmi, ki se pojavljajo na različnih položajih družbene moči« (PUM, 1999:35). Na

podlagi tega niso dovolj usposobljeni in samostojni za vstop v družbeno življenje, nimajo ustreznih izkušenj za samopredstavitve pri morebitnih delodajalcih, imajo pa tudi pomanjkljive izkušnje pri reševanju konfliktnih situacij z vrstniki in odraslimi.

Da ne bi prišlo do situacije, ki sem jo navedla, je pomembno, da imajo mladostniki v svojem omrežju osebe, na katere se obrnejo v kriznih situacijah. Navadno so to družina in vrstniki. Po teorijah o adolescenci, ki so predstavljene v začetku te naloge, sta izpeljani dve trditvi, ki sem ju nato v nadaljevanju preverjala. Prva hipoteza je navajala trditev, da se mladi z leti čedalje bolj obračajo na vrstnike, starši postajajo čedalje manj pomembni, le pri pomembnejših odločitvah ostajajo vir socialne opore (šolanje, intimnost, zaposlitev ...). Druga hipoteza, ki sem jo preverjala, pa je vsebovala trditev, da so mladostniki, ki prejema oporo s strani svojih staršev, samozavestnejši in želijo v svojem življenju doseči več kot tisti, ki opore ne prejema.

Izsledki raziskave o razlikah med udeleženci programa PUM glede na prejemanje različnih vrst socialne opore je pokazala, da o teh razlikah v populaciji udeležencev programa PUM ne moremo govoriti. Trditvi postavljenih hipotez sta bili izpeljani iz teorije o adolescentnem obdobju, ki je predstavljena v drugem poglavju te naloge. Teorije v glavnem predvidevajo razlike med adolescenti glede na prejemanje opore s strani svojega omrežja. Želela sem preveriti, ali se vloga staršev z leti manjša in se mladi vedno bolj zatekajo po pomoč k svojim vrstnikom. Pri preverjanju hipoteze ugotovim, da na vzorcu udeležencev programa PUM teh razlik ni ali so zelo majhne. Ne glede na starost se udeleženci v težavah še vedno zelo pogosto zatekajo po pomoč k svojim staršem (predvsem mama), močno pa naraste delež tistih mladostnikov, ki se s starostjo ne morejo obrniti na nikogar. Vloga vrstnikov se s starostjo nekoliko poveča. Na podlagi dobljenih rezultatov hipoteze ne morem potrditi.

V drugem delu postavljene hipoteze 1, da ne glede na starost ostajajo starši pomemben vir opore, kadar gre za pomembnejše odločitve (šola, zaposlitev, intimnost ...), se trditev potrdi. Iz izsledkov je jasno razvidno, da so se mladi v obeh primerih zatekli k svojim staršem, ko so sprejemali odločitev o vstopu v program PUM. Odločitev o vstopu v program PUM je ena izmed pomembnejših odločitev v življenju udeležencev, zato se v tem delu postavljena hipoteza potrdi.

V nadaljevanju sem preverila trditev hipoteze 2, da so tisti mladostniki, ki prejemajo oporo s strani svojega omrežja, precej samozavestnejši, bolj motivirani, odprti in angažirani kot tisti mladostniki, ki opore ne prejemajo. Pri preverjanju hipoteze v prvem delu ugotovim, da razlike med udeleženci glede na prejemanje socialne opore ne obstajajo. Razlike so zelo majhne in niso statistično značilne. V drugem delu preverjanja postavljene hipoteze se le-ta potrdi, saj ugotovim, da so udeleženci, ki prejemajo oporo s strani svojega omrežja, precej samozavestnejši kot udeleženci, ki opore ne prejemajo. Prepričani so, da so v življenju sposobni doseči več kot njihovi kolegi, ki se v težavah ne morejo obrniti na nikogar.

Iz povedanega sledi, da se postavljeni hipotezi potrdita le delno. Razlogi za delno potrditev prve hipoteze so gotovo v značilnostih adolescentnega obdobja. Postavljeni hipotezi sta bili izpeljani iz teorije o adolescenci, ki je predstavljena na začetku naloge. Le-ta opisuje adolescentno obdobje kot eno izmed najbolj problematičnih v človekovem življenju, za katerega so značilne velike spremembe, uporništvu proti avtoritetam (starši, šola) in poudarjajo velik prepad med generacijama. Po trditvah Mirjane Ule (2002) pa se značilnosti adolescentnega obdobja ob koncu 20. stoletja močno spreminjajo. Za mladostnike konec 20. stoletja je značilna *infantilizacija*, ki je posledica podaljšanega izobraževanja in s tem ekonomske in osebne nesamostojnosti. Pri medrazredni tekmovalnosti je šlo le za tekmovanje pri preganjanju družbenih razlik, medtem ko gre pri znotrajrazredni tekmovalnosti predvsem za vse hujšo selekcijo pri vstopu v prestižne šole in iskanju zaposlitve (Ule, 2002). Pri tem pa je pomembna podpora s strani primarne družine. V 60. letih prejšnjega stoletja je šlo pri mladini predvsem za upor proti starševskim avtoritetam, danes pa se mladi zatekajo v objem družine, ki predstavlja intimnost in varnost pred kruto zunanostjo.

Tanja Renner je v svoji raziskavi podobno kot tukaj ugotovila, da se večina mladih ne glede na starost obrača po pomoč k svojim staršem. »Tako visoke in enoznačne stopnje zaupanja kot družina nima nobena druga sistemska institucija« (Renner, 82:2002). Avtoritarni odnos staršev do otrok je zamenjalo medsebojno razumevanje, intimnost, prilagajanje in dopuščanje osebne avtonomije. Odnos starši-otroci je definiran kot med enakovrednimi partnerji. Otroci pogosto razumejo svoje starše kot najboljše prijatelje (predvsem mama), h katerim se lahko zatečejo po pomoč v krizni situaciji.

Razlog za nepotrditev prvega dela druge hipoteze je po mojem mnenju v samem vzorcu mladostnikov, pri katerih je bila izvedena anketa. Vzorec je bil razmeroma majhen (114 udeležencev) in ni reprezentativen. Prav tako v vzorec ni bila zajeta celotna populacija mladostnikov, temveč le določena skupina mladih s podobnimi značilnostmi. Če bi bil v raziskavo zajet reprezentativen vzorec mladih, bi bile razlike med mladimi gotovo večje in hkrati tudi statistično značilne. Udeleženci programa PUM se razlikujejo od običajnih ospinikov. To nam dokazujejo tudi izsledki raziskave. Ugotovimo, da imajo razmeroma močno oporo s strani svoje družine in vrstnikov, ki so jih spodbujali k vključitvi v program. Izsledki nam tudi kažejo, da imajo močno željo po ureditvi statusa. Primerjava razlik udeležencev v interesu glede na vir prejemanja socialne opore pokaže, da so ne glede na vir opore močno zainteresirani, da bi se znova vključili v izobraževanje, si pridobili formalno izobrazbo, informacije v zvezi z različnimi delodajalci in si poiskali primerno zaposlitev.

Prav tako so bili vsi enako močno zainteresirani, da bi prišlo do sprememb na njihovem osebnostnem področju, kar bi bilo seveda posledica uspešno oblikovane poklicne identitete. Z uresničitvijo ciljev sociokulturnega delovanja bi si mladostniki pridobili večjo samozavest in motiviranost za vključevanje v socializacijske družbene procese, nove izkušnje delovanja v skupnosti, sposobnost premagovanja manj ugodnih situacij in sposobnost samostojnega ravnanja v instituiranih življenjskih položajih (PUM, 1999:41). Na podlagi tega bi se mladi lažje uveljavili v družbi in si pridobili večjo samostojnost za samopredstavitve pri morebitnih delodajalcih. Ne glede na vir prejemanja socialne opore mladi izražajo velik interes za spremembe na svojem osebnostnem področju, ki so predvsem posledica reševanja negotovega položaja, v katerem so se znašli pred vključitvijo v program.

Pred vstopom v program je bila vsem udeležencem skupna zavest, da bodo s pridobitvijo formalne izobrazbe, splošne razgledanosti in posledično povečane samozavesti lažje konkurirali na trgu delovne sile in se potegovali za želeno delovna mesta. Pri tem jim bodo v oporo mentorji v programu PUM in omrežje oseb, ki so jim blizu, da bodo izdelali uspešno strategijo za pridobitev zaposlitve in si s tem zagotovili samostojnost.

8. LITERATURA

1. Ainslie, Ricardo, Shafer, Alexandra in Reynolds, John (1996): »Mediators of Adolescents' Stress in a College Preparatory Environment«. *Adolescence*, 31, 124, str. 913-924
2. van Beest, Mirka, Baerveldt, Chris (1999): »The relationship Between Adolescents' Social Support from Parents and from Peers«. *Adolescence*, 34, 133, str. 193-201
3. Dumont, Michelle, Provost, Marc A. (1999): »Resilience in Adolescents: Protective Role of Social Support, Coping Strategies, Self-Esteem, and Social Activities on experience of Stress and Depression«. *Journal of Youth and Children*, 28, 3, str. 343-363
4. Ferligoj, Anuška (1995): *Osnove statistike na prosojnicah*. Ljubljana
5. Franco, Nathalie, Levitt, Marx J. (1998). »The social Ecology of Middle Childhood. Family Support, Friendship Quality, and Self-Esteem«. *Family Relations*, 47, 4, str. 315-321
6. Hayes, Nicky, Orrell, Sue (1998). *Psihologija*. Zavod RS za šolstvo, Ljubljana
7. Hoffman, Michael A., Levy-Shiff, Rachel, Ushpiz, Varda (1993): »Moderating Effects of Adolescent Social Orientation on the Relation Between Social Support and self-Esteem«. *Journal of Youth and Adolescence*, 22, 1, str. 23-30
8. Iakson, Kristen, Jarvis, Patricia (1999): »The Adjustment of Adolescents During the Transition into High School: A Short-Term Longitudinal Study«. *Journal of Youth and Adolescence*, 28, 1, str. 1-26
9. Kalin, Jana (13. 11. 2001): Kako pomagati mladim v njihovem osebostnem in vrednostnem razvoju? Dostopno na: <http://www.ciiiweb.ijs.si/slo/Sodelavci/Kalin/>
10. Kogovšek, Tina (2001): *Ocenjevanje zanesljivosti in veljavnosti merjenja značilnosti egocentričnih omrežij* (doktorsko delo), Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

11. La Greca, Anette M., Lopez, Nadja (1998): »Social Anxiety Among Adolescents: Linkages with Peer Relations and friendships«. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 2, str. 83-94
12. Lamovec, Tanja (1993): »Motivacija druženja; koncepti, izvori in dejavniki«. *Anthropos*, 5-6, str. 200-212
13. Lynch, Susan (1998): »Who Supports Whom? How Age and Gender Affect the perceived Quality of Support from Family and Friends«. *The Gerontologist*, 38, 2, str. 231-238
14. Meeus, Wim (1993): »Occupational Identity Development, school, Performance, and Social Support in Adolescence: Findings of a Dutch Study«. *Adolescence*, 28, 112, str. 809-917
15. Mihelj, Vlado, Ule, Mirjana, Rener, Tanja, Mencin Čeplak, Metka (2002): *Mladina 2000*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad RS za mladino, Založba Aristej
16. Ministrstvo RS za šolstvo in šport (1999): *Izobraževalni programi, Izobraževanje odraslih. Projektno učenje za mlajše odrasle*
17. Morrison, Gale M., Laughlin, John, San Miguel, Stephanie, Smith, Douglas C., Widaman, Keith (1997): »Sources of support for School-Related issues: Choices of Hispanic Adolescents Varying in Migrant Status«. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 2, str. 233-252
18. Mullis, Ronald L., Hill, E. Wayne, Readdick, Christine A. (1999): »Attachment and Social Support Among Adolescents«. *The Journal of Genetic Psychology*, 160, 4, str. 500-502
19. Musek, Janek in Pečjak, Vid (1997): *Psihologija*. Educy Ljubljana
20. Nadrag, Petra (2002): *Kakovost anketnega vprašalnika za evalvacijo programa PUM*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
21. Ngai, Ngan-Pun, Cheung, Chau-Kiu (1997): »Participation in Youth Center Activities. A Sequential Specificity Approach«. *Youth & Society*, 29, 2, str. 238-253. Sage Press

22. Richman Jack M., Rosenfeld, Lawrence B., Bowen, Gary L. (1998): »Social Support for Adolescents at Risk of School Failure«. National Association of Social Workers. *Social Work*, 43, 4, str. 309-323
23. Rogelj, Tanja (2003): Mere središčnosti in pomembnosti ter medosebne značilnosti članov socialnega omrežja. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
24. Šterk, Karmen (1998), O težavah z mano. Antropologija, lingvistika, psihoanaliza. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Študentska založba, Zbirka ŠOU, Ljubljana
25. Waux, Alan (1988): *Social Support. Theory, Research and Intervention*. Praeger. New York
26. Židan, Alojzija (1995): »Značilnosti adolescentnega obdobja. Spremljanje standarda srednješolskih družboslovnih znanj«. *Teorija in praksa*, 32, 3-4, str. 330-336

PRILOGE

PRILOGA A: omrežje najboljših prijateljev, udeležencev PUM (tabela 6.6.1.)

TABELA 6.6.1: PRIMERJALNI PRIKAZ FREKVENČNE PORAZDELITVE OMREŽJA NAJBOLJŠIH PRIJATELJEV UDELEŽENCEV PUM, OB ZAČETKU IN KONCU ŠOLSKEGA LETA

<i>začetek šolskega leta</i>				<i>konec šolskega leta</i>			
število najboljših prijateljev	frekvenca	odstotek	kumulativa	število najboljših prijateljev	frekvenca	odstotek	kumulativa
0	8	8,2%	8,2%	0	13	11,6%	11,6%
1	24	24,5%	32,7%	1	31	27,7%	39,3%
2	27	27,6%	60,2%	2	24	21,4%	60,7%
3	12	12,2%	72,4%	3	12	10,7%	71,4%
4	7	7,1%	79,6%	4	7	6,3%	77,7%
5	5	5,1%	84,7%	5	8	7,1%	84,8%
6	2	2,0%	86,7%	6	2	1,8%	86,6%
8	5	5,1%	91,8%	8	1	0,9%	87,5%
10	3	3,1%	94,9%	9	9	8,0%	95,5%
15	1	1,0%	95,9%	10	3	2,7%	98,2%
17	1	1,0%	96,9%	20	1	0,9%	99,1%
19	1	1,0%	98,0%	32	1	0,9%	100,0%
20	1	1,0%	99,0%				
21	1	1,0%	100,0%				
skupaj:	98	100,0%		skupaj:	112	100%	
aritmetična sredina = 3,5 mediana = 2 standardni odklon = 4,18				aritmetična sredina = 3,3 mediana = 2 standardni odklon = 4,2			

PRILOGA B: omrežje dobrih prijateljev, udeležencev PUM (tabela 6.6.2.)

TABELA 6.6.2: PRIMERJALNI PRIKAZ FREKEVNČNE PORAZDELITVE DOBRIH PRIJATELJEV UDELEŽENCEV PUM, OB ZAČETKU IN KONCU ŠOLSKEGA LETA

<i>začetek šolskega leta</i>				<i>konec šolskega leta</i>			
število dobrih prijateljev	frekvenca	odstotek	kumulativa	število dobrih prijateljev	frekvenca	odstotek	kumulativa
0	4	4,8%	4,8%	0	4	3,6%	3,6%
1	2	2,4%	7,2%	1	4	6,6%	10,2%
2	7	8,4%	15,7%	2	6	4,4%	14,6%
3	5	6,0%	21,7%	3	1	0,9%	15,5%
4	4	4,8%	26,5%	4	3	2,7%	18,2%
5	8	9,6%	36,1%	5	18	16,2%	34,4%
6	4	4,8%	41,0%	6	2	1,8%	36,2%
7	5	6,0%	47,0%	7	5	4,5%	40,7%
8	2	2,4%	49,4%	8	1	0,9%	41,6%
10	20	24,1%	73,5%	9	26	23,4%	65,0%
12	1	1,2%	74,7%	10	16	14,4%	79,4%
15	4	4,8%	79,5%	12	2	1,8%	81,2%
20	8	9,6%	89,2%	14	1	0,9%	82,1%
22	1	1,2%	90,4%	15	2	1,8%	83,9%
24	1	1,2%	91,6%	20	5	4,5%	88,4%
25	2	2,4%	94,0%	31	1	0,9%	89,3%
30	2	2,4%	96,4%	35	1	0,9%	90,2%
40	1	1,2%	97,6%	40	1	0,9%	91,1%
50	1	1,2%	98,8%	50	1	0,9%	92,0%
80	1	1,2%	100,0%	64	1	0,9%	92,9%
				80	1	0,9%	93,8%
				90	1	0,9%	94,7%
				100	6	5,4%	100,1%
skupaj:	83	100,0%		skupaj:	110	100,0%	
aritmetična sredina = 11,08 mediana = 10 standardni odklon = 11,85				aritmetična sredina = 17,86 mediana = 9 standardni odklon = 28,58			

**Vprašalnik
za udeleženke in udeležence PUM ob začetku
programa v šol. letu 2000/2001**

PUM (mesto): _____

Datum anketiranja: ___/___/_____

Začetek anketiranja: _____

Konec anketiranja: _____

Spoštovani/a PUMovec/ovka,
Filozofska fakulteta je v sodelovanju z Andragoškim centrom Slovenije pripravila anketo za udeležence Projektnega učenja za mlajše odrasle

(PUM). Postavili bi ti radi nekaj vprašanj o vašem življenju in tem, kako doživljaš PUM. Tvoji odgovori so za nas zelo pomembni, zato te prosimo, da vprašanja, ki jih navajamo, natančno prebereš in nanje odgovoriš.

Najprej bi te radi vprašali nekaj splošnih stvari.

1. Spol (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom.)

- a) ženski
- b) moški

2. Starost (Vpiši letnico rojstva.):

3. Izobrazba (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom in vpiši število uspešnih končanih razredov in vrsto šole. Mogoč je samo 1 odgovor.)

- a) Imam uspešno končanih ____ razredov osnovne šole.
- b) Imam končano osemletko.
- c) Imam uspešno končanih ____ razredov srednje šole
- d) Imam uspešno končano srednjo šolo:
- e) Drugo (vpiši):

_____.

4. Kje živiš? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogoč je samo 1 odgovor.)

- a) Pri starših.
- b) Pri rejnikih.
- c) V domu/zavodu.
- d) Sam.
- f) Drugje (vpiši): _____.

5. Kako bi opisal okolje, v katerem živiš? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogoč je samo 1 odgovor.)

- a) Mesto.

- b) Primestno okolje.
- c) Vas.

Vprašanja o tem, kako živiš.

6. Spomni se na čas, ko nisi bil več v šoli in še nisi sodeloval v PUM. Kako je potekal tvoj vsakdanjik? (Vpiši odgovore na prazna mesta.)

Navadno sem:

Vstal/a ob _____ uri,
dopoldne sem:

popoldne sem:

zvečer sem:

6a. Koliko časa je preteklo od izstopa iz šole do vključitve v PUM? (Napiši na črti.)

_____ let in _____ mesecev.

7. Kako si se počutil, ko nisi bil v šoli in ne zaposlen? (Opiši.)

8. Koliko dobrih prijateljev imaš?

Imam _____ najboljših prijateljev in _____ dobrih prijateljev (Vpiši število.).

9. Kateri so tvoji najljubši konjički, zabava, razvedrilo? (Opiši.)

10. Na koga se najprej obrneš, ko si v težavah?

11. Ali rad/a bereš? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogoč je samo 1 odgovor.)

- a) Da. (Če rad/a bereš odgovori še na vprašanje 12.)
- b) Ne. (Če ne bereš rad/a, pojdi na vprašanje 13.)
- d) Deloma

12. Kaj rad/a bereš?

13. Kolikokrat na teden greš zvečer ven? (npr. na zabavo, v kino,...)

Zvečer grem ven _____ na teden (Vpiši število.).

In še nekaj vprašanj o tem, kako si zamišljaš svojo prihodnost.

14. Kaj si želiš početi v življenju? (Opiši.)

15. Kakšen poklic/sluzbo bi rad/a opravljal/a? (Opiši.)

16. Katera je po tvojem mnenju najvisja stopnja izobrazbe, ki si jo sposoben/na doseči? (Obkroži crko pred ustreznim odgovorom. Mogoč je samo 1 odgovor.)

- a) Osnovnosolska.
- b) Srednješolska.
- c) Visokošolska
- d) Drugo (vpiši): _____ .

17. Kaj meniš, kdaj boš v življenju uspel? (Opiši.)

18. Kaj nameravaš početi po izstopu iz programa PUM? (Obkroži crko pred ustreznim odgovorom. Mogoč je samo 1 odgovor.)

- a) Zaposlil/a se bom.
- b) Nadaljeval/a bom redno šolanje.
- c) Zaposlil/a se bom in nadaljeval/a šolanje ob delu.
- d) Imam nekaj idej.
- e) Odšel bom služiti vojaški rok.
- f) Ne vem.
- g) Drugo (Opiši.):
_____.

Nekaj vprašanj o učenju in šolanju.

19. Katero znanje najbolj ceniš? (Opiši.)

20. Katero znanje se ti zdi nepotrebno? (Opiši.)

21. Kaj od tistega, kar si se naučil v osnovni in/ali srednji šoli, še vedno uporabljaš? (Opiši.)

22. Zakaj, meniš, da šole nisi dokončal/a? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogočih je več odgovorov.)

22_a) Ne maram se učiti.

22_b) Ne znam se učiti.

22_c) Šola me ne zanima.

22_d) Učitelj/i me ni(niso) marali.

22_e) Imel sem slabe učitelje.

22_f) Starši mi niso mogli pomagati.

22_g) Starši se niso zanimali za moje šolanje.

22_h) Imel sem prijatelje, ki niso marali šole.

22_i) Drugo (opiši): _____.

23. Katerih predmetov si se v šoli najraje učil/a in zakaj?

(Izberi dva najljubša predmeta, ju vpiši in opiši, zakaj si ju imel najraje. Pri tem upoštevaj vse šole, ki si jih do sedaj obiskoval/a.)

23_a) Predmet: _____

23_b) Zato ker (opiši):

23_c) Predmet: _____

23_d) Zato ker (opiši):

24. Katerih predmetov se v šoli nisi rad učil/a in zakaj?

(Izberi dva predmeta, ki sta ti bila najmanj všeč, ju vpiši in opiši, zakaj ti nista bila všeč. Pri tem upoštevaj vse šole, ki si jih do sedaj obiskoval/a.)

24_a) Predmet: _____

24_b) Zato ker (opiši):

24_c) Predmet: _____

24_d) Zato,ker (opiši):

25. Kako poučujejo učitelji, ki se ti zdijo dobri? (Opiši.)

26. Kako poučujejo učitelji, ki se ti zdijo slabi? (Opiši.)

27. Kako se najlaže učiš? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogočih je več odgovorov.)

27_a) Glasno ponavljam prebrano.

27_b) Učim se s prijatelji.

27_c) Učim se na pamet.

27_d) Delam si izpiske.

27_e) Ob glasbi.

27_f) Pišem »plonk listke«

27_g) Drugače (opiši): _____

Kaj pričakuješ od programa PUM?

28. Kako si za izvedel za PUM? (Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogočih je več odgovorov.)

O tem so me je obvestili:

28_a) šolska svetovalna delavka

28_b) starši

28_c) brat, sestra

28_d) sorodniki

28_e) prijatelji

28_f) sosedje

28_g) zavod za zaposlovanje

28_h) center za socialno delo

28_i) časopis

28_j) radio

28_k) TV

28_l) drugo (Opiši.): _____.

29. Zakaj si se odločil/a za obiskovanje PUM? (Opiši.)

30. S kom si se pogovarjal o tem, da bi se vpisal v PUM?
(Obkroži črko pred ustreznim odgovorom. Mogočih je več odgovorov.)

- 30_a) Z mamo/mačeho/rejnico.
- 30_b) Z očetom/očimom/rejnikom.
- 30_c) Z bratom ali sestro.
- 30_d) Z drugimi sorodniki (napiši, s katerimi):
- 30_e) S prijatelji.
- 30_f) S fantom/dekletom.
- 30_g) S sosedi.
- 30_h) Z nekom drugim (napiši, s kom):_____.
- 30_i) Z nikomer.

31. Kaj pričakuješ od PUM? (Opiši.)

32. V programu PUM si želim spoznati: (Pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš ali ne.)

	zelo si želim	deloma	že znam	me ne zanima
32_a) zanimive oblike učenja	28.9%	37.8%	15.6%	8.9%
32_b) način učenja, ki mi najbolj ustreza	26.7%	28.9%	31.1%	2.2%
32_c) kako se učiti iz učbenika	17.8%	22.2%	44.4%	6.7%
32_d) kako si delati zapiske	4.4%	26.7%	53.3%	4.4%
32_e) kako se dobro pripraviti na izpit/spraševanje	42.2%	20.0%	24.4%	2.2%
32_f) kako uporabljati miselne vzorce	17.8%	22.2%	37.8%	13.3%
32_g) načine dobrega nastopanja v javnosti	37.8%	26.7%	11.1%	11.1%
32_h) načine reševanja sporov med ljudmi	26.7%	33.3%	20.0%	6.7%
32_i) načine sporočanja kritike	8.9%	48.9%	20.0%	11.1%
32_j) kako dobro predstavimo svoje stališče	24.4%	53.3%	8.9%	4.4%
32_k) kako se predstavim; po telefonu	15.6%	22.2%	51.1%	2.2%
32_l) kako se predstavim; na šoli, v podjetju	28.9%	28.9%	26.7%	2.2%
32_m) kako ohranimo zdravje in ravnamo ob bolezni	13.3%	35.6%	33.3%	8.9%
32_n) temelje zdravega prehranjevanja	13.3%	24.2%	31.1%	17.8%
32_o) več o spolnosti in kontracepciji	8.9%	24.4%	44.4%	8.9%
32_p) učinkovanje alkohola, cigaret in drog	11.1%	15.6%	37.8%	24.4%
32_q) pravila za vzdrževanje osebne higiene	6.7%	8.9%	68.9%	6.7%
32_r) kako učinkoviteje izrabljati prosti čas	24.4%	17.8%	42.2%	2.2%
32_s) svoje pravice <u>do izobraževanja</u> in kako jih uveljavljam	37.8%	37.8%	15.6%	2.2%
32_t) svoje pravice <u>v zvezi z brezposelnostjo</u> in kako jih uveljavljam	33.3%	31.1%	17.8%	8.9%
32_u) svoje pravice <u>v zvezi z svojim socialnim položajem</u> in kako jih uveljavljam	26.7%	40.0%	15.6%	8.9%

33. Kaj pričakujem od PUM: (Pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš zelo, deloma ali že znaš ali te ne zanima.)

	zelo si želim	Deloma	že znam	me ne zanima
33_a) Naučil/a se bom pisati prošnje in dopise.	37.8%	28.9%	24.4%	2.2%
33_b) Naučil/a se bom napisati zahvalo.	20.0%	44.4%	24.4%	2.2%
33_c) Naučil/a se bom napisati življenjepis.	13.3%	37.8%	37.8%	2.2%
33_d) Naučil/a se bom napisati daljše poročilo o nekem dogodku.	2.2%	42.2%	31.1%	15.6%
33_e) Naučil/a se bom napisati časniške članke.	13.3%	26.7%	11.1%	37.8%
33_f) Pridobil/a si bom več slovničnega znanja (pisanje z veliko začetnico in drugo).	2.2%	35.6%	61.4%	6.7%
33_g) Zboljšal/a bom branje.	13.3%	31.1%	37.8%	8.9%
33_h) Razumel/a bom tudi zahtevnejša besedila.	15.6%	31.1%	40.0%	2.2%
33_i) Naučil/a se bom jasno izražati.	4.4%	15.6%	53.3%	15.6%
33_j) Seštevanje in odštevanje do 10.000 mi ne bo več delalo težav.	4.4%	15.6%	53.3%	15.6%
33_k) Deljenje in množenje do 10.000 mi ne bo več delalo preglavic.	2.2%	26.7%	48.9%	11.1%
33_l) Naučil/a bom uporabljati žepni kalkulator.	2.2%	6.7%	68.9%	11.1%
33_m) Več bom vedel/a o zvezdah in ozvezdjih.	20.0%	35.6%	15.6%	17.8%
33_n) Izboljšal/a si bom znanje v računanju ploščine in prostornine.	8.9%	33.3%	24.4%	22.2%
33_o) Izboljšal/a si bom znanje iz procentnega računa.	6.7%	40.0%	24.4%	20.0%
33_p) Izboljšal/a si bom znanje iz pretvarjanja merskih enot.	6.7%	28.9%	42.2%	13.3%
33_q) Naučil/a se bom hitro računati pri nakupovanju.	8.9%	28.9%	44.4%	8.9%
33_r) Naučil/a se bom pisati z računalnikom.	24.4%	22.2%	37.8%	8.9%
33_s) Naučil/a se bom risati z računalnikom.	17.8%	17.8%	46.7%	8.9%
33_t) Naučil/a se bom računati z računalnikom.	15.6%	13.3%	48.9%	13.3%
33_u) Naučil/a se bom izdelovati grafe z računalnikom.	13.3%	37.8%	20.0%	20.0%
33_v) Naučil/a se bom uporabljati internet.	40.0%	22.2%	26.7%	2.2%

34. Kaj pričakujem od PUM: (Pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš zelo, deloma ali že znaš ali te ne zanima.)

	zelo si želim	deloma	že znam	me ne zanima
34_a) Naučil/a se bom razumeti srednje zahtevna angleška besedila (članki, besedila popevk).	26.7%	33.3%	22.2%	8.9%
34_b) Znal/a bom napisati angleško pismo .	26.7%	22.2%	33.3%	6.7%
34_c) Razumel/a bom angleški film brez prevedenega filmskega besedila.	26.7%	22.2%	28.9%	11.1%
34_d) Spoznal/a bom slovensko zgodovino.	8.9%	28.9%	11.1%	37.8%
34_e) Spoznal/a bom evropsko zgodovino.	8.9%	31.1%	4.4%	40.0%
34_f) Dobro bom spoznal/a zemljepis Slovenije.	11.1%	20.0%	31.1%	28.9%
34_g) Dobro bom spoznal/a zemljepis Evrope.	11.1%	31.1%	22.2%	24.4%
34_h) Dobro bom spoznal/a zemljepis sveta.	8.9%	44.4%	17.8%	17.8%
34_i) Pridobil/a bom več znanja o živalih.	11.1%	37.8%	26.7%	11.1%
34_j) Pridobil/a bom več znanja o rastlinah.	15.6%	22.2%	15.6%	31.1%
34_k) Pridobil/a bom znanje o vrtnarjenju in/ali kmetovanju.	11.1%	17.8%	20.0%	37.8%
34_l) boljše/a si bom znanje o slikarstvu.	17.8%	35.6%	13.3%	24.4%
34_m) Izboljšal/a si bom znanje o kiparstvu.	15.6%	26.7%	11.1%	35.6%
34_n) Izboljšal/a si bom znanje o glasbi.	28.9%	20.0%	24.4%	15.6%
34_o) Izboljšal/a si bom znanje o gledališču.	8.9%	17.8%	6.7%	57.8%
34_p) Izboljšal/a si bom znanje o filmu.	13.3%	40.0%	15.6%	17.8%
34_q) Naučil/a se bom osnov obdelovanja lesa.	4.4%	22.2%	6.7%	53.3%
34_r) Naučil/a se bom osnov obdelovanja kovin.	2.2%	8.9%	22.2%	57.8%
34_s) Naučil/a se bom osnov oblikovanja gline.	20.0%	22.2%	17.8%	28.9%
34_t) Naučil/a se bom osnov elektrotehnike.	8.9%	15.6%	8.9%	57.8%
34_u) Naučil/a se bom ravnanja s tehničnimi aparati.	8.9%	26.7%	28.9%	26.7%
34_v) Naučil/a se bom pripravljati hrano.	8.9%	20.0%	53.3%	2.2%
34_w) Naučil/a se bom šivati.	4.4%	17.8%	44.4%	22.2%
34_x) Naučil/a se bom brati tehnične načrte.	11.1%	26.7%	17.8%	37.8%
34_y) Pridobil/a si bom splošno razgledanost.	28.9%	24.4%	15.6%	17.8%

35. Ali meniš, da boš v programu PUM: (Pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš zelo, delno ali ne.)

	zelo	delno	ne
35_a) pridobil/a informacije o različnih poklicih	57.8%	24.4%	13.3%
35_b) dobil/a pomoč pri načrtovanju poklicne odločitve	23.3%	20.0%	17.8%
35_c) dobil/a informacije o možnostih za zaposlitev	51.1%	26.7%	17.8%
35_d) pridobil/a znanje, ki mi bo pomagalo pri odločitvi za nadaljevanje šolanja	51.1%	26.7%	15.6%
35_e) dobil/a pomoč/nasvet pri odločitvi za nadaljnje šolanje	44.4%	37.8%	11.1%
35_f) pridobil/a izkušnje pri stikih s podjetji, ki ponujajo zaposlitev	28.9%	37.8%	28.9%

36. Pričakujem, da bom med obiskovanjem PUM: (Pri vsaki trditvi obkroži, ali si to želiš, delno ali ne.)

	zelo	delno	ne
36_a) postal/a samozavestnejši/a	53.3%	24.4%	15.6%
36_b) odkril/a nove interese	44.4%	37.8%	13.3%
36_c) pridobil/a nove izkušnje v odnosih z ljudmi	46.7%	33.3%	11.1%
36_d) postal bolj optimističen/na	44.4%	26.7%	20.0%
36_e) laže reševal/a svoje osebne težave	44.4%	26.7%	20.0%
36_f) postal/a odgovornejši/a	42.2%	26.7%	24.4%
36_g) pridobil/a nove prijatelje	51.1%	35.6%	6.7%
36_h) uredil/a odnose s starši	35.6%	28.9%	31.1%
36_i) spoznal/a, kako si zastavljati cilje in načrtovati, kako jih doseči	35.6%	28.9%	31.1%

37. Ali meniš, da se bo PUM razlikoval od šole? (Pri vsaki trditvi obkroži, zelo, delno ali ne.)

	zelo	delno	ne
37_a) v sproščenejšem počutju	55.6%	24.4%	11.1%
37_b) v boljših medosebnih odnosih	71.1%	13.3%	11.1%
37_c) v boljših učiteljih - mentorjih	71.1%	15.6%	6.7%
37_d) v primernejših oblikah dela	51.1%	31.1%	8.9%
37_e) v uporabnejšem znanju	60.0%	20.0%	8.9%
37_f) v znanju, ki ga potrebujemo za življenje	64.4%	20.0%	8.9%
37_g) v manj zahtevnem programu učenja	60.0%	20.0%	8.9%

38. Ali je v tvoji skupini kdo, ki ga že poznaš?

- a) da (kdo):
- b) ne

Najlepše se vam zahvaljujemo za čas, ki si ga porabil za izpolnjevanje vprašalnika. Tvoji odgovori nam bodo veliko pomagali pri razvijanju in izboljševanju programa PUM.

PRILOGA D: izpisi iz SPSS

1. OPISNE STATISTIKE

spol

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zenski	59	51,8	54,1	54,1
	moski	50	43,9	45,9	100,0
	Total	109	95,6	100,0	
Missing	System	5	4,4		
	Total	114	100,0		

Statistics

starost udeležencev

N	Valid	110
	Missing	4
Mean		21,27
Std. Deviation		2,54

starost udeležencev

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	16	1	,9	,9	,9
	17	4	3,5	3,6	4,5
	18	11	9,6	10,0	14,5
	19	11	9,6	10,0	24,5
	20	19	16,7	17,3	41,8
	21	15	13,2	13,6	55,5
	22	16	14,0	14,5	70,0
	23	13	11,4	11,8	81,8
	24	11	9,6	10,0	91,8
	25	3	2,6	2,7	94,5
	26	1	,9	,9	95,5
	27	2	1,8	1,8	97,3
	28	3	2,6	2,7	100,0
	Total	110	96,5	100,0	
Missing	System	4	3,5		
	Total	114	100,0		

starost udeležencev

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mlajši udeleženci	27	23,7	30,0	30,0
	starejši udeleženci	63	55,3	70,0	100,0
	Total	90	78,9	100,0	
Missing	System	24	21,1		
	Total	114	100,0		

naj prijatelji

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	8	7,0	8,2	8,2
	1	24	21,1	24,5	32,7
	2	27	23,7	27,6	60,2
	3	12	10,5	12,2	72,4
	4	7	6,1	7,1	79,6
	5	5	4,4	5,1	84,7
	6	2	1,8	2,0	86,7
	8	5	4,4	5,1	91,8
	10	3	2,6	3,1	94,9
	15	1	,9	1,0	95,9
	17	1	,9	1,0	96,9
	19	1	,9	1,0	98,0
	20	1	,9	1,0	99,0
	21	1	,9	1,0	100,0
	Total	98	86,0	100,0	
Missing	99	12	10,5		
	System	4	3,5		
	Total	16	14,0		
Total		114	100,0		

st.let solanja

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	2	4	3,5	3,7	3,7	
	6	4	3,5	3,7	7,3	
	7	6	5,3	5,5	12,8	
	8	30	26,3	27,5	40,4	
	9	15	13,2	13,8	54,1	
	10	14	12,3	12,8	67,0	
	11	17	14,9	15,6	82,6	
	12	18	15,8	16,5	99,1	
	15	1	,9	,9	100,0	
		Total	109	95,6	100,0	
	Missing	System	5	4,4		
		Total				
	Total		114	100,0		

s kom zivi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	starsi	93	81,6	85,3	85,3
	zavod/dom	3	2,6	2,8	88,1
	sam	4	3,5	3,7	91,7
	drugje	9	7,9	8,3	100,0
	Total	109	95,6	100,0	
Missing	99	1	,9		
	System	4	3,5		
	Total	5	4,4		
Total		114	100,0		

Tip krajevne skupnosti

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mesto	42	36,8	38,2	38,2
	primestje	27	23,7	24,5	62,7
	vas	41	36,0	37,3	100,0
	Total	110	96,5	100,0	
Missing	System	4	3,5		
Total		114	100,0		

spol * kraj Crosstabulation

			kraj						Total	
			radovljica	slovenj gradec	celje	Ajdovščina	murska sobota	ljubljana		Maribor
spol	zenski	Count	13	5	16	4	7	6	8	59
		% within spol	22,0%	8,5%	27,1%	6,8%	11,9%	10,2%	13,6%	100,0%
	moski	Count	10	5	9	5	6	6	9	50
		% within spol	20,0%	10,0%	18,0%	10,0%	12,0%	12,0%	18,0%	100,0%
Total		Count	23	10	25	9	13	6	17	109
		% within spol	21,1%	9,2%	22,9%	8,3%	11,9%	11,5%	15,6%	100,0%

cilji v življenju

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	dokoncanje solanja	29	25,4	26,4	26,4
	ustvariti družino	4	3,5	3,6	30,0
	najti ustrezno delo	42	36,8	38,2	68,2
	zabava	2	1,8	1,8	70,0
	osamosvojiti se, dobiti stanovanje	1	,9	,9	70,9
	umetnost	5	4,4	4,5	75,5
	zivetimi mirno, lepo življenje	2	1,8	1,8	77,3
	drugo	25	21,9	22,7	100,0
	Total	110	96,5	100,0	
Missing	System	4	3,5		
Total		114	100,0		

sposobnost za izob.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	osnovnosolska	8	7,0	7,4	7,4
	srednjesolska	47	41,2	43,5	50,9
	visokosolska	38	33,3	35,2	86,1
	drugo	15	13,2	13,9	100,0
	Total	108	94,7	100,0	
Missing	9	2	1,8		
	System	4	3,5		
	Total	6	5,3		
Total		114	100,0		

cilji po PUMu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zaposlila se bom	15	13,2	14,0	14,0
	nadaljeval bom redn redno solanje	32	28,1	29,9	43,9
	zaposlil se bom in nadaljeval solanje ob delu	27	23,7	25,2	69,2
	imam nekaj idej	12	10,5	11,2	80,4
	ne vem	7	6,1	6,5	86,9
	drugo	14	12,3	13,1	100,0
	Total	107	93,9	100,0	
Missing	9	2	1,8		
	99	1	,9		
	System	4	3,5		
	Total	7	6,1		
Total		114	100,0		

Group INFORMACIJA O PUM

(Value tabulated = 1)

Pct of Dichotomy label Cases	Name	Count	Pct of Responses
solska svetovalnica 7,8	V28_A	8	5,9
starsi 11,8	V28_B	12	8,8
brat, sestra 5,9	V28_C	6	4,4
sorodniki 4,9	V28_D	5	3,7
prijatelji 21,6	V28_E	22	16,2
sosedje 2,0	V28_F	2	1,5
zavod za zaposlovanje 53,9	V28_G	55	40,4
center za socialno delo 9,8	V28_H	10	7,4
casopis 10,8	V28_I	11	8,1
radio 2,0	V28_J	2	1,5
TV 2,9	V28_K	3	2,2
-----		-----	-----
-----	Total responses	136	100,0
133,3			

12 missing cases; 102 valid cases

-

Group **POGOVOR O PUM**

(Value tabulated = 1)

Pct of Dichotomy label Cases	Name	Count	Pct of Responses
z mamom, maceho, rejnico 52,5	V30_A	53	32,3
z očetom, ocimom, rejnikom 23,8	V30_B	24	14,6
z bratom, sestrom 12,9	V30_C	13	7,9
z drugim sorodnikom 2,0	V30_D	2	1,2
s prijatelji 19,8	V30_E	20	12,2
s fantom, dekletom 17,8	V30_F	18	11,0
z sosedi 1,0	V30_G	1	,6
z nekom drugim 16,8	V30_H	17	10,4
z nikomer 15,8	V30_I	16	9,8
-----		-----	-----
-----	Total responses	164	100,0
162,4			

13 missing cases; 101 valid cases

naj prijatelj

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulativ e Percent
Valid	0	8	7,0	8,2	8,2
	1	24	21,1	24,5	32,7
	2	27	23,7	27,6	60,2
	3	12	10,5	12,2	72,4
	4	7	6,1	7,1	79,6
	5	5	4,4	5,1	84,7
	6	2	1,8	2,0	86,7
	8	5	4,4	5,1	91,8
	10	3	2,6	3,1	94,9
	15	1	,9	1,0	95,9
	17	1	,9	1,0	96,9
	19	1	,9	1,0	98,0
	20	1	,9	1,0	99,0
	21	1	,9	1,0	100,0
	Total	98	86,0	100,0	
Missing	99	12	10,5		
	System	4	3,5		
	Total	16	14,0		
Total		114	100,0		

število prijateljev

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nima prijateljev	8	7,0	7,4	7,4
	1 prijatelj	24	21,1	22,2	29,6
	2 prijatelja	27	23,7	25,0	54,6
	3 prijatelji	12	10,5	11,1	65,7
	4 prijatelji	7	6,1	6,5	72,2
	5 prijateljev	5	4,4	4,6	76,9
	8 prijateljev	5	4,4	4,6	81,5
	9 in več prijateljev	20	17,5	18,5	100,0
	Total	108	94,7	100,0	
Missing	System	6	5,3		
Total		114	100,0		

pomoc prva oseba

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mama	21	18,4	19,6	19,6
	oce	3	2,6	2,8	22,4
	starsi	15	13,2	14,0	36,4
	brat	4	3,5	3,7	40,2
	sestra	1	,9	,9	41,1
	partner	12	10,5	11,2	52,3
	prijatelj	30	26,3	28,0	80,4
	druga oseba	7	6,1	6,5	86,9
	nihce	3	2,6	2,8	89,7
	nase	11	9,6	10,3	100,0
		Total	107	93,9	100,0
Missing	99	2	1,8		
	System	5	4,4		
	Total	7	6,1		
Total		114	100,0		

emocionalna opora-združeno

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nima opore	14	12,3	14,0	14,0
	vrstniki	47	41,2	47,0	61,0
	starši	39	34,2	39,0	100,0
	Total	100	87,7	100,0	
Missing	System	14	12,3		
Total		114	100,0		

st. vecernih izhodov

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	15	13,2	13,9	13,9
	1	2	1,8	1,9	15,7
	1	23	20,2	21,3	37,0
	2	4	3,5	3,7	40,7
	2	16	14,0	14,8	55,6
	3	4	3,5	3,7	59,3
	3	10	8,8	9,3	68,5
	4	2	1,8	1,9	70,4
	4	9	7,9	8,3	78,7
	5	1	,9	,9	79,6
	5	5	4,4	4,6	84,3

	6	4	3,5	3,7	88,0
	7	1	,9	,9	88,9
	7	12	10,5	11,1	100,0
	Total	108	94,7	100,0	
Missing	99	2	1,8		
	System	4	3,5		
	Total	6	5,3		
Total		114	100,0		

druženje

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	se ne družī	15	13,2	15,3	15,3
	redko	49	43,0	50,0	65,3
	pogosto	34	29,8	34,7	100,0
	Total	98	86,0	100,0	
Missing	System	16	14,0		
Total		114	100,0		

Informacija v zvezi s PUM

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	8	7,0	7,3	7,3
	,09	77	67,5	70,0	77,3
	,18	19	16,7	17,3	94,5
	,27	4	3,5	3,6	98,2
	,36	1	,9	,9	99,1
	,45	1	,9	,9	100,0
	Total	110	96,5	100,0	
Missing	System	4	3,5		
Total		114	100,0		

Interes udeležencev

		VPR35	VPR36	VPR32	VPR33	VPR34
N	Valid	98	97	81	89	75
	Missing	16	17	33	25	39
Mean		2,3741	2,6575	1,7995	1,7314	1,7253
Std. Deviation		,5233	,2744	,4129	,4031	,4230
Variance		,2738	7,528E-02	,1704	,1625	,1790
Minimum		1,00	2,00	1,00	1,09	1,00
Maximum		3,00	3,00	3,00	2,82	3,00

Interes za splošno razgledanost- vprašanje 32

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	5	4,4	6,2	6,2
	1,14	1	,9	1,2	7,4
	1,24	3	2,6	3,7	11,1
	1,29	1	,9	1,2	12,3
	1,38	2	1,8	2,5	14,8
	1,43	1	,9	1,2	16,0
	1,48	3	2,6	3,7	19,8
	1,52	3	2,6	3,7	23,5
	1,57	5	4,4	6,2	29,6
	1,62	3	2,6	3,7	33,3
	1,67	11	9,6	13,6	46,9

	1,71	2	1,8	2,5	49,4
	1,76	1	,9	1,2	50,6
	1,81	2	1,8	2,5	53,1
	1,86	4	3,5	4,9	58,0
	1,90	4	3,5	4,9	63,0
	1,95	4	3,5	4,9	67,9
	2,00	6	5,3	7,4	75,3
	2,05	1	,9	1,2	76,5
	2,10	2	1,8	2,5	79,0
	2,14	2	1,8	2,5	81,5
	2,19	5	4,4	6,2	87,7
	2,33	1	,9	1,2	88,9
	2,38	2	1,8	2,5	91,4
	2,43	1	,9	1,2	92,6
	2,48	1	,9	1,2	93,8
	2,52	2	1,8	2,5	96,3
	2,57	1	,9	1,2	97,5
	2,62	1	,9	1,2	98,8
	3,00	1	,9	1,2	100,0
	Total	81	71,1	100,0	
Missing	System	33	28,9		
Total		114	100,0		

Interes za splošno razgledanost-vprašanje 33

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,09	4	3,5	4,5	4,5
	1,14	3	2,6	3,4	7,9
	1,18	1	,9	1,1	9,0
	1,23	1	,9	1,1	10,1
	1,27	2	1,8	2,2	12,4
	1,32	2	1,8	2,2	14,6
	1,36	1	,9	1,1	15,7
	1,41	7	6,1	7,9	23,6
	1,45	8	7,0	9,0	32,6
	1,50	4	3,5	4,5	37,1
	1,55	4	3,5	4,5	41,6
	1,59	6	5,3	6,7	48,3
	1,64	1	,9	1,1	49,4
	1,68	2	1,8	2,2	51,7
	1,73	3	2,6	3,4	55,1
	1,77	4	3,5	4,5	59,6
	1,82	5	4,4	5,6	65,2
	1,86	2	1,8	2,2	67,4
	1,91	2	1,8	2,2	69,7
	1,95	2	1,8	2,2	71,9
	2,00	3	2,6	3,4	75,3
	2,05	3	2,6	3,4	78,7
	2,09	1	,9	1,1	79,8
	2,14	4	3,5	4,5	84,3
	2,18	3	2,6	3,4	87,6
	2,23	2	1,8	2,2	89,9
	2,27	1	,9	1,1	91,0
	2,32	1	,9	1,1	92,1
	2,36	1	,9	1,1	93,3
	2,45	2	1,8	2,2	95,5
	2,55	2	1,8	2,2	97,8
	2,77	1	,9	1,1	98,9
	2,82	1	,9	1,1	100,0

	Total	89	78,1	100,0	
Missing	System	25	21,9		
Total		114	100,0		

Interes za splošno razgledanost-vprašanje 34

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	1	,9	1,3	1,3
	1,12	1	,9	1,3	2,7
	1,16	2	1,8	2,7	5,3
	1,20	1	,9	1,3	6,7
	1,24	2	1,8	2,7	9,3
	1,28	3	2,6	4,0	13,3
	1,32	3	2,6	4,0	17,3
	1,36	4	3,5	5,3	22,7
	1,40	3	2,6	4,0	26,7
	1,44	3	2,6	4,0	30,7
	1,48	3	2,6	4,0	34,7
	1,52	2	1,8	2,7	37,3
	1,60	3	2,6	4,0	41,3
	1,64	5	4,4	6,7	48,0
	1,68	7	6,1	9,3	57,3
	1,72	2	1,8	2,7	60,0
	1,76	6	5,3	8,0	68,0
	1,80	1	,9	1,3	69,3
	1,84	2	1,8	2,7	72,0
	1,92	2	1,8	2,7	74,7
	1,96	1	,9	1,3	76,0
	2,00	1	,9	1,3	77,3
	2,04	1	,9	1,3	78,7
	2,08	1	,9	1,3	80,0
	2,12	2	1,8	2,7	82,7
	2,16	3	2,6	4,0	86,7
	2,28	3	2,6	4,0	90,7
	2,32	1	,9	1,3	92,0
	2,36	1	,9	1,3	93,3
	2,40	2	1,8	2,7	96,0
	2,92	2	1,8	2,7	98,7
	3,00	1	,9	1,3	100,0
	Total	75	65,8	100,0	
Missing	System	39	34,2		
Total		114	100,0		

Interes za poklicno identiteto

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	2	1,8	2,0	2,0
	1,17	2	1,8	2,0	4,1
	1,33	3	2,6	3,1	7,1
	1,50	1	,9	1,0	8,2
	1,67	3	2,6	3,1	11,2
	1,83	7	6,1	7,1	18,4
	2,00	13	11,4	13,3	31,6
	2,17	4	3,5	4,1	35,7
	2,33	11	9,6	11,2	46,9
	2,50	9	7,9	9,2	56,1
	2,67	13	11,4	13,3	69,4
	2,83	15	13,2	15,3	84,7
	3,00	15	13,2	15,3	100,0
	Total	98	86,0	100,0	

Missing	System	16	14,0		
Total		114	100,0		

Interes za sociokulturno identiteto

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2,00	3	2,6	3,1	3,1
	2,11	4	3,5	4,1	7,2
	2,22	4	3,5	4,1	11,3
	2,33	4	3,5	4,1	15,5
	2,44	10	8,8	10,3	25,8
	2,56	15	13,2	15,5	41,2
	2,67	12	10,5	12,4	53,6
	2,78	14	12,3	14,4	68,0
	2,89	14	12,3	14,4	82,5
	3,00	17	14,9	17,5	100,0
	Total	97	85,1	100,0	
Missing	System	17	14,9		
Total		114	100,0		

2. ANALIZA VARIANCE: interes udeležencev glede na pogostost druženja

Descriptives

	N	Mean	Std. Dev.	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Min.	Max
					Lower Bound	Upper Bound		
VPR32 se ne druž	12	1,8810	,4164	,1202	1,6164	2,1455	1,24	2,57
redko	38	1,8972	,3963	6,429E-02	1,7670	2,0275	1,14	3,00
pogosto	24	1,6111	,4195	8,564E-02	1,4340	1,7883	1,00	2,52
Total	74	1,8018	,4230	4,917E-02	1,7038	1,8998	1,00	3,00
VPR33 se ne druž	11	2,0289	,3451	,1041	1,7971	2,2608	1,50	2,55
redko	40	1,7330	,3749	5,927E-02	1,6131	1,8528	1,09	2,82
pogosto	29	1,6191	,4424	8,216E-02	1,4508	1,7874	1,09	2,77
Total	80	1,7324	,4133	4,620E-02	1,6404	1,8244	1,09	2,82
VPR34 se ne druž	11	1,7636	,3562	,1074	1,5244	2,0029	1,28	2,36
redko	34	1,7541	,4366	7,488E-02	1,6018	1,9065	1,12	3,00
pogosto	22	1,6964	,4962	,1058	1,4764	1,9164	1,00	2,92
Total	67	1,7367	,4401	5,377E-02	1,6294	1,8441	1,00	3,00
VPR35 se ne druž	14	2,2738	,5722	,1529	1,9434	2,6042	1,17	3,00
redko	40	2,4917	,4335	6,855E-02	2,3530	2,6303	1,33	3,00
pogosto	32	2,1927	,5988	,1059	1,9768	2,4086	1,00	3,00
Total	86	2,3450	,5355	5,775E-02	2,2301	2,4598	1,00	3,00
VPR36 se ne druž	14	2,6508	,2786	7,445E-02	2,4900	2,8116	2,00	3,00
redko	42	2,6905	,2557	3,945E-02	2,6108	2,7701	2,00	3,00
pogosto	31	2,6165	,3114	5,593E-02	2,5023	2,7307	2,00	3,00
Total	87	2,6577	,2791	2,992E-02	2,5983	2,7172	2,00	3,00

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
VPR32	Between Groups	1,294	2	,647	3,904	,025
	Within Groups	11,767	71	,166		
	Total	13,061	73			
VPR33	Between Groups	1,339	2	,670	4,243	,018
	Within Groups	12,152	77	,158		
	Total	13,492	79			
VPR34	Between Groups	5,409E-02	2	2,705E-02	,136	,873
	Within Groups	12,730	64	,199		
	Total	12,784	66			
VPR35	Between Groups	1,674	2	,837	3,059	,052
	Within Groups	22,704	83	,274		
	Total	24,377	85			
VPR36	Between Groups	9,844E-02	2	4,922E-02	,627	,537
	Within Groups	6,598	84	7,855E-02		
	Total	6,697	86			

3. ANALIZA VARIANCE: interes udeležencev glede na emocionalno oporo
Descriptives

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Min.	Max
						Lower Bound	Upper Bound		
VPR32	nima opore	8	1,7202	,2805	9,917E-02	1,4857	1,9547	1,24	2,19
	vrstniki	38	1,7644	,4246	6,888E-02	1,6248	1,9040	1,00	2,62
	starši	29	1,8621	,4511	8,377E-02	1,6905	2,0337	1,00	3,00
	Total	75	1,7975	,4212	4,864E-02	1,7005	1,8944	1,00	3,00
VPR33	nima opore	12	1,6553	,3623	,1046	1,4251	1,8855	1,09	2,32
	vrstniki	39	1,6853	,4047	6,481E-02	1,5541	1,8165	1,09	2,77
	starši	32	1,8011	,4060	7,178E-02	1,6547	1,9475	1,09	2,82
	Total	83	1,7256	,3995	4,385E-02	1,6384	1,8129	1,09	2,82
VPR34	nima opore	10	1,8000	,5297	,1675	1,4211	2,1789	1,12	2,92
	vrstniki	34	1,6200	,3586	6,150E-02	1,4949	1,7451	1,00	2,40
	starši	25	1,8336	,4584	9,167E-02	1,6444	2,0228	1,16	3,00
	Total	69	1,7235	,4294	5,169E-02	1,6203	1,8266	1,00	3,00
VPR35	nima opore	13	2,2692	,4278	,1187	2,0107	2,5278	1,67	3,00
	vrstniki	44	2,3447	,5503	8,296E-02	2,1774	2,5120	1,00	3,00
	starši	33	2,4495	,5598	9,744E-02	2,2510	2,6480	1,00	3,00
	Total	90	2,3722	,5365	5,655E-02	2,2599	2,4846	1,00	3,00
VPR36	nima opore	11	2,5455	,3238	9,762E-02	2,3279	2,7630	2,11	3,00
	vrstniki	44	2,6288	,2814	4,243E-02	2,5432	2,7144	2,00	3,00
	starši	33	2,6936	,2516	4,380E-02	2,6044	2,7828	2,00	3,00
	Total	88	2,6427	,2770	2,953E-02	2,5840	2,7014	2,00	3,00

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
VPR32	Between Groups	,210	2	,105	,586	,559
	Within Groups	12,919	72	,179		
	Total	13,130	74			
VPR33	Between Groups	,305	2	,153	,955	,389
	Within Groups	12,779	80	,160		
	Total	13,084	82			
VPR34	Between Groups	,726	2	,363	2,028	,140
	Within Groups	11,811	66	,179		
	Total	12,537	68			
VPR35	Between Groups	,368	2	,184	,635	,533
	Within Groups	25,246	87	,290		
	Total	25,614	89			
VPR36	Between Groups	,198	2	9,902E-02	1,299	,278
	Within Groups	6,480	85	7,623E-02		
	Total	6,678	87			

4. T-TEST: vpliv informacije v vzvezi s PUM na interes udeležencev

Group Statistics

	informacija v vzvezi s PUM	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
VPR32	ni opore	6	2,0397	,3150	,1286
	opora	75	1,7803	,4153	4,796E-02
VPR33	ni opore	7	1,8442	,4999	,1889
	opora	82	1,7217	,3960	4,373E-02
VPR34	ni opore	5	1,6720	,4340	,1941
	opora	70	1,7291	,4252	5,082E-02
VPR35	ni opore	7	2,2381	,4179	,1579
	opora	91	2,3846	,5310	5,566E-02
VPR36	ni opore	8	2,5694	,3914	,1384
	opora	89	2,6654	,2630	2,788E-02

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
VPR32	Equal variances assumed	1,082	,301	1,492	79	,140	,2594	,1738	-8,6639E-02	,6054
	Equal variances not assumed			1,890	6,479	,104	,2594	,1373	-7,0577E-02	,5893
VPR33	Equal variances assumed	,004	,947	,770	87	,444	,1224	,1591	-,1938	,4386
	Equal variances not assumed			,631	6,659	,549	,1224	,1939	-,3410	,5858
VPR34	Equal variances assumed	,061	,805	-,290	73	,773	-5,7143E-02	,1970	-,4499	,3356
	Equal variances not assumed			-,285	4,566	,788	-5,7143E-02	,2006	-,5879	,4736
VPR35	Equal variances assumed	,354	,553	-,712	96	,478	-,1465	,2058	-,5550	,2619
	Equal variances not assumed			-,875	7,575	,408	-,1465	,1675	-,5365	,2434
VPR36	Equal variances assumed	5,800	,018	-,947	95	,346	-9,5974E-02	,1013	-,2971	,1052
	Equal variances not assumed			-,680	7,579	,517	-9,5974E-02	,1412	-,4247	,2327

5. T-TEST-vpliv pogovora o vstopu v PUM na interes udeležencev

Group Statistics

	pogovor o PUM	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
VPR32	ni opore	13	1,8974	,4616	,1280
	opora	64	1,8296	,3638	4,548E-02
VPR33	ni opore	14	1,6364	,4349	,1162
	opora	70	1,7597	,4046	4,836E-02
VPR34	ni opore	13	1,7908	,5671	,1573
	opora	57	1,7186	,3915	5,185E-02
VPR35	ni opore	16	2,2604	,4673	,1168
	opora	77	2,3745	,5402	6,156E-02
VPR36	ni opore	13	2,5385	,2753	7,637E-02
	opora	78	2,6709	,2677	3,031E-02

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
VPR32	Equal variances assumed	,845	,361	,585	75	,560	6,782E-02	,1160	-,1632	,2988
	Equal variances not assumed			,499	15,173	,625	6,782E-02	,1359	-,2215	,3571
VPR33	Equal variances assumed	,049	,826	-1,029	82	,307	-,1234	,1199	-,3619	,1151
	Equal variances not assumed			-,980	17,789	,340	-,1234	,1259	-,3881	,1413
VPR34	Equal variances assumed	3,557	,064	,549	68	,585	7,217E-02	,1315	-,1902	,3345
	Equal variances not assumed			,436	14,713	,669	7,217E-02	,1656	-,2814	,4258
VPR35	Equal variances assumed	1,321	,253	-,785	91	,435	-,1140	,1453	-,4027	,1746
	Equal variances not assumed			-,864	24,117	,396	-,1140	,1321	-,3865	,1584
VPR36	Equal variances assumed	,038	,845	-1,646	89	,103	-,1325	8,050E-02	-,2924	2,748E-02
	Equal variances not assumed			-1,612	16,016	,126	-,1325	8,216E-02	-,3066	4,168E-02

5. KONTINGENČNA TABELA: cilji, samozavest glede na emocionalno oporo

6.

Crosstab-zastavljeni cilji glede na prejemanje emocionalne opore

			emocionalna opora			Total
			nima opore	vrstniki	starši	
cilji po PUMu	zaposlila se bom	Count	1	9	5	15
		% within cilji po PUMu	6,7%	60,0%	33,3%	100,0%
		% within emocionalna opora	7,1%	19,1%	13,9%	15,5%
		% of Total	1,0%	9,3%	5,2%	15,5%
	nadaljeval bom redn redno solanje	Count	2	20	6	28
		% within cilji po PUMu	7,1%	71,4%	21,4%	100,0%
		% within emocionalna opora	14,3%	42,6%	16,7%	28,9%
		% of Total	2,1%	20,6%	6,2%	28,9%
	zaposlil se bom in nadaljeval solanje ob delu	Count	4	7	14	25

		% within cilji po PUMu	16,0%	28,0%	56,0%	100,0%
		% within emocionalna opora	28,6%	14,9%	38,9%	25,8%
		% of Total	4,1%	7,2%	14,4%	25,8%
	imam nekaj idej	Count	4	6	1	11
		% within cilji po PUMu	36,4%	54,5%	9,1%	100,0%
		% within emocionalna opora	28,6%	12,8%	2,8%	11,3%
		% of Total	4,1%	6,2%	1,0%	11,3%
	ne vem	Count	1	2	2	5
		% within cilji po PUMu	20,0%	40,0%	40,0%	100,0%
		% within emocionalna opora	7,1%	4,3%	5,6%	5,2%
		% of Total	1,0%	2,1%	2,1%	5,2%
	drugo	Count	2	3	8	13
		% within cilji po PUMu	15,4%	23,1%	61,5%	100,0%
		% within emocionalna opora	14,3%	6,4%	22,2%	13,4%
		% of Total	2,1%	3,1%	8,2%	13,4%
Total		Count	14	47	36	97
		% within cilji po PUMu	14,4%	48,5%	37,1%	100,0%
		% within emocionalna opora	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	14,4%	48,5%	37,1%	100,0%

Crosstabs: samozavest glede na emocionalno oporo

		emocionalna opora			Total	
			nima opore	vrstniki	starši	
sposobnost za izob.	osnovnosolska	Count	3	3	1	7
		% within sposobnost za izob.	42,9%	42,9%	14,3%	100,0%
		% within emocionalna opora	23,1%	6,4%	2,6%	7,1%
		% of Total	3,1%	3,1%	1,0%	7,1%
	srednjesolska	Count	3	20	18	41
		% within sposobnost za izob.	7,3%	48,8%	43,9%	100,0%
		% within emocionalna opora	23,1%	42,6%	47,4%	41,8%
		% of Total	3,1%	20,4%	18,4%	41,8%
	visokosolska	Count	3	18	15	36
		% within sposobnost za izob.	8,3%	50,0%	41,7%	100,0%
		% within emocionalna opora	23,1%	38,3%	39,5%	36,7%
		% of Total	3,1%	18,4%	15,3%	36,7%
	drugo	Count	4	6	4	14
		% within sposobnost za izob.	28,6%	42,9%	28,6%	100,0%
		% within emocionalna opora	30,8%	12,8%	10,5%	14,3%
		% of Total	4,1%	6,1%	4,1%	14,3%
Total		Count	13	47	38	98
		% within sposobnost za izob.	13,3%	48,0%	38,8%	100,0%
		% within emocionalna opora	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	13,3%	48,0%	38,8%	100,0%

7. emocionalna opora in opora v obliki pogovora glede na starost

starost udeležencev * emocionalna opora Crosstabulation

		emocionalna opora			Total	
			nima opore	vrstniki	starši	
starost udeležencev	mlajši udeleženci	% within starost udeležencev	3,7%	51,9%	44,4%	100,0%
		% of Total	1,2%	12,0%	14,5%	27,7%
	starejši udeleženci	% within starost udeležencev	18,3%	46,5%	35,2%	100,0%
		% of Total	13,3%	32,5%	26,5%	72,3%
Total						
		% of Total	14,3%	48,0%	37,8%	100,0%

starost udeležencev * pogovor o PUM Crosstabulation

		pogovor o PUM		Total	
			ni opore	opora	
starost udeležencev	mlajši udeleženci	Count	4	22	26
		% within starost udeležencev	15,4%	84,6%	100,0%
		% of Total	4,8%	26,2%	31,0%
	starejši udeleženci	Count	10	48	58
		% within starost udeležencev	17,2%	82,8%	100,0%
		% of Total	11,9%	57,1%	69,0%
Total		Count	14	70	84
		% within starost udeležencev	16,7%	83,3%	100,0%
		% of Total	16,7%	83,3%	100,0%